

A Magyar Néphadsereg központi művelődési házának egy éve felavatott új könyvtára.
Cikkünket lásd a 283. oldalon (Nagy Józsefné felvételei)

TARTALOM

KERESZTURY DEZSŐ: Akiben bíznak, igyekszik megfelelni a bizalomnak. Levél a Kongresszusról a Könyvtáros szerkesztőjének	251
ANDRÉ MIKLÓS: A szakszervezeti könyvtári „Alapelvek és követelmények ...” korszerűsítése	253
S. MOHOS MÁRTA: Bejárók, munkásszállás-lakók és a könyvtárak. XI. kerületi tapasztalatok	257
MAKAI TÓTH MÁRIA: A munkásszállók könyvtárai — avagy: olvasás kény- szerhelyzetben	259
Lapozgató	263
BARANYI IMRE—PÁPAY ZSUZSA: Tájékoztató-e a tájékoztatás? Állásolva- sók tapasztalatai	264
VÉRTESY MIKLÓS: A Sarlóról, könyvekről, könyvtárakról. Beszélgetés SZOM- BATHY VIKTORral (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	268
A KÖNYVTÁRAK ÉLETEBŐL	
Fiókkönyvtár a hatvani vasútállomáson (<i>Kocsis István</i>)	272
VISSZHANG	
Az olvasói igénytelenség újratermelése, avagy: meddig kell még várni az olvasótábor nagykorúságára? (<i>Demeterné Bogdándy Margit</i>)	273
Mi formálhatja a fruskák hivatástudatát? (<i>Fenyves Márta</i>)	274
Közvetlenebb hangvételű levelezőlapok készülnek! (<i>Drucker Tibor</i>)	286
Hírek	277
LÁTÓKÖR	
PÁL TIBORNÉ: Az egységes könyvtári rendszer felé. Bulgáriai körkép	278
SIMAY NORBERT: Bemutatjuk a Magyar Néphadsereg Művelődési Házának könyvtárát	283
VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL	
SZENTIVÁNYI JENŐ: Mindennapi kenyérünk: a könyvtár	287
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok: KÁPLÁNY GÉZA 1880—1952 (Dr. Móra László)</i>	288
PETHES IVÁN: 1924—1980 (V. V.)	292
Események, krónika (<i>Összeállította: Gerő Gyula</i>)	293
Kitüntetések	302
A Könyvtáros galériája. PEREI ZOLTÁN portré-fametszetei (<i>Dr. B. Supka Magdolna</i>)	303
KÖNYVEKRŐL	
GEREBEN FERENC—KATSÁNYI SÁNDOR—NAGY ATTILA: Olvasásismer- tet. Olvasásszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia (<i>Monostori Imre</i>)	304
KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM	
SZEPESVÁRY TAMÁS: Referáló és indexelő szolgáltatások a természet- tudományi és műszaki információs rendszerekben (<i>Szabó Sándor</i>)	305
BIBLIOGRÁFIÁK	
A magyar bibliográfiák bibliográfiája (<i>Gyuris György</i>)	306

A lapunk e számában közölt fametszeteket Perei Zoltán készítette

Из содержания

- Keresztury Dezső*: Písmo o szezde. Mysly bibliotekara po povodu XII szezda Vengerской Социалистической Рабочей Партии (251);
- Андре Миклош*: Усовершенствование директив 1971 года, регламентирующих профсоюзное библиотечное дело (253);
- Ш. Мохош Марта*: Библиотечное обслуживание мигрирующих рабочих и жителей общежитий для рабочих в XI районе столицы (257);
- Макаи Тот Мария*: Библиотеки общежитий для рабочих в столице (259);
- Барани Имре—Папани Жужа*: Как информирует библиотечарь? Результаты опроса (264);
- Пал Тиборн*: О библиотечном деле Болгарии (278);
- Шимаи Норберт*: Представляем библиотеку дома культуры Венгерской Народной Армии (283);
- События венгерского библиотечного дела в 1979 г. (Хронология) (293).

Aus dem Inhalt

- Dezső Keresztury*: Kongressbrief. Gedanken eines Bibliothekars aus Anlass des XII. Kongresses der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei (251);
- Miklós André*: Die Modernisierung der Richtlinien von 1971, die das Gewerkschaftsbibliothekswesen regeln (253);
- Márta S. Mohos*: Die Bibliotheksversorgung der aus der Umgebung einfahrenden Arbeiter und in den Arbeiterherbergen wohnenden im XI. Budapester Bezirk (257);
- Mária Makai Tóth*: Die Bibliotheken der Arbeiterheime in der Hauptstadt (259);
- Imre Baranyi—Zsuzsa Pápay*: Wie informiert der Bibliothekar? Die Ergebnisse einer Aufnahme (264);
- Frau T. Pál*: Über das Bibliothekswesen Bulgariens (278);
- Norbert Simay*: Wir präsentieren die Bibliothek des Kulturhauses der Ungarischen Volksarmee (283);
- Die Ereignisse des ungarischen Bibliothekswesens im Jahre 1979 (Chronologie) (293).

From the contents

- Dezső Keresztury*: A letter about the Congress. A librarian's reflections on the 12th Congress of the Hungarian Socialist Workers' Party (251);
- Miklós André*: Modernization of the 1971 guiding principles directing the work of trade union libraries (253);
- Márta S. Mohos*: Library services for commuters and people living in workers' hostels in the 11th district of Budapest (257);
- Mária Makai Tóth*: Workers' hostels libraries in Budapest (259);
- Imre Baranyi—Zsuzsa Pápay*: How do reference services work? Results of a survey (264);
- Mrs. Tibor Pál*: Bulgarian libraries (278);
- Norbert Simay*: The library of the Cultural Centre of the Hungarian People's Army (283);
- Events in Hungarian librarianship in 1979. (A chronology) (293).

Cikkeink szerzői

André Miklós, a SZOT kulturális, agitációs és propaganda osztályának munkatársa; *Baranyi Imre*, az Egri Megyei Könyvtár munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Gyuris György*, a szegedi Somogyi Könyvtár munkatársa; *Keresztury Dezső* költő, akadémikus, az Országos Széchényi Könyvtár ny. fősztályvezetője; *Makai Tóth Márta*, a Könyvtáros munkatársa; *S. Mohos Márta*, a Fővárosi Művelődési Ház könyvtárának vezetője; *Monostori Imre*, a Tatabányai Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Móra László*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője; *Pál Tiborné*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Pápay Zsuzsa*, a Kulturális Minisztérium Vezető- és Továbbképző Intézetének munkatársa; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *dr. B. Supka Magdolna* művészettörténész; *Szabó Sándor*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének adjunktusa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

**KÖNYVTÁROS
A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

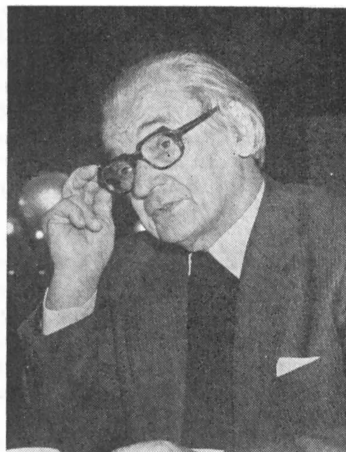
Egyetemi Nyomda — 80 5511 Budapest, 1980.
Felelős vezető: Sümegi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 48 forint. Egy szám ára 8 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest. Postafiók 149.

Akiben bíznak, igyekeznek megfelelni a bizalomnak

Levél a Kongresszusról a Könyvtáros szerkesztőjének

Kedves Öcsém, kicsit elcsodálkoztam amikor arra kértél, hogy írjak valamit a Könyvtárosnak az MSZMP XII. kongresszusán nyert benyomásaimról. Hogy kerül egy volt könyvtáros erre az asztalra? Mit mondhat olyasmit a tárgyról, ami a szűkebb szakmát — hasznos folyóiratod olvasóit — érdekeltethetné? Némi tünődés után azonban rájöttem, hogy igazad lehet. Engem ugyan nyilván nem könyvtárosként hívtak meg arra a nevezetes tanácskozássra; a könyvtárak szakmai kérdései még szelvényzetként sem kerültek szóba, lévén ott ezeknél sokkal fontosabb közös dolgainkról szó. Egyébként is vendégként voltam csak jelen, a magam — a szó szűkebb értelmében nem politikai — foglalatosságainak képviselőjeként és tanulójaként.

Kedves Öcsém, kicsit elcsodálkoztam, amikor arra kértél, hogy írjak valamit a Könyvtárosnak az MSZMP XII. kongresszusán nyert benyomásaimról. Hogy kerül egy volt könyvtáros erre az asztalra? Mit mondhat olyasmit a tárgyról, ami a szűkebb szakmát — hasznos folyóiratod olvasóit — érdekeltethetné? Némi tünődés után azonban rájöttem, hogy igazad lehet. Engem ugyan nyilván nem könyvtárosként hívtak meg arra a nevezetes tanácskozássra; a könyvtárak szakmai kérdései még szelvényzetként sem kerültek szóba, lévén ott ezeknél sokkal fontosabb közös dolgainkról szó. Egyébként is vendégként voltam csak jelen, a magam — a szó szűkebb értelmében nem politikai — foglalatosságainak képviselőjeként és tanulójaként. Dehát gyermekkoromtól kezdve könyvtáros is voltam egész életemben, s maradtam máig: így hát könyvtárosként is odafigyeltem, s benyomásaimról néhány olyan tapasztalatot is leszártam, amelyek a szakmát is érdekeltethetik.

Elsőként azt (amiről egyébként igyekeztem a televízióknak készített „Hires magyar könyvtárak” sorozattal is bizonyosságot tenni), hogy a könyvtár nem magánügy s a könyvtáros nem áll hivatása magaslatán, ha a maga módján és területén nem közéleti ember. Tudom, hogy ez a foglalkozás is egyre inkább szakosodik, és vannak — főként nagy könyvtárainknak — olyan dolgozói, akik könnyen „szakbarbárrá” lehetnek; könyv alig jut a kezükbe, olvasó meg egyáltalán nem. De ez szükséges rossz, meghaladható veszély. Az igazi könyvtárnak élete, szerepe, története van; valamilyen közösség szolgálatában működik még akkor is, ha netán „műemlékké” válni kényszerül. Élő emberek nevelője, lelkiük, szellemük, érzésviláguk, tudásuk táplálója; főként akkor és azért, ha a könyvtár őrzője, használatója tudja és teljesíti is azt a kötelességét, hogy mint gondos kertész gondozza kertjét, növekedni segíti és hagyja növényeit. Akik a szóban forgó tanácskozást egybehívták, előkészítették, megrendezték, úgy látszik, főképpen ilyen kertészekből kerültek ki.

A jó könyvtárosnak — mégha történetesen bibliográfus vagy szakkozó vagy cédularendező is — „az egész áttekintésére” kell legalábbis vágyakoznia. Ha közvetlen kapcsolatba kerül kertjével, olvasóival, népével: annak gondjait ismerenie kell, átéreznie, vagy legalább megsejtenie. Amit különösen figyelemreméltónak találtam a kongresszuson: a küldöttek és vezetők tájékozottsága és figyelmes érdeklődése volt. Sok mindenről szó esett ott: a KISZ fogyatékoságitól, a sertésnevelés gondjaitól kezdve a párt- és államapparátus nehéz-

kes mozgásán át a világerők mérkőzésében kialakuló helyzetükig. Úgy ültem, hogy figyelhettem az arcokat. Unatkozót, különösen a fiatalok közt, alig láttam, pedig a beszámolók, hozzászólások újra meg újra a népgazdaság nehéz kérdései körül forogtak. Viharos idők elé nézünk, mindenre figyelniünk kell! Nemcsak a szép vagy untig hangoztatott elvekre, hanem a mindennapi kenyér, a lakás, ruha, gyerek, iskola kérdéseire is, mert hiszen ahhoz, hogy embermódrá éljünk, testileg is, lelkileg is táplálkoznunk kell.

Legkellemesebb tapasztalatom az az emberszabású, szabadon vállalt felelősség, az a mértéktartó lelkesültség volt, ami a kongresszust általánosságban jellemezte. A szünetekben még inkább, mint a tanácskozásokon. Sok hasonló kongresszuson vettem már részt, olyanokon is, amelyeken a pattanásig feszült és sisteregve ki-kirobbanó indulatok gondoskodtak az izgalomról, és olyanokon is, amelyeken mindenki padra tett kézzel ült a teremben s hallgatagon álldogált a folyosók egy-egy szögletében. Most élénk beszélgetés, illemtudó nyüzsgés, nyílt vita, derűs terefere töltötte meg az előcsarnokot s a folyosókat, ahol a vezetők nem „leereszkedtek” a résztvevők közé, hanem találkoztak, eszmét cseréltek velük, ismerősök, mindennapi gondok iránt érdeklődtek. Nem az tartotta össze a tömeget, hogy egyetlen szigorú Párt fegyelmét érezték magukon, hanem inkább az, hogy egy kis ország különféle vidékeinek híreit cserélték ki az együvé tartozás természetes, rokoni érdeklődésével. Az effajta összefüveteket megrendezik; nyilván ezt is megrendezték, hiszen hosszú időn át volt az országos felkészülés célja. De lehet jól és rosszul rendezni. A küldöttek megválasztásánál szükségképpen érvényesül az érdeklődés, képzettség, foglalkozás, szerep és egyéniség sokfélesége. A felszólalók összeválogatásánál — hiszen vannak határai az időnek — nyilván arra is gondolni kellett, hogy valamiféle összkép a változatosságban is kialakuljon.

Hogy ezt megnyugtató módon sikerült megoldani, azt bizonyítja: az ország népének van már gyakorlata az effajta felkészülésben. Hadd szóljak most ismét könyvtárosként. Annak idején részt vettem a „szabadpolcos könyvtárak” ügyét előkészítő vitákban. Ezek nem voltak könnyűek, hiszen sokan mondták: „szabad polc, szabad préda”. Én a szabadpolcos rendszer szószólója voltam, s őszinte örömmel tölt el, hogy úgy látszik, igazam volt. Az az „elporlási százalék”, amellyel természetesen számolni kell, általában nem magas; s mennyi haszonnal jár a helyes viselkedésre, nevelődő olvasmányválasztásra, a közös tulajdon megbecsülésére készítő gyakorlat! Igazolódott, hogy az okos eréllyel párosult bizalom eredményesebb az erénnyé magasztalt erőszaknál. Valami ilyesmit éreztem a kongresszuson is. Azt ti., hogy akiben biznak, igyekszik megfelelni a bizalomnak. Ez is igen nagy mértékben hozzájárult a nyílt, komolyságában is bizakodó, szabadságában is fegyelmezett magatartás kialakulásához.

Egy újságíró megkérdezte tőlem: nem fáraszt-e a vita, a sok gazdasági, szervezési, termelési s hasonló, foglalkozásomtól távol eső kérdés. Azt feleltem: csak azért fáraszt, mert odafigyelek, és odafigyelek, mert érdekel, hiszen az ország igen lényeges kérdéseiről van szó. Nem irigyeltem azt a pár veteránt, aki — nyilván régi szokás rabjaként — jóizüket bóbiskolt körülöttem, inkább sajnáltam őket, hogy túl hamar elfáradtak. Nem volt persze, mert nem is lehetett szó mindenről, s amiről szó eshetett, arról sem mindig kellő súlylyal. Mégis örültem annak a nyugodt, felelős biztonságának, amellyel nem a rutinos öreg rókák, de a szűzbeszédüket elmondó fiatalok felszóltak. Hallottam üres imamalomszövegeket is, de többségükben felüdítettek a friss, őszinte, okosan bátor hangok. Különösen néhány felelős, nemegyszer szigorúan önkritikus vezetői, meg az elfogulatlan, rokonszenvesen önállósuló fiatalokéi.

Láthatod Öcsém: könyvtárosként is jól zárhattam a mérleget. Ezért is örömteljes barátsággal üdvözöl öreg hived:

Unerzfüm Dorso¹¹

A szakszervezeti könyvtári „Alapelvek és követelmények...” korszerűsítése

Bizonyára sokan emlékeznek még arra, hogy három évvel ezelőtt a *Könyvtáros* „Mit értek el, merre haladjanak?” címmel körkérdéssel fordult a szakszervezeti könyvtári hálózatok igazgatóihoz a szakszervezeti könyvtárügy helyzetével és fejlesztésével összefüggő problémák tisztázása végett. A folyóirat 1977. évi 9–12. számaiban a kérdésre adott válaszok és *Maróti László* vitázó cikke is (1978. 2. sz.) számos megoldásra váró gondra hívták fel a figyelmet, elsősorban a SZOT-elnökség 1971. évi, a könyvtárak távlati fejlesztéséről szóló állásfoglalásának végrehajtásával kapcsolatban. Mindjárt hozzá kell tennünk: a fejlesztési kérdések azóta sem kerültek le a napirendről, s a hosszantartó előkészületek, viták után, ez év januárjában ismét a SZOT elnöksége foglalkozott a szakszervezeti közművelődési könyvtárak helyzetével és fejlesztésével. Időszerű tehát ismét foglalkoznunk a szakszervezeti könyvtárügy korszerűsítésének kérdéskörével, és újra feltennünk a kérdést: merre haladjanak a szakszervezeti könyvtárak?

Az 1971-es *Alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezéséhez* című dokumentum valóra váltásáról, eredményeiről a *Könyvtárosban* már több alkalommal is szóltunk; emiatt sem indokolt ismétlésük. Mindenképpen beszélnünk kell azonban mindazokról a körülményekről, amelyek a szakszervezeti könyvtárak haladási irányait is meghatározzák, és szükségessé teszik a dokumentum korszerűsítését. Nyomban tegyük hozzá: Minderre azok az előkészítő vizsgálatok, elemzések és viták világítottak rá, amelyek a *Könyvtáros* körkérdésétől napjainkig zajlottak.

Az egységes könyvtári rendszert szolgáló lépések

Mindnyájan tudjuk, hogy az utóbbi években az egységes magyar könyvtári rendszer megteremtése érdekében jogszabályok születtek, s ezeket várhatóan még újabbak követik. Különösen fontos tehát, hogy törekvéseik a szakszervezeti könyvtárakban is érvényre jussanak. A jogszabályok közül is megkülönböztetett figyelmet érdemel a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről kiadott 5/1978. (XII. 12.) KM számú kulturális miniszteri rendelet. S bár a szakszervezeti könyvtáraknak is — éppúgy, mint az egyéb könyvtáraknak — sajátos tevékenységi körük van, mégis a társadalmi célok a döntőek. Ezek figyelembevételével kell saját szervezetüket továbbfejleszteniük. Így tehát a szakszervezeti irányításnak minden szinten a megvalósított valósághoz, a magyar könyvtárügy jogi szabályaihoz igazodva kellett elkészítenie és jóváhagynia a saját szervezeti és működési szabályzatát.

Mint ismeretes, a SZOT titkársága 1973-as határozatában szabályozta a szakszervezeti könyvtárak szervezeti és működési rendjét. Az egységes szabályozás azonban, amely az *Alapelvek és követelményekre* épült, túl általános volt, nem oldott meg olyan irányítási, működési kérdéseket, amelyek csak helyi döntéssel rendezhetőek. Nem csoda hát, ha a fenntartói felelősség olyan gyakran vált megfoghatatlanná. Annak következtében viszont, hogy most a könyvtárak feladatát, működését a fenntartó szakszervezeti szervezetnek kell pontosan meghatározniuk, úgy véljük, eredményesebb intézkedések születnek majd.

A szabályzatok elkészítésekor egyértelműbb volt a helyzet az önálló intézményként dolgozó könyvtárak esetében, annál több bizonytalanság mutatkozott a művelődési otthonokban működő könyvtárak vonatkozásában. Anélkül, hogy ennek a számtalan szálon futó, hosszú ideje vajúdo kérdésnek most a mélyére hatolnánk, le kell szögeznünk: a könyvtári törvényerejű rendeletből a könyvtár fenntartójának feladatairól szóló szabályozás a döntő (19. §), s ennek rendelkezését csak egységesen értelmezhetjük. E kérdésben nem lehet „munkamegosztás”. Nem képzeltető el, hogy egyvalaki irányítsa és ellenőrizze a könyvtár munkáját, a másik meg a feltételeket teremtsen meg, a harmadik szerv pedig fogalmazza meg a feladatokat, és döntsön a szervezeti és a működési kérdésekben. Következésképpen: még akkor sem a művelődési ház igazgatója készíti el és hagyja jóvá a szabályzatot, ha netán a szakszervezeti szerv a könyvtárat és a művelődési otthon egy intézménynek tekintené (?!), és ebben a szellemben gyakorolná a fenntartói jogokat.

Persze, jól tudjuk: a jogi szabályozás önmagában még nem oldja meg gondjainkat, rendelkezéseink megvalósulásához nyilván hozzá kell járulniuk az egyéb társadalmi és főleg a gazdasági tényezőknek is. Ám ide tartozik az is, hogy — bár el-

ismerjük és elfogadjuk a központi akaratot, vagyis a mindannyiunk érdekét képviselő állami rendeleteket, utasításokat — szükséges, hogy a könyvtárakat fenntartó, irányító (állami és nem állami) szervek maguk is megtegyék a kötelességüket, hajtásuk végre a jogszabályokban foglaltakat. Ha ez a törekvés nem érvényesül, a szakszervezeti könyvtárak aligha tudnak eleget tenni munkahelyi nevelési feladataiknak.

A szakszervezeti könyvtárakat szorongató gondok közül az egyik legsúlyosabb az *elhelyezés*. Nem véletlenül állapította meg tehát a SZOT elnöksége: „A szükségesnél lassúbb a fejlődés a könyvtárak elhelyezésében. A nagyobb mérvű könyvváltoomány-növekedést és a könyvtárosok számának emelkedését nem követte megfelelően a könyvtárak alapterületi növekedése, ez minden könyvtártípusban messze elmarad a szükségéstől. A szakszervezeti könyvtárak többsége még mindig zsúfolt, tárolási gondokkal küzd, nem tudja korszerű módon, szabad polcon kínálni egyre gyarapodó gyűjteményét, s így szolgáltatásainak köre, nevelési tevékenysége alatta marad a kívánalmaknak.”

A megoldást keresve a következő lehetőség kínálkozik: amikor a vállalatok a VI. ötéves terv készítése során összeállítják szociális terveiket, vegyék számításba a könyvtárak alapterületi igényeit. A fejlesztés érdekében a legtöbbet az iparági-ágazati szakszervezetek tehetik. Most különösen fontos figyelmet fordítani az új beruházásokra, rekonstrukciókra. Mindannyian tudjuk ugyanis, hogy ha ebben az évben nem építik be a tervekbe a könyvtárak elhelyezési igényeit, aligha enyhül a könyvtárak zsúfoltsága.

Ésszerű, gazdaságos szervezetek létrehozásáért

Az eddigi tévoya és vonatottan haladó könyvtári együttműködést — sőt, ha indokolt, az integrációt is — a jövőben erőteljesebben kell megvalósítani. Ennek lehetőségei ismertek, mégsem használtuk ki eléggé az adottságokat. Senki sem örül annak, hogy a gazdasági szigorítás nehéz helyzetbe hozott bennünket, s kedvezőtlen jelei a könyvtárügyben is kétségtelenül felismerhetők. Éppen ezért soha nem volt időszerűbb a könyvtári együttműködés, sőt az ésszerű integráció, mint éppen napjainkban. A gazdaságos szervezetek létrehozása, működtetése a könyvtárügyben is követelmény.

A legnagyobb előrelépés talán a *szakszervezeti és a műszaki könyvtárak fokozatos, egyetlen üzemi könyvtárrá történő egyesítésében várható*. Tudjuk, nem új dologról van szó, az egységesítés már sok vállalatnál, kis- és középüzemben régen megvalósult. E szervezeti forma szélesebb körű bevezetése a szakszervezeteknek éppoly előnyös, mint a vállalatoknak. S bár a munkahelyi könyvtári ellátásában a szakszervezeti bizottságoké a nagyobb felelősség, a fokozottabb támogatás a gazdasági vezetéstől is elvárható, hiszen a dolgozók műveltségi színvonalának emelése nemcsak a szakszervezet érdeke. A szakszervezet a műszaki könyvtári funkció vállalásával felismerte — és ez teszi szükségessé az egyesített könyvtár mint szervezeti forma általános elterjesztését —, hogy a könyvtár szolgáltatásait még inkább a termelési feladatok szolgálatába kell állítani. Ehhez pedig elengedhetetlen követelmény a szakirodalmi tájékoztatás, a szakirodalmi ismereteket rögzítő dokumentumok gyűjtése és továbbítása a felhasználókhöz, közöttük nem utolsósorban a munkásokhoz.

A szétforgácsolt forintösszegeket közös kalapba tenni, és hatékonyabban felhasználni azonban nemcsak az üzemekben, munkahelyeken lehet. Ugyanez elképzelhető a nagyobb területi egységek esetében is, például Budapesten a központi könyvtár nélküli iparági-ágazati szakszervezetek vonatkozásában. Hálózatról ugyanis velük kapcsolatban valójában nem beszélhetünk. Munkájukat az illetékes szakszervezet központi vezetőségének vagy budapesti bizottságának kulturális, agitációs és propagandaosztálya, pontosabban azok egyik munkatársa irányítja. Egyéb, más irányú elfoglaltságai mellett vajon mennyire tudja ezt a feladatát ellátni? Szinte sehogyan! Emiatt, sajnos, az ilyen hálózatokban dolgozó könyvtárosok más hálózatok dolgozóival szemben rendkívül hátrányos helyzetben vannak; szakmai tájékoztatásuk, módszertani segítségük stb. szinte teljesen megoldatlan.

Am, hogy valóban érdemes velük törődni, a számok is bizonyítják: 407 szolgáltatóhelyen csaknem 180 ezer dolgozót látnak el, olvasóik száma több mint 50 ezer, az általuk kölcsönzött állományegységeké pedig meghaladja a 900 ezret. Könyvállományuk 812 ezer kötet, s fejlesztésükre évente több mint 2 millió forintot fordítanak! Mindezek ismeretében élesen vetődik fel a „mit tegyünk?” kérdés.

A megoldás nem az, hogy az érintett szakszervezetek külön-külön létesítsenek központi könyvtárakat, hanem *szakmaközi összefogással* kell megteremteni a hálózatokat gondozó központi intézményt. Minthogy ehhez megfelelő központi könyvtár van szükség, vagy újat kell építeni, vagy pedig egy meglévő könyvtárat szervezni

át szakmaközi intézménnyé, nyilván lényeges alapterületi bővítéssel. Persze igaz: itt a hálózati központot nélkülöző könyvtárakról van szó. De amikor a SZOT elnöksége állásfoglalásában úgy fogalmaz, hogy a szakmaközi intézményt elsősorban a központi könyvtárral nem rendelkező ágazati-iparági szakszervezeti könyvtárainak összefogásával kell megvalósítani, akkor annak lehetőségét sem zárja ki, hogy a szakmaközi hálózathoz mások is csatlakozhassanak.

A hosszú ideje vajdó gond megszüntetése végett mindenekelőtt az irányító szakszervezeti szervek támogatására és a Szakszervezetek Budapesti Tanácsának közreműködésére, összehangoló munkájára van nagy szükség. Már több szakszervezet központja jelezte — még az is, amelynek van központi könyvtára —, hogy bármelyik pillanatban hajlandó társulni a szakmaközi rendszerhez. Biztatóak tehát az egyesítés felé vivő út első lépései, csak a folytatás ne rekedjen meg.

A tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak együttműködése

A szakszervezeti könyvtárak továbbfejlődésének egy másik sarkalatos kérdése: hogyan alakul a jövőben a két legnagyobb közművelődési könyvtári hálózat — a tanácsi és a szakszervezeti — együttműködése. A szakszervezeti, elsősorban a nagyüzemi önálló könyvtárak, illetve területi hálózati központok eddig is fogadtak lakóterületi olvasókat, részt vettek a lakóhelyi közművelődési feladatok megvalósításában. Arról azonban, hogy a tanácsi könyvtárak is vállaljanak szerepet a munkahelyek, üzemek könyvtári ellátásában, keveset szóltunk, vagy ha igen, javaslatunk nem mindig találkozott megértéssel. Pedig az *egységes magyar könyvtárügyben* egyaránt érvényesülnie kell a munkamegosztásnak és az együttműködésnek. Am, hogy miben jelentkezék az egyik, és miben a másik, a pontos válasszal, sajnos, még adócsak vagyunk. Semmit nem oldott meg ebben a kérdésben a SZOT és a Művelődésügyi Minisztérium 1959-ben kötött együttműködési megállapodása, amelyet, mint tudjuk, azóta a 5/1978-as rendelet hatályon kívül is helyezett.

A vélemények az együttműködésről elég végtelések: vannak, akik újabb felső szintű szerződésben látják a megoldást, mások szerint ezt a kérdést megnyugtató módon csak helyileg lehet rendezni. Annyi bizonyos, hogy ennek bekövetkeztéhez a központi irányító szerveknek is hozzá kell járulniuk elvi döntéseikkel.

Látunk kell: Amennyire szükséges és indokolt a szakszervezeti könyvtár területi szerepköre, legalább annyira szükséges, hogy a tanácsi könyvtárak is vállaljanak szerepet a munkahelyek könyvtári ellátásában. Erre ott kerülhet sor, ahová a központi szakszervezeti könyvtárak szolgáltatásai nehezen vagy költségesen jutnak el. Természetesen a szakszervezeti és a tanácsi szerveknek ilyen esetben megállapodást kell kötniük a munkahelyi ellátás módjáról. Az olvasó részéről fel sem merül a kérdés, kinek a tulajdona az általa olvasott könyv, irodalmi tájékozódási kérdésére honnan szerezték meg a választ. Amikor tehát azon fáradozunk, hogy könyvtári rendszerünket, annak szolgáltatásait tökéletesebbé tegyük, ebből az alapállásból kell a kérdést megközelítenünk.

Bárki, bárhol vállalja is a gazda szerepét — a tanács a munkahelyen, a szakszervezet a lakóterületen —, ehhez közösen egyeztetett, mindenki számára előnyös megállapodás kell. Ha egy városi, községi könyvtár csak azért „vonul” be az üzembe, hogy növelje munkásolvasóinak számát, és nem számol a más irányú, a szakszervezeti nevelő munkát segítő feladatokkal, rossz irányba halad. Mert lehet, hogy a statisztikája szebb lesz, s ezért megdicsérik, csak a munkásművelődést ezzel még nem vitte előbbre.

Elsőként a két hálózati központnak közös tervet kell elkészítenie, és megegyeznie a hálózatszervezési változásokban. Előzetesen meg kell vizsgálniuk — mégpedig most, amikor a VI. ötéves terv készül —, hogy településenként hol érdemes és hol lehet az ésszerű változtatást elvégezni. Csak ezután jöhet létre a helyi tanácsi és a szakszervezeti szervek (nem a személyek) megállapodása, amelyben rögzíteni kell a feladatokat, kötelezettségeket, még a hozzájárulás mértékét is. Ez pedig akkor igazságos, ha összege megegyezik a SZOT-normatívák előírásaival. Ettől — lefelé! — eltérő vállalást nem szabad sem elfogadni, sem megengedni.

A kölcsönös előnyökkel járó szerződésnek van még egy nagyon fontos feltétele, amely nélkül a szakszervezeti szervek nem járulhatnak hozzá a tanácsi könyvtárak munkahelyi könyvtári tevékenységéhez. Azonfelül ugyanis, hogy a szakszervezeti könyvtár is közművelődési könyvtár, van egy sajátos, a munkásmozgalomból öröklött jellemzője: az adott hely arculatának megfelelő iparági és szakszervezeti irodalom gyűjtése, közvetítése, amelyet a megvalósuló tanácsi ellátásnak is figyelembe kell vennie — az ellátottak nevelésében vállalt állandó szereppel, illetve kötelezettséggel együtt. Ezzel szemben sokan hivatkozhatnak most a könyvtári törvény-

erejű rendeletre, amely szerint a könyvtár nevelési feladatát könyvtári szolgáltatók nyújtásával látja el. Csak hogy a könyvtári szolgáltatások formái és módszerei eltérőek, nem beszélve a fenntartó szakszervezeti szervek — és egyáltalán: a szakszervezetek — sokirányú nevelési feladatairól.

Mindez azonban a két hálózat együttműködésének csak egyik formája. A megyei és az SZMT központi könyvtárak jó együttműködéséből a szakszervezeti könyvtárak szolgáltató, tájékoztató tevékenysége is sokat nyer, és munkájuk ebből eredően színvonalasabbá válik. Itt azokra a megyei könyvtári szolgáltatásokra gondolok, amelyeket igénybe véve az SZMT központi könyvtárak lényeges szellemi és anyagi megtakarítást érhetnek el.

A szakszervezeti könyvtárügyben igazi változás csak akkor várható, ha az irányítás minden szinten megérti a korszerű elveket, és alkalmazkodik az új helyzethez. Bár az 1971-es *Alapelvek és követelmények* szabályozza az SZMT-k és az iparági-ágazati szakszervezetek feladatait és kötelességét, mégis gyakran összekeveredtek a hatáskörök. De ugyanígy megemlíthetjük az országos vállalatok, trösztök könyvtárirányító munkáját is, hiszen némelyik még arra is törekedett, hogy könyvtára Budapestről — szinte országos könyvtárként — lássa el könyvtári dokumentumokkal a távollevő megyék gyáregységeit. Hogy ez mennyire abszurd dolog, nem kell bizonyítani!

Sokszor tisztázatlan volt, kinek a kötelessége a szakmai irányítás és a működési feltételek megteremtése. Emiatt egyértelműen és világosabban kellett megfogalmazni az SZMT-k és a szakszervezetek feladatait. Az új állásfoglalás szerint a munkahelyi könyvtárak működési feltételeiért, a fejlesztési tervek elkészítéséért és megvalósításáért az iparági-ágazati szakszervezetek — a szakszervezeti bizottságtól a központi vezetőségig — a felelősek. Azért viszont, hogy ezekben a könyvtárakban korszerű ellátás, színvonalas könyvtári munka valósuljon meg, a hálózati központoknak kell a legtöbbet tenniük.

Az ismert árváltozások kedvezőtlen helyzetbe hozták a szakszervezeti könyvtárakat is. Bár az *Alapelvek és követelmények* könyvtárfejlesztési normatívái — gondoljunk itt elsősorban a költségvetési előírásokra! — az árnövekedéssel megegyező fejlesztést írtak elő (hiszen a dokumentum több helyen is így fogalmaz: „az 1971-es ár- és bérszinten számítva”), a legtöbb helyen erre nem voltak tekintettel. Így tehát mindaz, ami korábban a könyvtári feltételek javulását segítette, az utóbbi néhány évben akadályozó tényezővé vált. Akadnak olyan fenntartók, akik kijelentik: „Miért fizessünk többet, hiszen a SZOT 8 forintban állapította meg a dolgozónkénti hozzájárulást?!”

E tarthatatlan felfogás és gyakorlat megváltoztatását jogosan sürgették a szakszervezeti könyvtárosok. A költségvetési főösszegek — ezeken belül szinte valamenynyit tétel: a könyvbeszerzés, a könyvtárfejlesztési hozzájárulás mint bevételi forrás stb. — az árnövekedésnek megfelelően történő rugalmas megváltoztatása, növelése teremti meg a szakszervezeti könyvtárak biztonságos létalapját. Am azt is kérdezheti valaki: Ha most a SZOT elnöksége az újabb normatívákat a mai áraknak megfelelően írja elő, mi lesz egy-két év múlva, nem kell-e újabb kiigazításokat végrehajtani, hiszen változatlan árakra aligha számíthatunk a jövőben is. Az új normatív előírásoknak valóban éppen ez a legérzékenyebb pontjuk: mindenkorra érvényes összeget nem lehet megállapítani. Ezért azt tartjuk a legjobb megoldásnak, hogy ezek a normatívák eszmei, elvi követelményként szerepeljenek az elnökségi dokumentumban, egy-egy adott időszakban pedig a SZOT pénzügyi utasításai mondják majd ki, mire, mennyit kell és lehet tervezni.

A SZOT-dokumentum új eleme, hogy lehetővé teszi a könyvtárosi segéderők alkalmazását. A szellemi energia pazarlásának tipikus esete, amikor egy-egy főiskolát, egyetemet végzett módszertani könyvtáros napokon keresztül csomagol vagy letétlapokat sorol be a nyilvántartásba. Sajnos, a központi könyvtárakban most még ez történik. Márpedig, ha színvonalas munkát várunk a képzett könyvtárosoktól, fel kell számolnunk ezt a gyakorlatot. Ezért fogalmazódott meg az a követelmény, hogy *minden módszertani munkatárs mellé félállású segéderőt kell állítani*. Természetesen ott, ahol több módszertani könyvtáros tevékenykedik, a részfoglalkozásúak létszámai összevonhatók.

Az új, korszerűsített szakmai követelmények normatív előírásainak megvalósítása — éppúgy, mint 1971-ben — nem a közvetlenül előttünk álló évek feladata, hosszabb időt vesz igénybe. De ez a hosszú távú követelményrendszer a szakszervezeti könyvtárak dinamikusabb fejlesztésének — a hátrányos helyzet megszüntetésének is — legkézzelfoghatóbb mércéje és előrelendítője lehet, csak élnie kell vele a könyvtárosnak és a fenntartónak.

André Miklós

Bejárók, munkásszállás-lakók és a könyvtárak

XI. kerületi tapasztalatok

A munkásművelődéssel, munkahelyi neveléssel foglalkozók különös figyelmére érdemes a munkásság két sajátos rétegének, a bejáró dolgozóknak és a munkásszálláson lakóknak a helyzete.

A bejárók

Kulturális ellátottságuk tekintetében is a fejletlenebb települések lakóiból verbuválódnak a bejárók, akik alacsonyabban kvalifikált munkások, és nehéz fizikai, gyakran az egészségre is káros munkát végeznek. Életviszonyaik is általában rosszabbak, mint a városi munkásoké. Életformájukat nem befolyásolja gyökeresen a munkaidő rövidülése, szabad idejük nagyobb részét is munkával töltik. Az ingázás — esetükben — csökkenti a közösségi tevékenységi és a művelődési formák hatását. A műveltségnek, a kulturális értékeknek számukra csak akkor van jelentősége, ha a munkatevékenységben szerepük van. Véleményünk szerint a jövőben komplex módon kell foglalkoznunk életmódjuk vizsgálatával, hiszen ez határozza meg kulturális érdeklődésüket, illetve olyan módszerekre hívhatja fel figyelmünket, melyekkel művelődésüket segíthetjük.

Az üzemi szakszervezeti könyvtárosok számára ők az olvasóvá legnehezebben nevelhető réteg. Szerintük szinte „kivánni sem lehet” tőlük a rendszeres olvasást. Feladataink közé tartozik, hogy kulturális ellátásukat két oldalról, az *üzem* és a *lakohely* felől vizsgáljuk és egyben javítsuk is.

Némi eredményről számolhatunk be azok az üzemi könyvtárak, ahol munkaidőben is kölcsönözhetnek, hiszen e dolgozók a műszak lejártakor a közlekedési eszközök indulási idejéhez vannak kötve, hazatérésükkor pedig már zárva van a lakóterületi könyvtár. De, sajnos, kevés a fellelhető könyvtári kezdeményezés e téren. Összegyűjtésükkel adósok vagyunk.

A munkásszállások lakói

A munkaerőszükséglet kielégítésében a jövőben is nagy szerepet tölt be ez a réteg, tehát szociális és kulturális ellátottságuk javítása fontos társadalmi feladat. Esetükben generációváltásról is beszélhetünk, hiszen e rétegben a középkorú és az idősebb emberek mellett igen jelentős a fiatal korosztály számaránya.

A XI. kerületben 14 munkásszálláson körülbelül 8000 ember lakik, túlnyomó többségük az építőiparban dolgozik. A szállók ellátottsági színvonala rendkívül eltérő. Sok esetben a művelődést szolgáló helyiségek, valamint a rádiók és televíziókészülékek, a mindenki számára hozzáférhető napilapok száma sem kielégítő. A szállólakók bevonását a művelődési tevékenységbe megnehezíti, hogy igen nehéz fizikai munkát végeznek, sokszor napi 10—12 órán át. Nagy részüik (50 százalék) nem végezte el az általános iskolát, sok az analfabéta, a művelődés iránti igény körükben rendkívül alacsony színvonalú.

1978. január 1-től az *Építőipari Szolgáltató Vállalat* az általa üzemeltetett 13 szálló — ebből kettő található a XI. kerületben — közművelődési tevékenységének irányítását is ellátja az Építők Szakszervezetének állományából idehelyezett 19 főfoglalkozású szakember révén. A közművelődési feladatok irányítására az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium a XI. kerületi pártbizottsággal egyetértésben közművelődési igazgatóhelyettest nevezett ki a vállalatnál. Így megteremtették a közművelődési munka egységes irányításának, a feladatok összehangolt végzésének, a rendelkezésre álló anyagi, technikai eszközök kihasználásának tartalmi és szervezeti feltételeit. (*Lásd Makai Tóth Mária cikkét is lapunk következő oldalain. — A szerk.*)

A kerület többi munkásszállójának csak egy részét működtetik a kerületi üzemek, s ide sorolhatók a szakmunkástanuló-otthonok is. A vállalati üzemeltetésű munkásszállók ellátási szempontból a vállalatok munkásellátási osztályaihoz tartoznak. Az utóbbi években tett vállalati kezdeményezések hatása még nem mutatkozik a szállók otthonosabbá válásában.

Közművelődési tevékenység, könyvtárak

Művelődési kisközösségeket alig találunk a szállókban, fotó-, szabás-varrás, nyelvtanfolyamot pedig elvétve. Klubok azonban nagyobb számban működnek, például ifjúsági klub az Építőipari Szolgáltató Vállalatnál, a MÁV-nál, filmklub a KELTEX-ben. Kedveltek a Fővárosi Művelődési Ház pódiumszínházának körműso-

rai, amelyek irodalmi műveket és — kivonatos formában — operákat állítanak „színpadra”, a fogadó szállók körülményeihez alkalmazkodva. A felsorolt közművelődési formák kapcsolódási pontokat adnak a könyv, az irodalom megszeretetéséhez.

A kerületi pártbizottság 1978-ban készült összefoglalása szerint alacsony a rendszeresen olvasók száma, kevés a szakképzett könyvtáros, nem kielégítő a szállók jelenlegi állapota, nagy a helyhiány. A fővárosi szakfelügyelet 1979-ben végzett vizsgálata megállapította, hogy valamennyi szállóban működik könyvtár, eredményeik azonban igen eltérőek. A könyvtárak alapterülete 12 és 80 négyzetméter között változik, s még nem általános a szabadpolcos könyvkiválasztás sem.

A kerületi tanács közművelődési csoportjának vizsgálódásai is ezeket a tényeket igazolják. Az említett dokumentumok felsorolása is tanúsítja, hogy jelentőségének megfelelően foglalkozik a kerület ezzel a kérdéssel.

A gondok között nehéz rangsort megállapítani. Az *állományt* sok helyen kellene megtisztítani az elavult könyvektől, hisz a könyvtárosok gyakori változása, a sok, másuttal kivont, ajándékozással a szállókba került könyv jobbra csak a nem forgatott kötetek számát növeli. Az állománygyarapítás gyakran a könyvtáros személyes érdeklődését tükrözi, s nem a szállóalakok igényeit veszi figyelembe. Tervszerű állományépítésről nemigen beszélhetünk.

A *letéti ellátás* nehézségeiről is szót kell ejtenünk. A szállítóeszközök hiánya vagy korlátozottsága nehezíti a könyvek folyamatos, tervszerű cseréjét. A szállítás lehetséges időpontja eltér a letéti könyvtárosok munkaidőjétől, emiatt átvételi gondok jelentkeznek. Időigényes a könyvesbolti, antikváriumi vásárlások feldolgozása is. Enyhítené a gondokat, ha valamilyen központi lehetőség nyílnék a katalóguscédula-ellátásra.

A *szakképzett könyvtárosok* hiánya több okkal is magyarázható: Szétszórt telephelyeket kell ellátni, ami sok utazgatással, esti kölcsönzéssel jár. Az olvasókkal való foglalkozás árnyalt kapcsolatteremtő készséget, kitartást igényelne, viszont ebben a közegeben a műveltségnek alacsony presztízse van. A könyvtárosok megbecsülése anyagi és erkölcsi szempontból sem kielégítő, ezért gyakoriak a személyi változások, szinte mód sem nyílik az újak betanítására. Am nemcsak a főfoglalkozásúakkal vannak gondok. A Szakszervezetek Budapesti Tanácsának Titkársága 1979-ben készült jelentésében a budapesti szakszervezeti könyvtárak munkásolvások körében végzett tevékenységéről megállapítja: „A letéti könyvtárak fontosságát, az ott dolgozó társadalmi munkások elismerését külön is hangsúlyozni kell, mivel a letétek nélkül a szakszervezeti könyvtármozgalom életképtelen lenne.” A tiszteletdíjas könyvtárosok alacsony bérszínvonalának felülvizsgálatát azért is szükségesnek tartjuk, mivel munkájukat anyagi felelősséggel kell végeznük.

Képzésükhöz nagy segítséget nyújt az SZBT, azonban nem képes kielégíteni az igényeket a képzetlenség nagy száma és a gyakori cserélődések miatt.

A *propagandával* kapcsolatban ismét szóvá kell tenni a központi ellátás hiányát. A könyvtárak az eltérő helyi lehetőségektől függően plakátot, esetleg rajzos füzetet készítenek a könyvtárról, a rendezvényekről, amelyek közül az olvasószervezés szempontjából az író-olvasó találkozók, a vetélkedők a legeredményesebbek. Példamutató az Építőipari Szolgáltató Vállalat rendezvényeinek körültekintő megszervezése: Itt személyhez szóló levelet nyújtanak át a meghívott szállóalakoknak, az estről pedig az ESZV munkásszállóinak lapjában, az *Építők Otthonában* közölnek fényképes értékelést. A sajtó effajta nyilvánossága kétségkívül nagy vonzerő, bizonyos rangot is ad a könyvtári munkának.

A szakfelügyeleti jelentés is kiemeli a *Közlekedési és Metrőépítő Vállalat* könyvtárát, a MÁV Építési Főnökség kelenföldi gócponti könyvtárát és a *Bartók munkásszálló* könyvtárát rendezettsége és kulturált berendezése miatt.

A vázlatos kép után essék szó két fontos előbbre lépési lehetőségről is. Lényeges változások elindítója lehetne, ha a szállás- és fegyelmi bizottságok, az önkormányzati szervek a tárgyi feltételek megteremtésén felül a szállóban folyó közművelődési programokkal kapcsolatban is nagyobb figyelemfelkeltő szerepet vállalnának.

•

A munkásszállás lakóit a vállalatoknak a többivel egyenértékű, saját dolgozóiknak kell tekinteniük, ezért a szállóban folyó tevékenységért is elsősorban a vállalatok állami, gazdasági vezetői a felelősek. A könyvtári munka javítására is sokat ígérő lehetőségek rejlenek a *vállalati művelődési bizottságokban*, amelyek a munkahelyi művelődés egész rendszerének tervező, összehangoló, értékelő és ellenőrző társadalmi szervei. Kívánatos, hogy a bizottságok terveiben kellő súllyal szerepeljen a munkásszállásokon folyó, fokozatos javulást mutató közművelődési munka segítése.

S. Mohos Márta

A munkásszállók könyvtárai

— avagy: olvasás kényszerhelyzetben

Budapesten a legfrissebb népszámlálási adatok szerint 109, száznál több lakót befogadó munkásszálló található. Közülük — a százszemélyes kis leányszállótól a 13 ezer ember elhelyezéséről gondoskodó Építőipari Szolgáltató Vállalatig — összesen tízben jártam, könyvtári vonatkozású adataim tehát hozzávetőleg 17 ezer embert érintenek.

Otthon — „jelentőkönyvvel”

A munkásszállókról manapság divat írni. Az érintettek között, a szállólakóktól a felelős vezetőkig, akad, aki (fontosnak érezvén mindazt, ami a szállók ügyében esetleg segíthet) örül ennek, és így is fogad; van, aki feszeng (nem érti, mi és miért érdekel); megesik, hogy a portán behívnak (ne tegyem ki magam a kerengőben ügyelgők kellemetlenkedéseinek); s előfordul, hogy a könyvtári óra alkalmával — külön engedély híján — az úgynevezett kultúrterembe be sem engednek.

Csupán a legfontosabbakat összegezve: A munkásszállók elhelyezés, felszerelés, belső fegyelem, kulturális ellátottság stb. tekintetében rendkívül eltérők. Ami közös bennük: az ott lakók csekély, havi 100—120 forint körüli összegért kapnak egy ágyat, fűtést, világítást, hideg-meleg vizet; s az alapszolgáltatások mellé — mert ez mindenütt követelmény — bizonyos művelődési-szórakozási lehetőségeket. Aki kéthetenként hazajár, annak a szálló jobbára csak átmeneti szállás. De aki ritkábban jut haza, meg akinek nincs hova mennie, annak csakugyan a szálló az otthona. — Mindazonáltal „jelentőkönyvvel”. Ez utóbbi a portán található, ahol — bár a kimaradás, az éjszakai távollét nem tilos! — regisztrálják a kimaradók nevét, a későn érkezőket.

— A munkásszállón kialakul egy hierarchia — magyarázza *Kovács József* cigányköltő, aki egy cigányklub vezetőjeként ma is a *Nagytétényi úti munkásszálló* lakója —, s ez eleve meghatározza életmódjukat, beilleszkedésüket. Jőmagam főként az építőipari munkásszállókat, s — magam is cigány lévén — elsősorban a cigány származásúak helyzetét ismerem. (Közbevetőleg: A cigányok valamennyi meglátogatott munkásszállóban igen nagy százalékot képviselnek, s a legtöbbjük Szabolcsból érkezett.) A hierarchia kialakulását azonban távolról sem csak a cigányokra értem. A többség soha nem látott könyvet, de tartozott valamilyen közösséghez. Kellő munkaalkalom, lehetőségek híján ezek az emberek feljönnek Pestre, ahol elveszítik eredeti közegüket, és belecsoppennek egy új közösségbe. Am ettől vajmi kevés ösztönzést kapnak az emberibb életre. Bárhogy nezzük is: kényszerhelyzet alakul ki — kényszerközösséggel. Tapasztalatom szerint ebből azok törhetnek ki (s ők alkotják a kisebbséget!), akik eleve jobb környezetből indultak, s akik esetleg már valamilyen szakmával is rendelkeznek. Marad a — gyakran 70—80 százalékban cigány — segédmunkás tömeg, amelyik olykor tíz-húsz évi súlytalan tengés-lengés után, végül is hazamegy. A hierarchia csúcsán állók megtalálják, maguk is keresik az utat az értelmesebb, kulturáltabb léthez. Az igazi gond a nagy létszámú, írni-olvasni nem vagy alig tudó emberek tömege: nekik jóformán semmi esélyük arra, hogy *olvasó emberré* váljanak. Az egyetlen remény a *könyvtáros személye*...

A társadalmi munkától a „szobázásig”

Már ahol egyáltalán van könyvtáros — a szó igazi értelmében. Papírforma szerint persze mindenütt van. A legproblematikusabbnak a 100—200 személyes, kis munkásszállók könyvtárait érzem. Olyasféle „senki szigetén” léteznek. Pár száz kötet a legkisebb munkásszállóban is akad, csaknem kivétel nélkül letétiék (a nagyobb könyvtárak is!); de igazából senki sem érzi magáénak őket, s az könyvtárosodik, akit éppen — mert hajlandó elvállalni — megbíznak vele.

Ladányi Imrét, a Közterület Fenntartó Vállalat munkásszállásának társadalmi munkás könyvtárosát is így bízták meg.

— Amikor megszüntették a korábbi, 15—20 személyes kis szállókat, s 1979 elején beköltöztünk ide, a volt könyvtárost megválasztották szállóbizottsági elnöknek. Tudta, hogy szeretek olvasni, ő javasolt.

Modern, szép új épület — szobái háromszemélyesek! A tervezők gondoltak a könyvtárteremre is... Az esti órákban takarítás utáni, ember nélküli rend. A biliárd- és pingpongasztalon sorba állítgatott székek, a sarokban a könyvtár — egy könyvszekrényben.

— Van vagy 220 kötetem. Olvasók? Úgy húszan-huszonötön.

A szálló 320 személyes. Köztisztaságiak, útjavítók, csatornaépítők, aszfaltozók lakják. A néhány olvasó — mint Ladányi Imre is — többnyire nehézgépkezelő. Ők az érdeklődőbbek.

— Szeretném rendbehozni a házat otthon (Zsadányban lakom, Békés megyében). Szóval hajtani kell. Esténként, ha fáradtan megjövök, már nemigen járok el, inkább olvasok. Van úgy, hogy hetente három-négy könyvvel is végzek. De mit lehet itt olvasni? *Csupa lexikon*, meg ilyenek. Kinek kell ez!... Hogy kapok-e segítséget? Igen, karácsonykor már voltak kinn egyszer a szakszervezettől. Leltároztunk. Akkor ígérték meg, hogy kapok új könyveket... Könyvtár hetenként egyszer van, de akik ismernek, bármikor kérhetnek tőlem könyvet.

Ugyanezt hallom a *Rozmaring Kertészeti és Mezőgazdasági Termelőszövetkezet* könyvtárosától, *Budai Gizellától* is, aki ráadásul a könyvtárszobában lakik. S hogy hányan élnek a lehetőséggel? 1979 januárjában huszonhárman keresték fel, februárban hárman, márciusban a kölcsönzés betegsége miatt szünetelt, áprilisban tizennégyen vittek könyvet, májusban pedig tizen... A hivatalos könyvtári óra alatt (hetente kétszer van kölcsönzés) egyszer nyitják ránk az ajtót. A látogató „külsős”, a *Lakáskultúráért* kukkant be.

— A szállóban 120-an laknak, de voltaképpen 1200 embert látok el. Viszonylag nagy az állományunk is, 1200 kötet, de még mindig nagyon vegyes. Pedig amikor két éve átvettem a könyvtárt, az SZMT-könyvtár munkatársával sokat kiselejteztünk. Új könyveket évente négyszer kapok, 20–30 kötetet. Sok ez vagy kevés? A múlt évben mindössze negyven beiratkozott olvasóm volt. Kalandregényekből, ponyvákban persze sohasem tudnám kielégíteni az igényeket... Szeretek olvasni, de sokszor nincs hozzá elég türelmem. Így általában azt ajánlom, amire nekem is felhívják a figyelmem.

(Budai Gizella alberletből került a szállóra. A könyvelési osztályon dolgozik. Amióta a könyvtárosságot elvállalta, alapfokú könyvtárosi tanfolyamot is végzett. Munkájáért havonta 300 forint tiszteletdíjat vesz fel.)

— Mi bizony rájöttünk, hogy botal nem lehet verebet fogni! — *Józsa Ödönné*, a *Magyar Pamutipar Munkásnőotthonának* gondnoka nagyon energikus. — Nálunk is könyvtároskodtak a lányok, de nem vállalták szívesen, nem jártak utána, a könyvek sorozatosan elvesztek. Kiírtuk: ekkor meg ekkor van kölcsönzés. No az a szegény könyvtároslány nyugodtan ücsöröghetett, nem nagyon nyitották rá az ajtót! Tény, hogy rátértünk a „szobázásra”. Van 300 kötetünk, a Dallos Ida Művelődési Házról kapjuk (nagyon jó a kapcsolatunk, évente cserélik a könyveket). Van egy leltárunk, amivel végigjárjuk a szobákat hetente egyszer. S mintha a lista csak véletlenül volna nálunk (gyakran ott sincs!), egyszerűen csak elejtjük: „Tényleg, nem akartok könyveket?” Így értük el, hogy havonta nyolc-tizen kölcsönöznek, négy-öt lány rendszerezésen is.

Pedig ezek a lányok olvasnak. A közhittel ellentétben ugyanis sok időt töltenek benn. Olvasnak, lemezjátszóznak, kézimunkáznak... A művelődési ház is sok programot szervez kérésünkre. De gyakran kérdéses, megéri-e? Például 1700 forintért egy nagyon színvonalas műsoros este óriási energiával tizenöt embert összetoborozni — van ennek értelme?

A szálló 220 személyes. A legtöbb lány törzstagnak számít, bár itt is akad egy 20–25-ös vándormadársereg. A legrégebbi lakónk tizenhat éve él nálunk, de a többiek is lehúznak 7–8 évet...

Analfabétának csak egy van, de a tizenöt-tizenhat évesek közül is sokan a házi rendet sem tudják elolvasni! Így mi próbálkozhatunk ezzel is, azzal is, de aki igazán olvasni akar, nem tőlünk vár segítséget. A mi lányaink közül is odataláltak a nagykönyvtárba vagy negyven-ötvenen...

Baglyas Katalin és *dr. Kovács Mihályné*, a Kelenföldi Textilgyárban működő textiles körzeti könyvtár vezetője, illetve munkatársa egyetértett abban, hogy nem volna helyes letéti könyvtárt fenntartani a gyár két leányotthonában (290 fő) és iparitanuló-otthonában (79 szakmunkástanuló).

— A letéti könyvtárnak csak akkor van értelme, ha nagyon gyakran cserélhető az állomány, no meg a könyvtáros személye is megfelel a követelményeknek. Jó viszont, ha a szállóknak van saját kézikönyvtáruk, de akkor az valóban kézikönyvtár legyen! — Persze, mi szerencsés helyzetben vagyunk, hiszen mindkét szálló egy ug-rás ide. S a lányok rendszeresen jönnek is könyvtárunkba.

Kiszolgálni vagy becsalogatni?

Az 1. számú Építőipari Vállalat munkásszállójában, amely 720 munkásnak és 100 ipari tanulóknak ad otthont, 5000 kötetes könyvtár fogad. Első alkalom, hogy élet

éreződik a meglátogatott könyvtárban. Jönnek-mennek a kölcsönzők, a könyvtáros — *Pongrácz Olga* — fel-felugrik mellőlem.

— Csak azt ne kérdezd, van-e valamilyen könyvtári végzettségem — kezdi. — Mégsem vagyok újonc, itt fél éve könyvtároskodom ugyan, de korábról van bőséges tapasztalatom...

Azután apránként elmondja: Az Építők Szakszervezetének Központi Könyvtárához tartoznak, főként bármikor segítséget kaphat. („*Valami szerelmesért jöttem...*”) Az állományt jönnek tartják, gyarapításra elegendő összeg jut, a válogatásba ő is beleszólhat. A polcokon néhány egészen régi folyóirat, most rendelt kilenc újat. („*Rabszolgakönyvet kérnék...*”) A katalógusok rendben, és vezet egy speciális olvasónyilvántartást is, arról, ki milyen könyvet vitt ki, *mekkora* forintértékben! („*Mesés-könyvet vinnék.*” „*Mesés-könyvet, ebben a korban?*” „*Hát.*” „*Na jó, álljon föl a székre, ott bogarásszon!*”) A könyvtár hetente kétszer van nyitva.

— Kétszáz beiratkozott olvasóm van — mondja végül Pongrácz Olga —, az itt lakók körülbelül 30 százaléka.

— A szállólakók körülbelül harminc százaléka analfabéta vagy majdnem az — hallom valamivel később *Kárpáti Istvántól*, a szálló népművelőjétől. — Tény, hogy rendkívül alacsony az iskolázottságuk. Ilyen körülmények között még nagyobb felelősség hárul a könyvtárosra. Csakhogy borzasztó ellentmondás: a munkásszálló könyvtárában este kell dolgozni, a könyvtárosnak rámegegy heti két délutánja és estéje, s mindezért havi 600 forintot kap! Csoda, ha félévenként cserélődnek? Mert mit tehetnek még a legjobb szándékkal is? Legfeljebb kiszolgálják az olvasókat. Hogy a meglévő olvasók „kapacitása” jobban ki legyen használva, a passzív befogadás helyett a munkásszállók könyvtárainak alapvetően nyitottnak kellene lenniük, hiszen az olvasók helyben vannak, a könyvtáros helyben toborozhat újabb olvasókat!

— Hogyan?!

— Pillanatnyilag nem egymással, hanem egymás mellett dolgozunk a könyvtárossal. (Persze, hogy mindkettőnk hibájából!) Maga az ellen ágál, hogy a kis szállókban a gondnok a „mindenes”, holott arányaiban itt pontosan ugyanaz a helyzet. Ennyi ember között bennünket itt mindenki ismer — és senki sem. A véletlenül múlik, ha egyikhez-másikhoz mégis közelebb férközünk. Gondolja csak el, a művelődési házakban három-négy népművelő is akad, egy ekkora munkásszálló nem adna legalább ennyi munkát két-három embernek?

Csakhogy sokszor a könyvtáros és a népművelő ugyanaz az ember!

— Iszonyú távolság van az elmélet és a gyakorlat között — mondja *Tóth Tibor*, a Posta 800 személyes férfi és 200 személyes női központi munkásszállójának főhivatású könyvtárosa, egyben népművelője. — Én voltaképpen három szervhez tartozom (a Posta Szociális Hivatalától kapom a fizetésemet, a Postás Művelődési Központtól a módszertani útmutatást, a Postás Szakszervezettől pedig a politikait); így valójában nem tartozom senkihez. És akkor még össze kell „békítenem” magamban a könyvtárost a népművelővel, azaz mindkét területen teljes értékű munkát kellene végeznem.

Korábban gazdasági ügyintéző munkakörben dolgoztam, egy éve kerültem ide, pályázattal. Időközben megszereztem ugyan a középfokú könyvtárosi szakképesítést, de levelező tagozaton érettségiztem, s így mindmáig hiányzik egy csomó ismeretem és tapasztalatom. Tapogatódzom tehát, és sok minden kicsúszik a kezemből. Márpedig „ellenőrizni” igazából senki sem tud, hiszen ahhoz rengeteg időt kellene itt tölteni, így csupán a lelkiismeretemtől függ, mit hogyan végzek el.

A büntetett előéletűektől a főiskolát végzettségig képtelenség közös nevezőre hozni ezeket az embereket. Az értelmesebbek nem tőlem várnak segítséget, a hústól hatvan évesig itt csellengők noszogatója pedig csaknem reménytelen. Ez a könyvtár például 5400 kötetes, de sokat mondok, ha 200 könyv forog közkézen. S az is mi? Amivel kábíthatják magukat, mert kell egy kis izgalom a lapos, szürke életükbe. De hát sokszor én is csak vízet prédikálok. Esténként, ha végre hazaérek (most született a kislányom), jó, ha elalvás előtt olvasok egy keveset.

Az a fránya statisztika

Mielőtt megszólalhattam volna, *Nevelés Ilona*, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem százszemélyes, *Illés utcai nővérszállásának* lakóbizottsági elnöke, egyben társadalmi munkás könyvtárosa már elébe vágott a kérdésnek: „A statisztika miatt jött?”

— Az 1979-es rettenetesen szomorú volt. Tizenkilenc beiratkozott olvasóm mindössze 105 könyvet olvasott.

Csakhogy az eddigi, „bevallott” statisztikák semmivel sem voltak szebbek. Hogy is mondta Kovács József? „Gyakran az az érzésem, a könyvtár a hivatalért van, nem

az emberért." A hivatalok pedig — tisztelet a kivételnek — szeretik a nagy számokat. S nem kell feltétlenül észrevenni, ha a számok tupírgyanúsak. Egyik könyvtárosomtól például számonkérték, hogyan lett a korábbi 180 olvasóból egyszeriben 45. Bizonyítania kellett, hogy elődjétől „göngyöltett” olvasólétszámot örökölt. Elég csupán négy-öt évig benn hagyni a kartonokat a nyilvántartásban...

— Rólunk, ápolónővekről általában feltételezik, hogy műveltebbek vagyunk, pedig mi sem nagyon dicsekedhetünk! Részben persze érthető is ez. Elég megnézni, hány üres ágyunk van. Óriási a nővérhiány. Három műszak, tényleg nagy strapával. Sokan tanulnak is. Szűkös szabadidejében a könyv kevés lányt köt le. De még akit lekötne is, annak sem tudok mit ajánlani! Ez az 500 kötetnyi könyv — a SOTE könyvtárának letétje — nem a nővérszállás lakóinak való.

— ???

— Én magam végigjártam az olvasás iskoláját: a gyerekkor *Jókai*-élményeitől jutottam el az amerikai bít-irodalomig. Körülbelül tudom tehát, kinek mit lehetne ajánlani. Ide a romantikusok meg a nagy klasszikusok művei kellenének. Megkérdeztek, elmondtam, megígérték. Az évi 50 cserekönyv között azonban sohasem találok meg, amit keresek. Nyilván jobb állománnyal sem váltanám meg a nővérszállót, de legalább azoknak tudnék adni valamit, akik kérnek. Így most ötször-hatszor még én ajánlok valamit, de azután rájuk hagyom a választást. Csak a statisztika kedvéért senkire sem fogok rátukmálni olyan könyveket, amilyeneket magam sem olvasnék el.

(Nevelős Ilonának egyébként van körülbelül 500 kötetnyi saját könyve. Az ágy alatt, dobozokban, szépen összekötve. Mert ugyebár az olvasásnak van egy-két elemi feltétele. Polc, olvasólámpa stb. Nem mindenütt gondolnak erre.)

A központi elosztó könyvtár kérdőjelei

Az *Építőipari Szolgáltató Vállalat munkásszállodájában* — mert *Barát László* közművelődési osztályvezető erősen hangsúlyozza a szálloda-jelleget! — hozzávetőleg 13 ezer ember lakik. S mert a vállalat *valamennyi* tevékenysége közművelődési tevékenység — folytatja —, 1978-ban létrehozták az önálló közművelődési osztályt, 25 főállású munkatárssal, akiket 60—70 mellékfoglalkozású is segít. A központi elosztó könyvtár (amely nem kölcsönöz) az osztályon belül működik: 15 letéti könyvtára van, ezek egyenként 2000—5000 kötetesek. A központi elosztó könyvtár korábban az építőipari szakszervezethez tartozott.

— Költségvetési keretünket ma is a szakszervezettől kapjuk. Mégpedig igen szép summát, ráadásul az Országos Közművelődési Tanács is támogatott bennünket.

— Tudomásom szerint az átvételkor igen sok gondjuk akad — fordulok a központi elosztó könyvtár vezetőjéhez, *Kondoráné Virányi Katalin*hoz.

— Tény, hogy az állomány összetétele nem volt megfelelő, emiatt az átvételkor 225 ezer forint értékű könyvet töröltünk. A kiselejtezett kötetek többnyire már használhatatlanok voltak, soknak pedig nyoma veszett.

— Nem volt ugyanis, s mind a mai napig sincs központi katalógusunk — veszi át a szót újabb kérdésemkor *Barát László*. — A szakszervezet [s mutatja is rögtön a Pénzügyi Közlöny 3/1975. (VIII. 17.) számát] nyilvánvalóan a KM—PM közös rendeletnek az értelmében járt el, amelynek 2. § 5. pontja megengedi az összesített nyilvántartást. Így sem egyedi katalógusunk, sem egyedi leltárkönyvünk nincs, csak *csoportos nyilvántartásunk* van. Ennek veszélyeit — kivált a munkásszállókon — nem kell különösebben hangsúlyoznom... Sok könyv veszett el így, hiszen bármit behozhattak helvette 30 forintos értékben. Már aki kilépéskor hivatalosan is „leszerelt”, azaz leadott mindent.

— Hogyan hangolható össze a meglévő állomány feltárása az új könyvek fel dolgozásával?

— Két emberünket kéthavonként ráállítjuk egy-egy letéti könyvtárra, a benti munkát pedig elvégzik a többiek. De mindehhez legalább hét ember kellene (teljes, illetve rész munkaidős), pillanatnyilag három van, sajnos, nem szakképzettek, egy negyedik munkatárs hamarosan lesz...

— Hogyan tudják összefogni a letéti könyvtárak munkáját?

— Majdnem mindegyik máskor tart nyitva, emiatt képtelenség rendszeresen végiglátogatni őket. Maradnak a benti beszélgetések, a módszertani útmutató levelek. De nagy szükség van a diplomáciai érzékünkre, a könyvtárosok roppant érzékenyek... S havi 600 forintért, heti két-három alkalommal, estéiket feláldozva, gyakran külterületen dolgoznak; iszonyú nehéz új embert kapni helyettük. Így is valamennyi könyvtárosunk szakképzetlen, s ketten csak a nyolc általánost végezték el.

Mi agitálhatunk, de senkit sem kényszeríthetünk rá a tanulásra, az önművelésre. Ebben csak a vállalatok tehetik érdekeltté az embereiket. Mint ahogy a könyvtár-

rosok szakképzettsége is jórészt a vállalatokon múlik, hiszen — mellékfoglalkozásról lévén szó — a tanulásra adandó kétheti szabadság egyetlen munkáltatónak sem érdeke.

(Két év alatt Barát László a közművelődési osztály harmadik vezetője; Virányi Katalin a kilencedik munkatársát tanítja be.)

Otthon avagy ...

— A Csepel Művek meg akarja tartani a munkásait — mondja *Körtés István*, a *Csepel Művek Szállójának* közművelődési vezetője —, de tudja, hogy ehhez az emberi körülményeket is meg kell teremtenie. A munkáslakás-építő akciók mellett a két albérlők háza is sokat segít ebben.

Az 1100 személyes munkásszálló — már a portára lépve — jobb kategóriájú szállodára emlékeztet. A könyvtárnak is otthont adó új épületszárnyat 1977-ben adták át; de a közművelődési bizottság javaslatára már korábban megkezdték az állománygyűjtését. A letéti könyvtár a Csepel Művek szakszervezeti könyvtári hálózatához tartozik, a központ végzi a feldolgozást, a katalogizálást, az állománygyarapítást és -apasztást, s látja el a szakfelügyeletet. Az állomány jelenleg 6000 kötet, s bár a szálló 50 ezer forintos könyvvásárlási keretével önállóan gazdálkodhat, az összeget átutalja a központi könyvtárnak.

— A mi feladatunk az igényfelkeltés. Minden másban igénybe is vesszük a segítséget.

Végigjárjuk a szállót. A könyvtár tágas, világos — szabadpolcokkal, ötnapos nyitvatartással és főhivatású könyvtárossal. Ilyen is van?

— Azért nálunk sem fenéig teffel minden. Mert itt is fokozottan kell törődni az állományvédelemmel, hiszen nálunk is vesznek el könyvek. És elveszhetnek a folyóiratok is, de hadd vesszenek! Azelőtt a *Népszabadságot* is csak a belépő ellenében kaphatta meg bárki. Most mindhárom portánkon (szabadpolcos) folyóiratolvasó van, senki sem kezeli őket. Több mint negyven folyóiratot járattunk, s nézze meg, valaki mindig kézben tart egyet-egyet.

— Ami az olvasólétszámot illeti, elértük a húsz százalékot, persze szeretnénk, ha tovább nőne az arány. Fiatal könyvtárosunkat most iskoláztuk be, az idén végzi a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola könyvtár szakán az első évet, jelenleg is a főiskolán van. Úgy látom, jó szakember lesz, de hogy rendelkezik-e ma id azzal a plusszal, ami egy munkásszálló könyvtárában feltétlenül követelmény, az a jövő zenéje.

(Körtés István „öreg róka” a szakmában. Harmincöt éve foglalkozik könyvtári-népművelési kérdésekkel.)

— Nincs más mód, ezt csinálni kell és örülni kell a legkisebb eredménynek! De az is tény, hogy a vállalatvezetők segítsége, áldozatkészsége nélkül nemigen megy. Ahogy már mondtam: meg kell teremteni az emberi körülményeket. Mert ha csak ágyakat adunk, legfeljebb új éjjeli menedékhelyeket hozunk létre.

Makai Tóth Mária

Lapozgató

● A BUDAPEST, a főváros fólóirata február-áprilisi számaiban közli *Csomor Tibor* „A főváros válogatott bibliográfiája” című összeállításának negyedik—hatodik részét, amelyben a könyvtárakról szóló 1978/79-es publikációk címanyaga is helyet kapott.

● A DER BIBLIOTHEKAR, az NDK közművelődési könyvtárosainak fólóirata 1979/5-ös számában *Helga Klingner*, a berlini Zentralinstitut für Bibliothekswesen munkatársa bemutatja a Szovjetunió és a többi szocialista ország könyvtártudományi információs folyóiratait, s ennek kapcsán megismerteti az olvasókkal a Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája, valamint a Hungarian Library and Information Science Abstracts (HLISA) c. kiadványokat, továbbá a Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom című referáló lapot.

● A KÖZMŰVELŐDÉS FEJÉR MEGYÉBEN című, módszertani körlevélként megjelenő híradó 1979/1-es száma közli *Feketéné Tordai Emese* „Húsz év a szakszervezeti könyvtárak életében” című írását, mely az SZMT hálózatáról szól. A félévenkénti megjelenésére tervezett kiadvány híreibe és sajtótükrébe is szerepel a könyvtárügy (kár, hogy *N. Rácz Aranka* mezőszentgyörgyi megemlékezését lapunk helyett a *Kortársnak* tulajdonítja a repertórium), és a szerkesztő bizottság tagjai között szintén van képviselője a könyvtári területnek.

Tájékoztat-e a tájékoztatás ?

Álrhás olvasók tapasztalatai

A tájékoztatás eredményessége lényegében négy tényezőtől függ: a rendelkezésre álló apparátustól; a könyvtáros szaktudásától és felkészültségétől; a könyvtáros segítő szándékától és természetesen az olvasótól is — eltekintve az olyan, további befolyásoló tényezőktől, mint például a könyvtár belső szervezetsége vagy a könyvtáros pillanatnyi hangulata. A tárgyi feltételekkel már régóta foglalkozunk, de a személyi tényezőkre csak mostanában kezdünk figyelni. Néhány elméleti jellegű megállapításon kívül azonban mindössze egy-két olyan kutatásról van tudomásunk, amely e témát gyakorlati szempontból vizsgálta, de ezek is — módszerükből következően — „vizsgaszituációban” figyelték a könyvtáros tájékoztatói munkáját. Ebben az esetben a könyvtárosnak tudomása volt arról, hogy tájékoztatói tevékenységét minősíteni fogják, s ez természetesen nagyobb gondosságra serkentette, azaz az így kapott kép a *valóságosnál kedvezőbb* volt. Ezt a torzítási lehetőséget akartuk kiküszöbölni vizsgálatunkban, éppen ezért a rejtett megfigyelés és a kérdéses módszerét alkalmazva, inkognitóban — azaz olvasóként — kerestük fel a könyvtárakat.

Kérdéseink a következők voltak: Milyen irodalmat ajánlana a könyvtáros a szovjet—kínai viszony megromlásának okai; a személyi kultusz kialakulásának okai, valamint az Irán és az iszlám vallás című témákhoz.

A három kérdést tovább árnyalva a magyarországi személyi kultusz kialakulásáról és ennek gazdasági, politikai hátteréről, Iránnal kapcsolatban pedig az ország politikai, történelmi, gazdasági, művészeti életéről kértünk irodalmat. Azt is előre eldöntöttük, hogy milyen célra kérjük a könyvtárosok segítségét, mire akarjuk „felhasználni” a kapott anyagot. Az első kérdéshez kapcsolódó irodalomra főiskolásoknak *politikai vitakör* levezetéséhez, a második esetben főiskolai tanársegédnek *előadás* tartásához, a harmadik kérdés irodalmára *vetélkedő*höz kellett a könyvtárosi segítség. „Olvasóink” tehát az első esetben *főiskolásokat*, a második esetben *alkotó értelmiségieket*, a harmadik esetben *munkásokat* képviseltek. (Kíváncsiak voltunk, hogy a könyvtáros megkérdezi-e, mihez fogjuk felhasználni a kért anyagot.)

A kérdések kiválasztásakor ügyeltünk arra, hogy azok ne legyenek lexikális jellegűek, sokkal inkább nyitottak, alkalmasak arra, hogy a könyvtáros tanácsadó, ajánló jellegű tevékenységét folytathasson, azaz — tudásától és szándékától függően — cselekvően részt vehessen a feladat megoldásában.

Az elmúlt év márciusától októberéig végzett vizsgálódásunk során kilenc megye tizenkilenc könyvtárát kerestük fel, mégpedig 9 „A”- és 10 „B”-típusú intézményt. *Egy-két könyvtárban háromszor fordultunk meg, azaz az említett három kérdést három alkalommal tettük föl.* Inkognitós olvasóink könyvtárosok vagy könyvtári szakismerettel rendelkező fiatalok voltak. Abban tértek el az átlagolvasótól, hogy hozzájuk képest „erőszakosabbak” voltak, nem engedték könnyen lerázni magukat, s ha a könyvtáros meg is elégedett a legegyszerűbb, a legkönnyebb válaszadással, ők nem; újból és újból kérdéssel fordultak hozzá. Ez azt jelenti, hogy a kapott eredmények némiképp kedvezőbbek, mintha „valódi” olvasó kérdészt volna.

Feldolgozásunk „olvasóink” lépéseit követi, tehát azt néztük: mi történt a *belépéstől* a *távozásig*? A belépés mindenütt sikerült, néhány helyen kérték csak az olvasójegyet, de az „átutazóban vagyunk” válaszukra mindenütt beengedtek a könyvtárba.

Kérdő munkatársainkkal megbeszéltük, hogy minden könyvtárban próbáljanak „megszólítható állapotba” kerülni, ne forduljanak azonnal segítségért a könyvtároshoz, hanem igyekezzenek előtte megíátszani a tanácsalant, s lehetőség szerint várják ki, amíg őket szólítják meg. Ezt természetesen csak ott lehetett elvárni, ahol kicsi volt a forgalom, s a könyvtáros figelmét más nem kötötte le.

Megállapíthatjuk, hogy a tájékoztatás alaposságát a forgalom nem befolyásolta, az esetek nyolcvan százalékában tizenöttnél kevesebb olvasó volt egvideiüleg a „színtéren”. A megfigyelési jevszőkönyvekből kiderült, hogy a könyvtárosok olvastak, írtak, egymással beszélgettek, kölcsönöztek, könyveket soroltak vissza (megközelítően azonos arányban), azaz többségük nem volt „megszólítható állapotban”. Mindössze négy alkalommal léptek fel kezdeményezőként „olvasóinkkal” szemben.

Hogyan tájékoztat a könyvtáros?

Az esetek nagy többségében a könyvtárosok nem kérdeztek vissza, nem voltak kíváncsiak arra, hogy az olvasónak milyen célból kell a kért anyag. (Például az

egyik esetben az Országgyűlési Könyvtárba küldték a személyi kultusz irodalmáról érdeklődőt, azaz a könyvtáros „többet gondolt” a témáról, mint az olvasó.)

Arról is ritkán érdeklődtek, hogy az olvasónak *milyen az előzetes tájékoztatása* a kérdéses témában, noha ez elengedhetetlen feltétele a jó tájékoztatásnak, hiszen mást kell javasolni annak, aki a téma jó ismerője, s mást a tájékozatlan kezdőnek. Részben vagy teljesen *hiányzott a tényleges tájékoztatást megelőző beszélgetés!*

Az előzésekben felsorolt feltételek közül az elsovel — a tájékoztatói apparátussal — nem kell részletesen foglalkoznunk, mert a vizsgált könyvtárak állománya kérdéseink szempontjából megfelelő volt, nem akadályozta a színvonalas tájékoztatást. (Erről már a kérdések feltevése előtt meggyőződünk.) Ezzel tehát nem lehet megmagyarázni az esetenkénti gyengébb tájékoztatást. Sokkal inkább a másik két feltétel hiányos voltában keresendők az okok. „*Az a jó tájékoztató, aki mindig úgy keres, mintha a saját problémájáról volna szó, aki teljesen szolidáris az olvasóval, s egyszerűen nem képes megnyugodni eredmény nélkül*” — írja egy helyütt Kertész Gyula. A könyvtáros ismereteire és segítő szándékára a tájékoztatás menetéből, a „hogyan”-ból következtethetünk.

A válaszadás módjának négy alaptípusával találkozunk:

1. *a tervszerű tájékoztatással.* Ez esetben a könyvtáros lépésről lépésre haladva próbálta megoldani a feladatot úgy, hogy újabb megközelítési módok bekapcsolását tartotta szükségesnek (ez vonatkozik az újabb tudományterületre és az újabb könyvtári apparátusra egyaránt); 2. *a mechanikus tájékoztatással:* a könyvtáros csak a jól bevált „rutin”-válaszokat adta, a „felszínen” maradt, és nem követte a kérdés logikáját, mélyebb összefüggéseit; 3. *az ötletszerű válaszadással:* próba szerencse alapon adott tájékoztatást (a „vak tyúk is talál szemet” módszerrel, néha meglepően eredményesen); 4. *a „vegyes” módszerrel:* a könyvtáros felváltva mechanikusan és ötletszerűen tájékoztatót, hol így, hol úgy!

Két példa az elmondottakra:

„Semmit sem kérdezett a könyvtáros. Rögtön azt mondta: — *Akkor kezdjük a szakkatalógusnál!* — Kihúzta a Magyarország történelme szakot tartalmazó irokat, s rámutatott körülbelül száz darab cédulára — *Ezeket nezze át. Ami magának fontos, írja ki!* — A fiókot az asztalra tette. — *Ezek könyvek, de folyóirataink is vannak.* — Színtén kihúzott egy fiókot, keresgélt benne, majd újabb százötven cédulára mutatott rá. — *Ezeket is nezze meg!* — szolt, majd eltávozott.” (A személyi kultusz kérdésköre.)

E példát a *mechanikus* tájékoztatásra hoztuk fel. Bizonyára ebből is kitűnik, hogy ez a „*lelőhelyig*” való tájékoztatás pontosan a lényegi segítséggel: a tanácsadással, az anyagban való eligazítással maradt adós, csak látszattájékoztatást adott.

Másik példánk az *ötletszerű* tájékoztatásra utal. (Az „*olvasó*” Iránról kérdezett.)

„A könyvtáros az egyik polcról levette a Földünk országai című könyvet. — *Ezt nézze meg! Ebben biztosan talál címszavakat. Azok alapján lehet tovább is keresni* — mondta. Leültem, nézegettem a könyvet. A könyvtáros közben az állványok között járkált. (Logikát nem találtam a mozgásában, pedig bizonyára volt benne...) Időnként megjelent előttem, letett egy könyvet, aztán elment. Mindig úgy, mint aki befejezte.”

Egyébként mindkét eset „A”-típusú, tehát megyei könyvtárban fordult elő!

Kevés volt a tervszerű tájékoztatás — körülbelül az esetek tíz százaléka —, és aránytalanul sok a mechanikus. Gyakran tapasztaltuk, hogy a könyvtárosok megelégedtek az első, általuk legkönnyebben hozzáférhető könyvtári segédeszközzel, amely többnyire a katalógus, ritkábban a lexikon, az almanach, s csak esetenként a *bibliográfia*. A könnyű elérhetőség a tartalomra is vonatkozik. A téma több oldalú megközelítése eléggé ritka jelenség volt, erre a későbbiekben még visszatérünk.

Az előbbieken a tájékoztatás mikéntjéről szoltunk, most viszont arról kívánunk beszámolni, hogy a különböző tájékoztatói módok az eltérő felkészültségből és eltérő segítőkézségből fakadnak. Ha a kettőt egybevetjük, akkor a következő fő típusokat kapjuk: 1. felkészültsége jó — segítőkész; 2. felkészültsége gyenge — nem segítőkész; 3. felkészültsége gyenge — segítőkész; 4. felkészültségéről nem tudunk pontos képet alkotni — segítőkézsége közepes.

Ha a felkészültségen belüli négyféle megközelítés közül az első hármat összevonjuk és *tudományágismeret*, a *szakterület ismerete* névvel illetjük, a negyediket pedig *apparátusismerettel*, a *segédeszközök ismeretével*, akkor azt tapasztaljuk, hogy a három kérdés közül a személyi kultuszról érdeklődőt lehetett megoldani a legkevesebb a szakterület ismerete nélkül. A tájékoztató könyvtárosnak eleve tudnia kellett, hogy a kifejezés körülbelül mit jelöl, Magyarország történetének melyik korszakát jellemzi, mely tudomány(ok) oldaláról közelíthető meg? (A szovjet—kínai viszonyra kérdezve némileg könnyebb a helyzet, az apparátus, a segédeszközök kellő

ismeretével a tájékoztatás eredményesebben megoldható, nem kíván annyi előzetes szakismeretet, mint az előbb ismertetett eset. Természetesen nem azt mondjuk, hogy az egyik pótolhatná a másikat — például a tudományági szakterület ismerete az apparátus ismeretét —, hanem azt, hogy a kevésbé jó tájékoztatást az egyik túlzott hiánya okozza.)

Az általunk feltett három kérdés nem volt alkalmas arra, hogy meg tudjuk mondani: a kevesebb jó tájékoztatás esetén a tudományismeret vagy az apparátusismeret hiánya volt-e a nagyobb, melyikkel magyarázható a gyengébb tájékoztatás. Nézzünk néhány példát:

1. típus

„Iránról vetélkedőt rendezünk, és ehhez gyűjtök anyagot. Tudna nekem segíteni? — A könyvtáros felállt, megkerülte a polcot, elindult a szekrényhez, kihúzott egy fiókot, kiírt belole valamit. Mozdulatai gyorsak, gyakorlottak voltak. — *Ezeket mindjárt meg is nezzük. Jöjjön, hatha bent vannak* — mondta. Járt a polcok között, amit talált, rogtán a kezemre adta. Elment, majd néhány perc múlva visszajött. — *Na milyenek! Tudja őket használni?* — Igen, köszönöm! — *Találtam még néhány könyvet, jöjjön nézzük meg!* — Együtt nézegettük a könyveket, néhányhoz a könyvtáros megjegyzést is fűzött. — *Bábel tornya. Ez szépirodalom. A perzsa költők szep szerelmes verseket írtak. Artner: Evezredek művészete. Ez nagyon jó könyv. Olvasta?* — Nem, nem ismerem! — *Várjon, mindjárt idehozom.*” (Az itt leírtak egy „A”-típusú könyvtárban hangzottak el.)

A könyvtáros mind a két kritériumnak megfelelt, olyan könyveket ajánlott, amelyek a témában jól felhasználhatók, s ugyanakkor segítőkész is volt. (E csoportba a megkérdezettek körülbelül tíz százaléka tartozik.)

2. típus

„A könyvtáros meg sem várta, hogy befejezzem a kérdést, máris ment a katalógushoz. — *Tessek!* — A lapon *Bozorg: Rozsak es...* című műve szerepelt. Aztán visszatette a fiókot és azt mondta: — *Más nincs!* — Semmi más nincs? Tetszik tudni, mi egy vetélkedőt szeretnénk rendezni, és szükségünk lenne mindenre, amit csak fellelhetünk Iránról. — *Több nincs!* — Hát ez nagyon kevés... Mit is lehetne még tenni? — *Olvassa a Magyarországot!* — Igen, csak tetszik tudni, mi szeretnénk irodalmat is adni a versenyzőknek. A könyvtáros zéttárta a kezét és visszament az asztalához.” (Az itt leírtak egy „B”-típusú könyvtárban történtek.)

Ebbe a csoportba nagyon kevesen tartoznak, azt tapasztaltuk, hogy az átlagosnál gyengébb szakterületi ismeretet a könyvtárosok többnyire nagy segítőkészséggel igyekeznek pótolni — más kérdés, hogy milyen eredménnyel.

3. típus

A kérdések jellegéből következik, hogy leginkább a *személyi kultusz* kérdésköre okozott gondot.

„*Hú, az nehéz lesz! Nem is tudom, tudok-e segíteni. Nézzük meg a katalógusban!* — A könyvtáros a címszokatalógusban az SZ-betűnél keres. — *Itt nincs semmi! Vajon hol lehetne megnézni? Miben is lehet?* — Jó lenne, ha történeti, gazdasági, politikai oldalról közelítenénk meg. — A könyvtáros asztalához megy, fiókjából kivieszi az ETO-t, fellapozza, de sem az SZ-betűnél, sem a K-betűnél nem talál semmit. — *Talán lexikonokat tudnak adni, csak tudnám, hogy melyiket?* — A 329-es szakhoz lép, nézegeti. Nem veszi észre a *Magyar forradalmi munkásmozgalom története* I—III. kötetét. Bemegy az olvasóterembe, leveszi az *Új magyar lexikont*, kikeresi a személyi kultusz címszót. — *Az SZKP 1956-ban foglalkozott vele. Az a kongresszusi anyag, lehet, hogy nekünk is megvan.* — Nekem a magyarországi személyi kultuszról kellene anyag. — *Hát itt van, hogy Magyarországon is foglalkozott vele az MSZMP Központi Bizottsága! Akkor meg kellene keresni azt a kongresszusi anyagot.* — Igen, a bizonyára jó lenne. — A katalógusszekrényhez megy, de nem találja. — *Talán menjünk a polchoz.* — A keresett mű a polcon van, de ő csak körülbelül fél perc múlva találja meg. Rógtön az első fejezet foglalkozik a személyi kultusszal, de más cím alatt. Nézi, nem ismeri fel.” („B”-típusú könyvtárban zajlott le a beszélgetés.) A jegyzőkönyv egyébként itt nem fejeződik be, az idézett rész a beszélgetés egyegyede volt, később a könyvtáros igen készségesen felajánlotta, hogy megkérdezi volt történelemtanárát is. Egy ugyancsak „B”-típusú könyvtárban ehhez a kérdéshez javasolták *Marx, Engels* és *Lenin* műveinek „átnézését” is.

E „tájékoztató” kategóriába csupán néhányan tartoznak, ám mivel „A”- és „B”-típusú könyvtárakról van szó, a hitelesség kedvéért szükségesnek tartottuk kissé hosszabban is időzni a példánál.

4. típus

Legtöbben az utolsó csoportba sorolhatók. Ők azok, akik kihúzzák a katalógusfiókot és rámutatnak az átnézendő cédulákra, vagy egy-két könyvvel „letudják” a problémát.

Itt utalunk vissza az előbb említett könyvtárosi merevségre, amely csak egyirányúságot ismer, a kérdés elhangzása után csak egyféle megközelítési módot. Ez egyaránt vonatkozhat témára és könyvtári apparátusra is. (Például amikor a szovjet—kínai viszonyról érdeklődtünk, az alábbi mechanizmus lépett életbe: szovjet—kínai viszony — politika — politikai hetilap — *Magyarország*. Így történhet meg, hogy „ilyen című könyv nincs, ilyet nem tudok adni” felkiáltással csak a *Magyarországot* ajánlja a könyvtáros.)

S ez a példa már elvezet bennünket az *eredményesség* kérdésköréhez is. A kapott dokumentumok alapján három csoportot különböztethetünk meg.

1. *Jónak* akkor neveztük a tájékoztatást, amikor az olvasó céljának megfelelő szakirodalmat kapott, ennek alapján a feladat megoldható volt.

2. *Hiányosnak*, amikor az olvasó a feladat megoldásához kevés szakirodalmat kapott, s ennek alapján csak részleges feladatmegoldás volt lehetséges.

3. *Gyengének*, amikor az olvasó nem, vagy csak kevés segítséget kapott, aminek alapján feladatát nem tudta megoldani.

A tájékoztatások többsége a második („hiányos”) kategóriába tartozott, a jó és a gyenge körülbelül egyformán osztozott a „maradékon”. (Hangsúlyozzuk azonban, hogy ezek a minősítések az adott tájékoztatási helyzetekre vonatkoznak, s nem általában minősítettük az egyes könyvtárakat.) A jón belül egyszer találkoztunk csak azzal az eszményi megoldással, amelyet a szakirodalom kívánatosnak tart, nevezetesen az olvasó és a könyvtáros egyenrangú partnerként való együttműködésével. Erről *Nagy Attila* így beszél: „Természetesen a cél az olvasó önálló tájékozódásának megalapozása, tehát nem mindig és nem mindenki számára fontos a könyvtáros személyes közvetítő szerepe, de a kezdeti lépések megtételekor, a gyakorlati, technikai ismeretek nyújtásakor, valamint az érdemi döntések, a *keresést, válogatást lezáró értéktételek meghozatalakor a könyvtáros közreműködése kikerülhetetlen lépésnek látszik.*” (*Könyvtári Figyelő* 1974/3. sz.) Másutt ezt mondja: „Nem »rutinos raktárosokra«, szolgáltatás »eladókra« van szükség az „A”-típusú könyvtárban, sokkal inkább együtt gondolkodó, a kérdéseket szakszerűen megfogalmazni tudó, egyenrangú szellemi partnereket vár az olvasók nagyobb és egyúttal igényesebb része.” (*Könyvtáros* 1976/5. sz.) Vizsgálatunk alapján úgy tűnik, hogy a könyvtárosok kevésbé „vették a lapot”, nemigen vették észre, hogy igényes olvasókkal állnak szemben. (Talán a napi rutinmunkákban ritkábban adódik ilyen olvasó.) Ördögi körnek tűnik: Az olvasó nem tudja, hogy ilyen igényekkel is mehet a könyvtárhoz, a könyvtáros pedig nem feltételezi, hogy ilyen igénye is lehet az olvasónak. Olvasónak a könyvtárosról, könyvtárosnak az olvasóról és magáról, a maga szerepéről így alakul ki hamis képe.

Jellegzetes hibának mutatkozott: a *bibliográfiák nagyfokú mellőzése* (anyaggyűjtésről lévén szó, semmi nem indokolja, hogy a könyvtáros csak a könyvtárban meglevő könyvekre, folyóiratokra támaszkodjék, arról nem is beszélve, hogy a bibliográfiák használata nagymértékben megkönnyíti munkáját), valamint a *munkásmozgalmi megközelítés hiánya*.

A 19 „A”- és „B”-típusú könyvtárban tett három-három látogatás során „olvasóink” hozzávetőleg száz-százötven tájékoztató könyvtárossal kerültek kapcsolatba. Partnereik az esetek kilencven százalékában könyvtárosnők voltak, közülük körülbelül hatvan a 18—25 évesek korosztályából került ki. Ez utóbbiak iskolai és szakmai végzettségéről — a vizsgálat jellegéből fakadóan — nincs ugyan semmiféle megbízható adatunk, de feltételezésünk szerint nagyon kevesen rendelkezhetnek közép-, illetve felsőfokú szakmai képesítéssel.

Arról viszont a beszélgetések során tudomást szereztünk, hogy a korábban hosszú ideig, hat-tíz évig a tájékoztatásban működő, gyakorlott könyvtárosok ma már mind magasabb beosztásban (igazgatói, osztály- és csoportvezetői) dolgoznak, így feladatuk elsősorban nem a tájékoztatás, a közvetlen olvasószolgálati tevékenység.

Közülük többen ma is szívesen emlékeznek a korábbi — kézzelfoghatóbb — tevékenységükre. Mindenesetre igen elgondolkodtató jelenséggel állunk szemben, s talán — egyebek között — ez is erősen befolyásolhatja a jövőbeni színvonalas tájékoztatást.

E rövid cikk keretében nem térhettünk ki vizsgálódásunk minden megállapítására, csupán néhány lényegesnek tűnő gondolatot említettünk meg. Talán ez is eléggé arra, hogy felhívja a figyelmet az intézményi és az egyéni önképzés szükségességére (jó példa erre Heves megye, ahol az előzetes vizsgálat tanulásaiból okulva kiemelten foglalkoztak ezekkel a kérdéskörökkel a továbbképzések keretében is), a tudományágak, szakterületek és az apparátus ismeretének fehér foltjaira, a tájékoztató beszélgetések teljes hiányára és a segítőkézség fontosságára is.

Baranyi Imre — Pápay Zsuzsa

A Sarlóról, könyvekről, könyvtárakról

Beszélgetés Szombathy Viktorral

Szombathy Viktor élete során írt regényeket a felnőtteknek és az ifjúságnak, verseket, útikalauzokat, újságcikkeket, színikritikákat; fontos művelődéspolitikai tevékenységet fejtett ki; számtalan előadást tartott; szerkesztett folyóiratokat, régészeti műveket; egyike volt a Sarlómozgalom elindítóinak, és az idők folyamán számos könyvtárat vezetett. Már közelebb áll a nyolcvanhoz, mint a hetvenhez, de jó egészségben, töretlen munkaerővel, kitűnő szellemi frisséggel dolgozik ma is.

Aki a kisebbségi sorsban és napjaink Magyarországaiban is annyiféle kulturális területen működött, annak nagyon kellett és kell szeretnie hazáját, a könyvet, az irodalmat. Mikor felkerestem Budán, a Vérmezőre néző lakásán, először arról faggattam, hogy honnan hozta ezeket az érzéseket, kik voltak rá nagy hatással.

— Rimaszombatban születtem 1902-ben. Itt is nőttem tel; abban a városban, ahonnan Tompa Mihály, Blaha Lujza, Hatvany István, Győry Dezső származott, és amelynek ősi gimnáziumában tanult Mikszáth, Pósa Lajos és Kiss József, valamint több híres természettudós. Anyai nagyapám, Rábely Miklós a nyomdászmesterséget tanulta ki Pesten, az Egyetemi Nyomdában és az Athenaeum nyomdavállalatnál, majd Rimaszombatban alapított 1875-ben önálló nyomda- és kiadóvállalatot. Jól ismerte Jókait, Kemény Zsigmondot, Blaha Lujzát és a múlt század sok más író nagyságát. Pósa Lajos szegről-végről rokonunk is volt. Nagvapám gyakran ruccant fel a fővárosba, szeretete az író társadalmat és ilyenkor felkereste a Pósa-asztalt is. Így a könyvek és az irodalom iránti érdeklődés és szeretet szinte észrevétlenül szivódott a vérembe, családi örökség.

— *Sok könyvtárral volt dolgod életedben. Melyik volt az első, amelyet használtál?*

— A Rima-Murány-Salgó-Tarjáni Vasúti Rt. nyustya-likéri kaszinó könyvtára. 1909-ben léptem először ebbe a könyvtárba — szüleimnek és magamnak kölcsönöztem —, hetven éve vagyok tehát folyamatosan valamely könyvtár tagja. Ennek a kaszinó-könyvtárnak a katalógusát még ma is elfűjom Abonyi Árpádtól Ypsilanti grófnőig, Bródy Sándortól Zsoldos Lászlóig. Gyermekkorom szeretett gyűjteményei, a likéri kaszinóé, a rimaszombati gimnáziumé, a Polgári Olvasóköré, a Gömői Múzeumé, sajnos, már nincsenek meg, részben 1920-ban szóródtak szét, részben 1945 után.

— *Írói pályafutásod hol és mikor kezdődött?*

— Budapesten. Itt jártam egyetemre. Először az orvosi karra iratkoztam be; már majdnem végeztem, mikor hajlaimaim átvittek a művészettörténetre. Ebben az időben, 1924 és 1928 között sok novellát írtam budapesti újságokba, interjúkat is, emellett színházi és zenekritikusa voltam a *Prágai Magyar Hírlap*-nak. A riportermesterség titkaiba *Lambrecht Kálmán*, a kiváló ősrégész vezetett be.

— *Interjúalanyaid között nyilván sok híresség akadt. Kikre emlékezel közülük szívesen vissza?*

— Megismertem olyan írókat is, akiket ifjú koromban „olvastam”, a hozzájuk való közeledés mindig egy kis szivdobogással járt. Herczeg Ferencet s az őt örökké gúnyoló Szabó Dezsőt például ugyanaznap kerestem fel. Igen tartalmasak voltak a Kosztolányi Dezsőnél töltött délutánok. Móricz Zsigmondékkal még Gömörben családi jellegű barátság kezdődött, és ez Virággal tart ma is. Az Akadémia nagyon komoly magatartású elnökét, Berzeviczy Albertet éppúgy fel kellett keresnem, mint Beöthy Zsoltot; Pósa Lajos özvegyét csakúgy, mint Blaha Lujzát. Egy különös esthajnalon mondta el nekem a szegedi Kass szálló teraszán Juhász Gyula az ő örökös öngyilkossági kísérleteit. Mikszáth Kálmán unokájával szerkesztőségi kollégák és tűzértársak voltunk. Színházügyben éppúgy kellett beszélnem Hevesi Sándorral, mint Beöthy Lászlóval. Babits szerénységét, halk modorát szinte félve érzékeltem; annál lendületesebb volt Erdélyi József, hogy Berdáról ne is beszéljek. Zilahy Lajost Kalotaszegen szólaltattam meg, Németh Lászlót viszont Komáromban. Különös találkozás — illetve hár-

mashatár-hegyi kirándulás — volt egy régi-régi tavaszi napon a Nemzeti Múzeum természettudósaival, elsősül az Új-guineai utazóval, az ősz szakállú, csendes Bíró Lajossal. Csak egy pár név; fiatal életem aktív éveinek forgó kerekén megannyi fényes küllő.

— *Ezekben az esztendőkbem jelentek meg első könyveid is, mégpedig gyors egymásutánban. Mik voltak ezek?*

— Valóban, 1927 és 1931 között hat kötetem jelent meg; a *Mikulics szárazon és vizen* (1927), a *Czirok Pista kalandor lesz* (1928), a *Fabriczy Félix boldogsága* (1930), a *Mint a fogaskerek*, továbbá az *En kedves népem* (1931). Ez az utóbbi elbeszéléskötet, a többi felnőtt- és ifjúsági regény. Egy verseskötetem is van, a címe *Ezüstantenna* (1928). 1937-ben adta ki a Franklin Társulat a *Zöld hegyek balladáját*, majd 1942-ig Kassán, Pozsonyban, Pesten jelent meg több regényem. 1931-től a pesti, a pozsonyi és a prágai rádióknak is dolgoztam.

Életemben fordulóponthoz jelentett, amikor 1930-ban a Szlovákiai Magyar Kultúregyesület főtitkárává választottak meg Rév-Komáromban, Jókai szülővárosában. Ez sokrétű elfoglaltsággal járt. Számítalan, kulturális jellegű előadást kellett tartanom a felvidéki városokban, falvakban. Szerkesztettem a *Komáromi Lapokat*, a *Magyar Vasárnapot*, cikkeket írtam egy sereg hírlapba, de a regényíráshoz sem lettem egészen hűtlen. Mindezzel egyidőben a komáromi Jókai Múzeum igazgatását is rám bízta, de nemcsak a múzeumét, hanem a mellette levő könyvtárát. Ez sokféle — vármegyei, kaszinói, közös hadsergebeli tiszt — könyvtár egyesítéséből keletkezett, állománya elérte az 50 000 kötetet.

— *Sokan használják még ma is ezt a könyvtárt?*

— Legértékesebb kötetei ma Túróc-szentmártonban vannak, a többiek alig hozzáférhetőek, pedig a kutatók számára gazdag lehetőséget kínálna elsősorban Kultsár István 2000 kötetes gyűjteménye 1820-ból (*Könyvtáros 1974. 12. sz. — a szerk.*), az idősebb Szinnyi József hírlapcikk-gyűjteménye és a Komáromi Kalendárium teljes sorozata révén. Mint érdekességet, hadd említsek meg egy marokkenbe kötött finom kis Horatiuskiadást, amely a benne levő bejegyzések tanúsága szerint egykor Napóleoné volt, tőle került először egy francia márká, majd Fekete János gróf birtokába.

— *Úgy tudom, hogy fontos szerepet vállaltál a Sarló-mozgalomban.*

— Részt vettem 1928-ban a mozgalom megalapító tíznapos gombaszögi öreg-cserkészklubban. Vezetőnk Balogh Edgár volt, őt később a cseh-szlovák kor-

mány kiutasította Romániába, a szülőhelyére. Én voltam a tábor „pénzügyi főnöke” — pénz nélkül, mert az nem volt. A Sarló-mozgalom ebből a cserkészklubból alakult ki; a kisebbségi magyar társadalom belső átalakításával, égető gazdasági gondjaival, a parasztság társadalmi és gazdasági érvényesülésével, a kelet-európai népek helyzetével foglalkozott. Nem akarok sokat beszélni róla, értékelése hosszú téma — mostanában egyébként is sokat foglalkoznak vele —, nehezen fér bele egy rövid beszélgetés keretébe.

— *Mikor költöztél végleg Budapestre?*

— 1940-ben, Hankiss János és Milleker Rezső professzor biztatására. Könnyen szántam el magam erre, mert a Felvidék magyarul lakta területe akkoriban visszakerült Magyarországhoz, a Szlovákiai Magyar Kultúregyesületből *Széchenyi Magyar Kultúregyesület* lett, és rám mint kisebbségi művelődéspolitikusra ott nem volt már szükség. A fővárosban szép feladatokat kaptam, először az *Ünnepek*, majd a *Forrás* című folyóiratot szerkesztettem. Különösen nagy örömem telt egy másik szerkesztői munkámban. *Olcsó Magyar Klasszikusok* címmel adtuk ki füzeteket, amelyeket 20 fillérért árusítottunk: Pázmány, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Kemény és a többi klasszikusunk művei jelentek meg benne. Amikor pedig a nyilasok betiltották a *Forrást*, a Magyar Nemzeti Bank tisztviselője lettem.

— *És ezzel megszakadt a hivatalos kapcsolatod a könyvekkel?*

— Ott is kulturális vonalon tevékenykedtem. Hasonló beosztásban s ugyanabban a szakosztályban dolgozott Illyés Gyula is. Egyéb feladataim mellett a bank hivatalos, közgazdasági könyvtárának egyik kezelője lettem. Rendkívül értékes tudományos gyűjtemény volt. Ma is az. 1944 nyarán a pincébe menttük. 1945 nyarán hátizsákban cipeltük vissza a hatodik emeletre; hónapokig tartott a felfelé költözés. Csaknem valamennyi könyv megmaradt. Ez az egyetlen gondozott-könyvtár, amelynek életben maradását, továbbfejlesztését is láttam. Rosszabbul járt a bank kulturális osztálya által 1945-ben alapított szépirodalmi könyvtárunk. (Ezzel együtt alapítottuk a pénzműzeumot is. Borbély László volt mindkettő vezetője.) Mire ez a népszerű, sokat használt kölcsönzőkönyvtár csaknem 15 000 kötetre fejlesztődött, 1949 őszén alaposan megítéledték utódaink. Ekkor kezdték ugyanis központilag kötelezővé tenni a selejtező lista használatát. Irgalmatlan lajstrom volt! Benedek Elektől Gárdonyiig, Sinclair Lewistől Knut Hamsungig rend-

kívül sokan belekerültek, okkal s ok nélkül, sőt volt, aki még Veres Pétert és Féja Gézát is számúzta volna a polcokról. Azóta sem tudom, hogy végül is mit hagytak meg, mert a kulturális osztályt megszüntették, és engem elbocsátottak, illetve előadói és versenyfeladási minőségben átvett a 23. számú *Építőipari Vállalat*. Az építőiparhoz eleinte nem sokat értettem, de hamar beletanultam. A könyvtárossághoz azonban ott sem lettem hűtlen, mert társadalmi munkában vezettem a vállalat szakszervezeti könyvtárát.

— *Látszik, hogy a könyvtárügy a szívedhez nőtt. De voltál-e hivatásos könyvtáros is, olyan, akinek ez a főfoglalkozása?*

— Igen. A szakszervezeti könyvtárak hálózatokba szervezésekor az építők szakszervezete átkért a 23-as vállalattól és megbízott a fővárosi tervezőintézetek könyvtárainak irányításával. 1954-től 1962-ig, nyugdíjazásomig 24—28 könyvtár tartozott hálózatomhoz, kiváló könyvtárosokkal. Legszívesebben persze a magam összehozta klubkönyvtárral bíbelődtem. Ez, amelynek állományát — ahogy mondtani szokták — a nulláról vittem fel tizenkétezerre, az *Építők Műszaki Klubjának* belső, házi könyvtára volt a belvárosi Petőfi Sándor utcában, és egyúttal a tervezőintézetek hálózati részlegének központja is. Rendkívül elismerésre méltó az a szaktudás, szeretet, kollegialitás, a könyvek és olvasók nagy megbecsülése, amely akkori kartársaimat jellemezte és jellemzi most is. Az Építők Szakszervezete anyagiakban valóban sokat áldozott s áldoz a könyvtárakra. Jóleső érzés volt ilyen viszonyok közepette könyvtárosnak és velük kollégának lenni. Élvezet volt tapasztalni az olvasók számának emelkedését. Csak az értekezletek számát az ösökkentettem volna szívesen. Valamint azokat a hozzászólásokat, amelyek — külső adminisztrátorok részéről — rendszerint feleslegesen hangzottak el, és nem a legnagyobb szakértelemről árulkodtak.

— *Nyugdíjazásod után is továbbfejlesztették ezek a könyvtárak?*

— Egyik nem, éppen a klubkönyvtárt, amely annyira a szívemhez nőtt, abban a pillanatban, amikor kivettem a lábam a műszaki klubból, olvasóinak nagy bánatára huszonnégy óra alatt szétrobbantották: a szakszervezet egyik felügyeleti osztályának kívánságára megszüntették, anyagát pedig a hálózat többi könyvtára között szétosztották. És ha ez az intézkedés — visszamenőleg — személyemnek bizonyos megbecsüléséről tanúskodott is, mégsem mondható bölcs és logikus lépésnek. Egyetlen könyvtár sem lehet a könyvtáros személyéhez

kötött, hanem csakis az olvasóié! Találhattak volna utánam megfelelő vezetőt. Az a véleményem, hogy némelyek számára már kellemetlen fényűzés volt ez az értékes gyűjtemény. Másra kellett a hely. Tíz nagyon kedves kollégám osztotta szét az anyagot, de én ezt már nem néztem végig!

— *Összeszámolni is nehéz, hogy hány könyvtárat irányítottál, hányban tevékenykedtél. De a könyvtárosi ténykedés így is csak egy részét alkotja munkásságodnak. Nem beszéltél például még saját útikönyveidről, útikalauzaidról!*

— 1958 óta 25 ilyen természetű munkám jelent meg. Az első, amit a legjobbnak is tartok, a Vértes—Gerecsehegységről szóló monográfia volt a *Gondolat* kiadásában. Írtam ezenkívül a főváros környékéről, a Duna-kanyarról, Szentendréről, a Csepel-szigetről, Nógrádról, a Börzsönyről, Sopronról, Prágáról, Csehszlovákiáról, Ausztriáról, főleg a Panoráma Kiadónak és a megyei táncosoknak.

— *Hogyan készül az ilyen útikalauz? Olyan dolgokról is írsz, olyan helyeket is ismertetsz, amelyekről csak hallomásból, könyvekből tudsz?*

— Nem tudom, mások hogyan csinálják. Én mindenestre lehetőleg minden fontos helyet felkeresek, amelyről írok. Van olyan könyvem, amelynek teljes tiszteletdíját felemésztték a megelőző kirándulások, utazások költségei.

— *Nyilván nagyon szeretsz utazni, kirándulni!*

— Ez igaz! A barangolásokat még gimnazista koromban a cserkészlet szeretettete meg velem. Most azonban az útikalauzok írását már befejeztem, legfeljebb turista lapok részére írok kisebb cikkeket. De az utazást nem hagytam abba, messze távolba is elmegyek, bejártam az adriai szigetvilágot, Spanyolországban éppúgy jártam, mint Erdélyben vagy Németországban. Minden ország közt legjobban a Felvidék nőtt a szívemhez hegyeivel!

— *Még mindig nem beszéltünk arról a több százra tehető történelmi, irodalmi és egyéb előadásról, író-olvasó találkóról, amelyeket tartottál és — ha jól tudom — még mindig tartasz. S régészeti könyveidről sem esett szó.*

— Ezeket: *A magyar régészet regényét*, az *Évezredek hétköznapjait* és a *Régészeti barangolások Magyarországon* című könyvet csak részben írtam, inkább szerkesztettem. Nagy élvezet kitűnő régészekkel együtt dolgozni, csak persze néha noszogatni kell őket, hogy el ne csússzanak a határidőkkel. László Gyulával most készítjük elő — szintén a Panoráma kiadásában — a negyedik kötetet.

— A sok könyvtár közül egyet még nem említettünk, a saját gyűjteményedet. Pedig, mint látom, zsúfolt könyvespolcok sorakoznak lakásod majd mind-egyik fala mentén.

— Házikönyvtáram alapját Pósa Lajosnak *Csingilingi* című képes verses-könyve vetette meg. Az első elemiben kaptam jutalomkönyvül, s mert olvasni már akkor is szerettem, elolvastam, mint ahogy elolvastam a szakácskönyvtől kezdve az erdészeti jelentésig mindent, ami a kezembe került. Megrendeltek nekem Pósa bácsi híres gyermeklapját, *Az Én Újságomat* is. Édesanyám gondosan őrizte egyre gyarapodó kis könyvtáramat, s ennek köszönhetem, hogy csaknem valamennyi ifjúsági könyvem megmaradt; az idők folyamán öt-ezer kötetessé gyűlt házikönyvtáram legfőbb díszei ma is. A mesék tündérvilágába Benedek Elek, a „reális történetek” birodalmába Gaál Mózes kalauzolt, az erdők állatvilágát Móra Ferenc és Sebők Zsigmond kedveltette meg velünk, akkori gyerekekkel. Móra *Csili-csali Csalavérjának* stílusa egy életre belémrögződött. Azt hiszem, Benedek Elek, Móra és Gárdonyi tanított meg igazán magyarul.

Gyermekkoromban mindent szabad volt elolvasnom, mert édesanyám azt tartotta, hogy úgylis csak az marad bennem, amit megértek, a többi pedig leperg. Ennélfogva tizenkét éves koromban háromszor olvastam el Tóth Béla *Magyar anekdotakincsének* mind a hat kötetét. Ennek az lett a következménye, hogy tréfás oldaláról tanultam meg a magyar történelmet s az európai törtéria némely évszázadát.

— Mit becsülsz a legtöbbre ebből a szép gyűjteményből?

— Érzelmi alapon elsősorban szüleim könyveit. Legnagyobb részük megmaradt, pedig sokat hurcolódtak ide-oda Rímaszombat, Öregkomárom, Pest és Buda közt. Közülük néhány bájos könyvet pihentetésre ma is előveszek nosztalgikus alapon, s azért, mert mint „fel-nőtt” olvasmányokat tízéves koromban ezeket adta édesanyám a kezembe. Ilyen nagyapádnak, Vértesi Arnoldnak két könyve, a *Fürdőn* és a *Mézesetek*. És velük változatlanul Móra és Mikszáth, a stílusáért, a humoráért, a bölcsességéért.

A többi közül említsem meg Deák Ferenc német nyelvű lexikonjának három kötetét, amelyet néhány éve a zúzdából mentettem meg! A többi öt kötet — Deák Ferenc pecsétjével — megsemmisült, ki tudja, hol, s ki tudja, miért. Győrtől nyomtatták 1791-ben a Sándor István által „öszve-szedett” *Sokféle* című mulatságos könyvet; ennek, bevallom, történeti témák keresésekor ma is használt

veszem, éppúgy segít ez, mint Aszalay Józsefnek a „párisi tudós társaság tagja”-nak 1855-ben Pesten nyomtatott háromkötetes *Szellemi omnibusa* is, mely ezzel az alcímmel jelent meg: *Kéjútazás az élet útjain*. Dethsy Sámuel orvos ragyogó *Osmanographiája* a török tárgyú ifjúsági regényeim gazdag forrása. Híven őrzöm Vajthó László, a kedves Laci bácsi könyvsorozatát, amelyet ő szerkesztett, és diákjai adtak ki. Teljességében nagy ritkaság. Az egyik legsikerültebb, legszellemesebb magyar vitorlás útleírásnak tartom Herczeg Ferencnek az Adriáról írott könyvét, a *Szelek szárnyánt*. Albumszerű nyomdai kivitele *Az Újság* ajándékaképp a magyar szecesszióval ismertetett meg. Van egy pompás magyarsággal írt, 1770-ben Nagyszombatban kiadott „családi bibliám”, prédikációs könyv, amelybe anyai nagyszüleim, dédszüleim családjának születési rendje van beírva, s ezért oly kedves nekem. Székely származású nagyapjától örökölte apám, s ez az ő egy jezsuita páter volt. Ha Mária Terézia nem törli el a Jézus Társaságot, én ma nem volnék. Sajátos sors jutott ki egy könyvemnek az 1944-es ostrom idején. Egy bombaszilánk gróf Bánffy Miklós regénytrilógiájának harmadik kötetét igyekezett megsemmisíteni, éppen azt, amelynek címe „... és darabokra szaggattatol!”. Amikor Bánffynak, régi kedves ismerősömnnek ezt elmeséltem, szomorú beletörődéssel mosolygott, mondván: „Hia, habent sua fata libelli!”

— *Annvi könyvtárat katalogizáltál és katalogizáltattál, hogy a magadéra nyilván nem jutott már idő.*

— Így van. Ennélfogva, ha néha valamilyen forrásmunkára van szükségem, bár tudom, hogy magam is előkotorászhatom otthon, inkább elmegyek valamilyik nagy könyvtárba, ott gyorsabban jutok hozzá. Felesésem sokszor mosolyog ezen, de kutatni így egyszerűbb.

— *Nagyon szeretném, ha búcsúzóul még pár szót szólnál a terveidről is!*

— Három ifjúsági munkám dolgozom, az első mese az erdő állatairól — ez már készen van. A második történelmi regény 1590-ből Szülővárosomban és Konstantinápolyban játszódik le. A harmadik mű anyagát mostanában „utazom be”, ez a Móra Kiadó 12 kötetes magyar földrajzi sorozatának észak-magyarországi része lesz. Összeállítottam egy jegyzéket a regényekben, rádióban, újságokban felfedezett nyelvi helytelenségekről, ez hírlapokban jelenik meg sorozatosan. És készülök megírni a visszaemlékezéseimet, hiszen abba a korba jutottam, amikor már hozzáfoghatok ehhez is...

Vértesy Miklós

Fiókkönyvtár a hatvani vasútállomáson

Az 1879-ben megjelent *Magyar Vasúti Lexikon* 329. oldalán a „Vasúti könyvtárak” önálló címszóként szerepelnek. Angliából, Amerikából említett példák felsorakoztatásával sürgeti a lexikon szerkesztője, hogy az állomások épületében teremtsenek lehetőséget az utazóközönségnek a könyvek olvasására, kölcsönzésére. Az 1876-ban megjelent *Életképek* 36. számában *Wührl Jákó*, a Magyar Királyi Államvasutak főkönyvvezetője *A vasúti könyvtárak behozatala* című cikkében ugyancsak javasolja, hogy „a külföld példáját követve, vasutainkon az utazóközönség használatára könyvtárak rendeztessenek be. Az olvasni szerető közönség a vasutaknak legalább a nagyobb állomásain kellő díj ellenében legalább hírlapokat olvashasson.” Sem a lexikonról, sem az említett cikkről nem tudunk, amikor elkezdték a hatvani vasútállomáson MÁV-fiókkönyvtár szervezését. Volt rá egyéb okunk is.

Köztudomású, hogy *Hatvan* a századforduló óta vasutas jellegű település, s e csomópontnak — fejlődésével egyidejűleg — mindig nagy szerepe volt a lakosság foglalkoztatásában. Az újhatvani városrészben külön vasutas lakótelep, kolónia alakult ki. A telep közelében a MÁV saját művelődési házat tart fenn, s ennek egyik, utcára nyíló szobájában könyvtárat rendezett be, amelynek látogatói köre — a könyvtár lakóterületi jellegétől függetlenül — a nyugdíjas vasutas dolgozókra korlátozódott. 1975-ben ezzel az épülettel szemben a városi tanács új fiókkönyvtárat létesített, amely működésének kezdetétől a mai napig fontos közművelődési bázisa a városrésznek és az ott élő több mint 10 000 lakosnak. 1976-ban a Heves megyei könyvtári szakfelügyelet megvizsgálta Hatvan könyvtári ellátását. A vizsgálat megállapította, hogy nincs értelme a korszerű újhatvani fiókkönyvtár tőszomszédságában még egy másik könyvtári egységet működtetni — ráadásul igen rossz feltételek között: Huszonöt négyzetméter, 5000 könyv, heti 4 óra nyitvatartás, 75 beiratkozott olvasó, egyetlen képesítés nélküli, tiszteletdíjas könyvtáros. A könyvtári célra fordítható, egyébként sem bőséges anyagiak pocsékolásával járt volna a párhuzamos működés további engedélyezése, ezért a szakfelügyeleti vizsgálat javasolta a vasutas könyvtár áttelepítését az állomás épületébe, hogy mind a helyben dolgozó, mind a bejáró vasutasok munkahelyük közvetlen közelében könyvtári ellátásban részesülhessenek, a városrész régi olvasóit viszont lássa el az újhatvani fiókkönyvtár.

A szakfelügyeleti javaslattal a MÁV szakszervezeti bizottsága egyetértett, és az átköltözéssel együtt az *Ady Endre Városi Könyvtár* kezelésére bízta az állományt, annak fejlesztését és hasznosítását. Ebben a munkában a városi könyvtár igen sok segítséget kapott a csomóponti pártbizottságtól, valamint annak titkárától, aki felismerte, hogy a könyvtár üzemi körülmények között történő működtetése jól beilleszthető a munkahelyi közművelődés egészébe.

1978 augusztusában került sor a könyvtár átköltöztetésére, állományának leltárba vételére. Az új helyzetben a hagyományoktól eltérő — a könyvtárra épített —, a közművelődés különféle eszközeit és módszereit alkalmazó munka kialakítására törekedtünk, egyetértve az állomás párt-, állami és szakszervezeti vezetőivel.

A könyvtár az állomás emeleti szárnyán egy nagy előtérből közelíthető meg. Működését heti 16 órás nyitvatartással, tiszteletdíjas könyvtárossal kezdte. 1979 decemberétől, részben a belső munka átszervezésével, részben a városi tanács által rendelkezésre bocsátott béralap felhasználásával sor kerülhetett egy főfoglalkozású könyvtáros alkalmazására és a nyitvatartási idő heti 36 órára történő emelésére.

A könyvtár előtere különféle kiállítások rendezésére is alkalmas, a mellette levő terem pedig színhelye lehet az üzemi oktatásnak, a párt-, KISZ- és szakszervezeti összejöveteleknek, továbbá helyet ad író-olvasó találkozóknak és egyéb, könyvtári szervezésben történő előadásoknak is. Látogatóinak köre ily módon a másfajta indítatásból odaérkezőkkel is bővül.

A könyvtár megnyitásával egyidejűleg kapcsolatot teremtettünk a *Közlekedési Múzeummal*, és segítségével vasúttörténeti dokumentumokat tudunk bemutatni. A Tanácsköztársaság 60. évfordulója alkalmából „Vasutasok a hatvani munkásmozgalomban” címmel rendeztünk kiállítást. A dokumentumokat, régi fényképeket a *Vasútkutató Intézet* bocsátotta rendelkezésünkre, így helytörténeti gyűjteményünk is gazdagodott. Több olyan helytörténeti esemény került felszínre — és az érdeklődés középpontjába —, amely a hatvani vasutasok akkori helyzetállítását bizonyította. Az említett kutatóintézet támogatásával sikerült feltárni *Himán Kató* hatvani munkálkodásának esztendeit. Születésének 95. évfordulóján, 1979. december 2-án, a MÁV Bu-

dapesti Igazgatóságának területén dolgozó, a nevét viselő szocialista brigádok vezetőivel tanácskozást szerveztünk, amelyen arról is szó volt, milyen szerepet játszik az olvasás, a könyv a munkahelyi művelődésben.

A könyvtár által szervezett kiállítások fontos társadalmi eseményei a csomópont életének. A szocialista brigádok szervezett csoportos látogatások keretében tekintették meg a múlt évben a *Szép magyar könyv 1978* című könyvkiállítást. Legutóbb Budapestről a *Fiatalképzőművészek Stúdiójából* kölcsönként grafikai alkotások fogadták a látogatókat, ezt követi *Janzer Frigyes* szobrainak bemutatása, majd ismét a Közlekedési Múzeum vasúttörténeti anyagának bemutatására kerül sor.

A kiállítások mellett rendszeresek az író-olvasó találkozók, amelyeken egy-egy szocialista brigád vállalja a házigazda szerepét. Vendégeink voltak: *Apáti Miklós*, *Czakó Gábor*, *Moldova György*, *Sánta Ferenc*, *Soós Zoltán*, valamint *Tompa László* előadóművész. Az üzemi pártszervezetek titkárai részére és az általános iskolában, gimnáziumban továbbtanuló dolgozóknak tanulmányaikhoz kapcsolódó előadássorozatot szerveztünk.

A könyvtárba a múlt évben 180 olvasó iratkozott be, s bízunk benne, hogy számuk még növekedni fog. A szolgáltatások egyéb változatos formáinak megteremtésével kívánjuk az olvasótábort mindjobban szélesíteni. Ez év nyarán közművelődési tábort szervezünk a vasutas szülők 6–7. osztályos gyermekei részére. A tábor célja, hogy az irodalom segítségével oly mértékben megszerettessük a gyermekekkel a vasutat, hogy ez majdani pályaválasztásukat is eldöntse.

Moldova György egy vasúti vezető meglehetősen állításával indítja közismert szociográfiai művét: „Az 1970-es évekre a vasútnál csak a hülyék és a megszállottak maradtak.” A könyvtárnak feltétlenül hozzá kell járulnia, hogy az 1980-as években már csak az értelmes „megszállottak”-ról beszélhessünk.

Kocsis István

a hatvani Ady Endre Városi Könyvtár
igazgatója

VISSZHANG

Az olvasói igénytelenség újratermelése, avagy: meddig kell még várni az olvasótáborok nagykorúságára?

Olvastam a *Könyvtáros* hasábjain széles mederben hömpölygő vitát a fruskákról. Nekem úgy tűnt, hogy némelyik hozzászóló szembekeötösdit játszott. Ennyire kifogytunk volna a nemes célokból, a valós hétköznapi hőstettek lehetőségéből? Kötve hiszem. A fruskák a társadalmi fejlődés kellemetlen velejárói, mondaná egy szociológus. A társadalmi struktúraváltozás hajótöröttjeit azonban nekünk kell a valóság talajára irányítanunk. Munkát kell a kezükbe adni! Persze értelmeset! Hogy nem lehet a fruskákból egyik napról a másikra szakembert faragni? Igaz. A szakmunkástanuló is három évig tanulja a szakmát — ha nem négyig. Sőt, még utána is sokat kell tanulnia, tapasztalnia a gyakorlatban, hogy munkáját hozzáértéssel végezhesse. A középiskolai könyvtárosképzés valóra váltásával mintha elkéstek volna. Eközben százak dolgoznak más, különféle munkahelyeken főiskolai könyvtárosi képesítéssel a zsebükben. Helyettük kapták a fruskákat? Egyáltalán kell a fruskákról vitatkozni? Talán inkább beszélgetni kel-

lene velük. Öntudatra kellene ébreszteni, fel kellene világosítani őket, hogy rajtuk a sor, ők veszik át tőlünk a stafétabotot!

Vegyük például a dolgozó tömegek — ezen belül is a szakmunkástanulók, a szakmunkások, a betanított munkások és a segédmunkások — olvasóvá nevelésének kérdését. Ugye mennyi a tennivaló körükben az általános iskolás kortól a felnőttkorig! Kik végzik el ezeket a feladatokat? Hol végzik el? Mikor könnyítenek ezen a társadalomra nehezedő óriási gondon? Itt is, ott is megpróbál tenni valamit a pedagógus, a közművelődési dolgozó, a könyvtáros. Sokan vannak ma már, akik az olvasói igénytelenség ellen és az olvasói igénykeltésért harcba szállnak. Erejüktől telhetően tesznek is valamit: ki keveset, ki sokat. A feladat nagyságához mérten azonban parányi morzsák ezek. Sokszor kötőanyag nélkül végzik e munkát. Hiszen a hálózatok egymásra épülésének áhított vágya ködvárként gomolyog a távoli jövőben.

Végül szóljunk az olvasótáborokról. A

megyei és az országos szervezésű olvasótáborokba eljut néhány tanuló. Am körülbelül a tízszerezük megy évente a nyári szünet alatt üdülőkké, építőtáborokba. (Még ez a szám is csak szerény hányada a szakmunkástanulók teljes létszámának.)

Az olvasótáborokban részt vevő fiatalok szinte „sűrített szérumként” kapják a személyiség kibontakozását elősegítő és az önálló ismeretszerzésre serkentő, művelődési igénykeltést. Az e téren kifejlesztett módszerek gazdagsága előtt leemelem a kalapot, és azon melegében a sárba is taposom, mert eszembe jut a szakmunkástanulók üdülői „elfoglaltsága”, a kulturális programok színvonaltalansága és sivársága. Pedig az üdülő fiatalok már az ötödik napon szívesen elfogadnák, ha nem is az olvasótáborok sűrített művelődési szérumát, de a színvonalas, aktív részvételt kínáló kulturális programokat, elfoglaltságokat.

Mivel ez a legtöbb helyen hiányzik, helyébe lép a semmittevés, az unalom. A tévénezést is meg lehet unni. Marad aztán — amíg a zsebpénz tart — a III. osztályú szórakozóhely. Ha az is elfogyott, akkor az utolsó napokban még összehoznak unalmukban (vagy éppen bosszúból a rájuk erőltetett unalomért) egy-két „jó balhét”. A megfáradt üdültető pedagógus pedig újabb ősz hajszálakkal gyarapodva tér haza, hogy elmondhassa kollégáinak: „csak az utolsó este kellett kihívni az URH-t”.

A könyvtári munka során végzett pedagógiai tevékenység óriási felelősséget ró az ott dolgozókra. A társadalmi igények vetületében talán ez az egyik talpköve a könyvtárosság presztízisének.

Demeterné Bogdány Margit

iskolai könyvtáros
314. sz. Szakmunkásképző Intézet,
Tatabánya

Mi formálhatja a fruskák hivatástudatát?

Gerő Gyula tavaly szeptemberi cikke — szerencsére — igaz indulatokat kavart. A hozzászólás-áradat tanulságait a főhatóságoknak le kell vonniuk: sürgős intézkedést várunk a középfokú oktatás megoldására, a pályaalakmassági vizsga bevezetésére.

Am bizonyos dolgok nem oldhatók meg felülről, csak *belülről*. A szakma szerete, a hivatástudat, a szolgálat vállalása. Csak az jöjjön könyvtárosnak, aki ennek a munkának sok, rendkívül unalmas tennivalója között sem felejtí majd el, hogy közvetlenül vagy közvetve a magyar kultúrát szolgálja. A könyvtáros emberileg nem kevesebb, mint a „lámpást” hordozó, az írás-olvasás rejtelmeibe vezető tanító néni, aki megismertetett bennünket a betűk birodalmával. A könyvtárosnak minden olvasót, lett légyen az a közművelődési könyvtár „szelmeset, angyalkám” látogatója, vagy a tudományos intézmény magas szintű igényekkel jelentkező kutatója, egyforma alázattal, hivatástudattal kell kiszolgálnia. Botor, ki többnek tartja magát!

Ez a munka fizikailag nehéz, sok önművelést, tárgyismeretet követel, sok adminisztrációval jár, de óriási lehetőségeket kínál: ez a kapcsolatteremtés az olvasóval, az emberekkel! Ilyenre leginkább az olvasószolgálatban nyílik mód, ezért csak az emberi kapcsolatteremtésre képes, egészséges lelkületű könyvtá-

ros állítható az olvasószolgálati posztra. Szomorúan olvastam a *Horváth Margit*-féle vizsgálat eredményét, azt, hogy a könyvtárosi pályát választók nagy százaléka magába zárkózó, befelé forduló, az emberektől visszahúzódozó személyiség. Téves felfogás, hogy a könyvtárban, különösen a kisebb létszámú helyen, introvertált alkatú emberek is megfelelnek. Pedig a gyakorló könyvtárosok között is igen magas az aránya ennek a személyiség típusnak. Az effajta okok tennék nélkülözhetetlenné a pályaalakmassági vizsgálat bevezetését.

A fruskák — én is az voltam! — mégiscsak többnyire olyanokká válnak, amilyen az őket körülvevő világ. Eleinte féltik a hosszú körműket, ha raktári polcot kell rendezni, pedig a mi szakmánkban nincs remény a gondozott, szép körmök megőrzésére. No és a szülői házon kívül a munkahely morálja is hat a fiatal magatartására. Ha látja, hogy napközben lógnak, a hajukat sütik a kollégái vagy más osztály dolgozói, mitől legyen etikusabb a kezdő fiatal?

18 éven át egy gyári szakszervezeti könyvtár vezetőjeként a város peremén sok környékbeli gyermekolvasóval volt módom foglalkozni. Közöttük számos „lumpen” környezetben élő gyermek is akadt. Az ő betűhségüket csak irányítva lehetett kielégíteni. Hamarosan könyvtári segítőként naponta bejárhattak hoz-

zánk, beszélgettünk tanulmányaikról, nyáron nálunk dolgozhattak könyvtárosként, velünk élve megismerték és megszerették a szakmát. Pedig látták a munka fizikai nehézségét, tanúi voltak az üzemi vezetők értetlen, sőt elzárkózó magatartásának a könyvtár tevékenységével szemben, tapasztalhatták, hogy évenként keresztl nem rendezték a fizetésünket, és csak a statisztikákban tükröződő formális eredményeket fogadták el mérhető tevékenységként. A fiatalok láthaták, milyen erőfeszítéseket tettünk az író-olvasó találkozó, a szavalóversenyek sikeres megrendezésére, amikor a tartalom, az önművelés elsődlegessége és nem a nagy létszám elérése volt a célunk. Közülük — és ezt büszkén hangoztatom — többen biztatásunkra érettségiztek le, négyen választották hivatásuknak a könyvtárosi pályát, és meg is állják a helyüket. Ők is fruskaként kezdtek, de az olvasókhöz fűződő kapcsolataikban ott tükröződött és tükröződik ma is az, amit tőlünk tanultak, láttak.

Ne jöjjön erre a pályára, aki sok pénzt akar keresni. A diplomás könyvtárost nem fizetik azonos mértékben, mint az üzemi szakmájába vágó, az övével megegyező képesítésű, vagy akár technikai végzettségű szakembert.

A szakma lebecsülése, és nem a másik magasabb fizetése, hanem az aláértékeltség tudata veszi el a lelkes fiatal kedvét, aki egy-két nekirugaszkodás után más, divatosabb foglalkozást keres.

De igenis jöjjön erre a pályára, aki szívesen, készségesen végzi a megtanulható feladatokat. Ha azonban tovább akar tanulni, négy évig még egy tanári társszak felvételére is kényszerül, pedig ez az ágában sincs műszaki könyvtárosként például ének-pedagógia, vagy éppen torna szakot végezni. Ráadásul Pesten csak a SZOT kebelén belül tanulhatnak tovább a szakszervezeti könyvtárosok. Miért nem lehet szabadon választani szakot? Miért nem lehet szakkönyvtári tanfolyamot középfokon szervezni? Miért nem lehet a középfokú végzettségűek felsőfokú vizsgáját folyamatosan letennie annak, aki rátermett, vagy akkor, amikor már szakmailag is érettnak érzi magát a felsőfok elérésére? Lehet, hogy szentségtörés, de kijelentem: nem értek egyet a felvételik tesztvizsga-rendszerével. Ismerve magam, teljes bizonyossággal tudom: 1951-ben — ha lett volna tesztvizsga — úgy megbuktattak volna, hogy a szakma tájékára sem kerülhettem volna, legfeljebb takarítónőként. Pedig kitüntetéssel diplomáztam. A verbális vizsga a kifejezés gazdagságát, árnyaltságát, a gondolat szabad asszociációját teszi láthatóvá, ilyent a teszt nem enged

meg. A tesztvizsga személytelensége, elgépiesítettsége hány szakmaszerető tanulni vágyót térít más pályára, vagy süllyeszt a szaképzetlenségbe, míg a jobb vizsgázó alkatúak közül számosan megszerzik a felsőfokú papírt — felsőfokú elhivatottság, intellektuális érzékenység s a szolgálat tudata és vállalása nélkül!

Még egyszer a példamutatásról! Több főiskolással beszélgettem, nálunk is voltak gyakorlaton. Visszatérő benyomásuk a megyei vagy városi nagykönyvtári hierarchiáról: az ott dolgozó középvezetők rangon alulnak tartják, hogy egy pályakezdőhöz leereszkedjenek, nemhogy vitába bocsátkoznának a fiatalokkal, hiszen az sértheti a tekintélyüket. Pedig ha a munkatársaknak nincs lehetőségük a saját elképzelésük szerint megoldani a feladatokat, elmegy tőlük a kedvük. A munka elvégzésének mikéntjét kötelezően előírni botor dolog. Nálunk nincsenek megfellebezhetetlen döntések és elképzelések. A nyári gyakorlaton levő, könyvtár szakos hallgatók csodálkoztak ezen. Sokat kellett dolgozniuk, sokat vitáztunk: mit miért helyes vagy ésszerű megcsinálni. De könyvtárunkban otthon voltak. Ha a fruskáknak lehetőséget adunk az elképzeléseik megvalósítására, vagy egyáltalán beszélünk velük, megkérdezzük, van-e elképzelésük, korántsem lesznek közönyösek. Azzal veszik el a könyvtár szakos hallgatók kedvét is a pályától, hogy a gyakorlatokon rideg beamter-környezetet, tekintélyféltést, és nem hitvatástudatot találnak. Sőt, ebben a hitükben még tanáraik is megerősítik őket azzal, hogy esetleg lenézik a szakszervezeti könyvtári munkát. Sajnos, erre is számos példa van, a vitacikkek utaltak rá.

Több felelősséggel kell megtanítanunk a szakmára a hozzánk — bármilyen indítékkal — került pályakezdőt. Nem kell egymásra mutogatni: mi vagyunk érte a felelősek.

A „lámpást” nekem mesterem és elődöm *Oláh László* adta a kezembe, aki a szakszervezeti könyvtár olvasóinak kartonjára felírta, kit mi érdekel, de még azt is, hogy az illető sokat betegeskedik, ezért személyesen kell elvinni hozzá a könyvet, mert igen örül neki. A semmi-ből teremtette meg az üzemi könyvtárat, amely még báli estéken is kölcsönzött, mert „minden alkalmat és eszközt meg kell ragadni az elmaradottság fölszámolására, hogy művelt nép legyünk”. Még ma is sok tennivalónk van, hogy művelt néppé váljunk...

Fenyves Márta
az IPARTERV műszaki könyvtárának vezetője

A ZENEMŰKIADÓ KÖNYVAJÁNLATA

A HÉT ZENEMŰVE 1980/2., 3.

(Szerkesztette: Kroó György)

GOLDMARK Károly: Emlékek életemből

LISZT-TANULMÁNYOK

(Mona Ilona: Liszt Ferenc és a reformkor,
Dömötör Zsuzsa–Kovács Mária: Liszt Ferenc
magyarországi hangversenyei)

MAGYAR NÉPTÁNCCHAGYOMÁNYOK

(Szerkesztő: Lelkes Lajos)

Dr. NÁDOR Tamás: Pjotr Iljics Csajkovszkij
életének krónikája.

(„Napról napra . . .” sorozat)

PONGRÁCZ Zoltán: Az elektronikus zene

SZABÓ Helga: Énekes improvizáció az iskolában
3. kötet – Díszítés és többszólamúság

SZIGETI Kilián: Régi magyar orgonák – Eger

ÚJFALUSSY József: Zenéről, esztétikáról.

(Cikkek, tanulmányok)

VARRÓ Margit: Tanulmányok, előadások,
visszaemlékezések.

(Írások a zenei nevelésről, a zenetanítás
kérdéseiről)

U t á n n y o m á s o k

ÚJFALUSSY József: Bartók-breviárium

(„Orfeusz” sorozat)

KROÓ György: Bartók-kalauz

(„Orfeusz” sorozat)

A SZOCIALISTA ORSZÁGOK KÖNYVTÁR-ÜGYI VEZETŐINEK szokásos évi munkaértekezletét az idén Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban rendezték meg március 11—12-én. A tanácskozáson részt vevő hat ország — Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Magyarország, a Német Demokratikus Köztársaság, Szovjetunió — küldöttségei egybe-
 bek között az 1981—1985-ös időszak középtávú tervezési alapelveit vitatták meg.

KITÜNTETÉS. *Hazánk felszabadulásának 35. évfordulója alkalmából a sajtó, a tömegtájékoztatás és a lapkiadás hatvanegy dolgozójának nyújtottak át kitüntetést az Országházban: VEZÉR ZOLTÁNNÉ, a Könyvtáros hivatalsegége a lap szerkesztőségében csaknem negyedszázadon át végzett fáradhatatlan és lelkiismeretes tevékenységével érdemelte ki a „Kiváló munkáért” kitüntetést.*

„LÁNGOLÓ VILÁG” címmel szocialista brigádok, KISZ-alapszervezetek és munkahelyi közösségek részére hirdetett vetélkedőt a Rétsági Nagyközségi-Járásai Könyvtár Magyarország felszabadulásának 35. évfordulója alkalmából. A könyvtár pályázatot írt ki a nemzeti-ségi területeken működő könyvtárak részére is: az 1980-as évre szóló akció célja a nemzeti-ségi lakosság olvasóvá nevelése és nyelv-művelő klubok létrehozása a könyvtárakban. (B. G.)

ÚJ HELYSÉGBE KÖLTÖZÖTT a Győri Városi Könyvtár szentiváni fiókkönyvtára, ezáltal a Győr-höz csatolt település több évtizedes könyvtári gondja oldódott meg. A 110 négyzetméter alapterületű intézményben külön felnőttek és gyermekrészleg szokatlanul immár korszerű körülmények között a peremkerület olvasóit. (F. Z.)

Hírek

NYUGALOMBA VO-
NULT PAPP ATTILA, a Kazincbarcikai Városi Könyvtár igazgatója, aki a borsodi szocialista város könyvtárát alapította, 1954 óta irányította. Az országosan ismert, megbecsült szakember odaadó és eredményes munkájáért 1961-ben a „Kiváló népművelő” címet érdemelte ki, 1976-ban pedig a Szabó Ervin Emlékéremmel tüntették ki. — Nyugdíjba ment **SZABÓ BÉLÁNÉ,** aki tizenöt évig vezette a Helyiipari és Városgazdasági Dolgozók Szakszervezetének központi könyvtárát, és irányította a HVDSZ-hálózat munkáját. Szabó Béláné a régebben kiérdemelt kitüntetése, a Munka Érdemérem mellé most megkapta a Munka Érdemrend ezüst fokozatát is. Utóda **BARTOS MIKIÓSNÉ,** a HVDSZ kulturális osztályának munkatársa.

A MÓRICZ-ÉVFORDULÓ alkalmából meghirdetett szabolcs-szatmári olvasónapló-pályázat eredményét március 24-én hirdették ki a Nyíregyházi Megrői Könyvtárban. A Haza-fias Népfront, a KISZ és a szakszervezetek megyei szervei által kiírt pályázatra csaknem félezer egyenlő pályázó és közönség küldte be olvasónaplóját, s a legjobbak között 20 ezer forint értékű könyvet és könyvtalványt osztott ki a zsűri.

A NEMZETKÖZI DOKUMENTÁCIÓS SZÖVETSÉG (FID) társadalomtudományi osztályozási koordináló bizottsága (FID C/3) 40 ülészakát Budapesten tartotta március 24. és 29. között. A Magyar Tudományos Akadémián megrendezett tanácskozást dr. Helmut Arntz, a FID elnöke, a koordinációs bizottság elnöke nyitotta meg, a ma-

gyar kulturális kormányzat részéről pedig dr. Boros Sándor miniszterhelyettes üdvözölte a résztvevőket. Az ülészak munkájában tíz ország és egy nemzetközi szervezet szakértői vettek részt, köztük 27 külföldi szakember. A szocialista országok közül hazánk kivül Csehszlovákia, a Német Demokratikus Köztársaság és a Szovjetunió képviseltette magát az ülészakon. A kelet-nyugati együttműködés szempontjából igen jó légkörben lezajlott tanácskozás résztvevői az ETO 3-as főszakjának különböző területein napirenden levő osztályozási javaslatokat tárgyalták meg, és megvitatták a bizottság négyéves munkatervét, amely része a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség négyéves tervének.

FRUSKÁK A KÖNYVTÁRBAN címmel április 8-án vitát rendezett a Magyar Könyvtárosok Egyesülete a Könyvtáros „Forum” rovatában 1979. szeptember és 1980. márciusa között lezajlott vita által felvetett kérdésekről. Az Eötvös Klubban szervezett összejövetelen 40 fővárosi és vidéki könyvtáros jelent meg, s képviseltette magát a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztálya is. A vitában, amelyet Zsidai József, a Könyvtárosegyesület elnöke vezetett, tizenhárman szólaltak fel, s a könyvtárügy igen sok súlyos gondját tették szóvá: elsősorban a képzés megoldatlanságát, de például a kiválasztás, a pályázati rendszer gyengeségeit, a vezetők felelősségét az új munkaerők megfelelő foglalkoztatásáért és neveléséért, a munkaszervezet helyenkénti korszerűtlenségét, és beszéltek az olvasószolgálat lebecsüléséről, az ott dolgozók „szolgáltatókészségéről”, illetve „képességéről” is, amely — a kialakult vélemény szerint — kortól és nemtől független magatartásbeli tényező.

Az egységes könyvtári rendszer felé

Bulgáriai körkép

Bulgáriában a minisztertanács 1970. január 20-i, 2. számú határozata nyitott utat olyan, egységes, minden könyvtártípusra kiterjedő könyvtári rendszer megteremtése számára, amely megszünteti a korábbi szétforgácsolttságot, s egységbe fogja a területi alapon szervezett közművelődési könyvtárakat, valamint a tudományos és a szak-könyvtárak ágazati hálózatait.

A CIRILL ÉS METÓD NEMZETI KÖNYVTÁR ÁLL az egységes könyvtári rendszer élén. Ez a török elnyomás alól felszabadult Bulgáriában 1878-ban *Szófiai Nyilvános Közkönyvtár és Olvasóterem* néven alakult meg, s célja elsősorban a művelődni vágyó szegényebb rétegek ellátása volt. E könyvtár a mostoha működési feltételek ellenére is fontos szerepet játszott az új értelmiség kialakításában. Fejlődésének második, 1900-tól 1944-ig tartó szakaszában az új épületben való elhelyezés és a kötelepéldány-szolgáltatás bevezetése (1897) a könyvtár feladatainak színvonalasabb ellátását tette lehetővé. Az épület, a gyűjtemény és a katalógusok nagy része a második világháború során elpusztult, a bombázások után a könyvtár állományából mindössze körülbelül 200 000 kötet maradt meg.

A bolgár nemzeti könyvtár ma az ország könyvtermésének legfőbb megőrzője, a bibliográfiai feldolgozás központja. A könyvtár négy nagyobb szervezeti egységre tagoltan látja el feladatait: Legnagyobb a *Központi Tudományos Könyvtár*, amelynek gyűjteménye körülbelül 900 000 kötet könyvet és folyóiratot foglal magában; a *külföldgyűjtemények* részlegébe kéziratok, levéltári anyagok, ősnymtatványok, könyvritkaságok és orientalisztikai művek tartoznak; a *Bibliográfiai Központ* (1964 előtt: Bolgár Bibliográfiai Intézet) pedig a nemzeti bibliográfiai munkálatok felelőse. A kurrens bibliográfiai tájékoztatásra jelenleg nyolc sorozat szolgál. Ezek a következő dokumentumfajtákat regisztrálják: 1. könyvek, kották, grafikák, térképek; 2. hivatali kiadványok, disszertációk; 3. hanglemezek (1972 óta jelenik meg); 4. hírlapok, folyóiratok, egyéb időszaki kiadványok; 5. folyóiratcikkek; 6. hírlapcikkek; 7. bulgarikák; 8. bolgár bibliográfiák. A kurrens kiadványok rendszerét meghatározatlan időszakonként megjelenő füzetek egészítik ki a szabványokról, szabadalmakról és találmányokról. A Bibliográfiai Központ feladata a központi katalóguskarton-szolgáltatás, valamint a kötelepéldányok szétosztása is. A *Tudományos és Módszertani Központ* — az 1953-ban létesített *Módszertani Kabinet* utóda — a mi Könyvtártudományi és Módszertani Központunkhoz hasonló feladatkört lát el.

A nemzeti könyvtár 1954 óta könyvtártudományi kutatóintézetként is működik. Fontos szerepet tölt be az ország könyvtáraiban folyó kutatási tevékenység irányításában és összehangolásában a könyvtár által kijelölt és irányított tudományos munkatársak foglalkoztatása révén. A könyvtártudományi kutatás egyéni, valamint az ezeket egybefogó országos kutatási terv alapján folyik. Fő szempontja a gyakorlati hasznosíthatóság.

A könyvtár jól felszerelt laboratóriumában nagy jelentőségű könyvkonzerválási és restaurálási munkák folynak a nemzeti értékek megóvása érdekében. A belföldi könyvtárközi kölcsönzés hatékonyabb ellátására a nemzeti könyvtár megszervezte az országban fellelhető külföldi irodalom nyilvántartását, s nagy erőfeszítéseket tesz, hogy ennek technikai feltételeit (telex, mikrofilm, másolat) is megteremtse.

Feladata továbbá az országban működő 27 megyei és 5 központi tudományos (akadémiai, műszaki, mezőgazdasági, orvostudományi és egyetemi) könyvtár tevékenységének összehangolása. A nemzeti könyvtár és a tudományos könyvtárak munkáját az igazgatók tanácsa hangolja össze.

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁRAK. Bulgáriában a tudomány és a kultúra második világháború utáni hirtelen felvirágzása, valamint a hivatali, tudományos, ipari és oktatási intézmények sokaságának létrehozása számos új tudományos és szak-könyvtár megalakulását eredményezte. Az 1970. évi 2. számú minisztertanácsi határo-

zat értelmében ezek a könyvtárak most az egységes könyvtári rendszer részét képezik. Ágazati alárendeltségüktől függően hálózatokat alkotnak, amelyeken belül nagyobb hatáskörrel láthatják el feladataikat.

A *műszaki könyvtárak* hálózata a központi könyvtár vezetésével az ipar, az építésügy, a közlekedés- és szállításügy területéhez tartozó intézmények szakkönyvtárait fogja össze. A Tudományos Akadémia Központi Könyvtára a szakkönyvtárak széles körét hozta létre. Az *akadémiai hálózatot* — a központi könyvtáron keresztül — az akadémia elnöksége irányítja. A központi könyvtár részét képezi az országos tudományos információs rendszernek (a természettudományok, matematika és a társadalomtudományok tartoznak hozzá). A *mezőgazdasági könyvtári hálózat* központi könyvtárának tisztét a Mezőgazdasági Akadémia könyvtára látja el, amelyhez a mezőgazdasági tudományos intézetek, kutatóállomások, laboratóriumok és az egyéb mezőgazdasági intézmények könyvtárai tartoznak. A *felsőoktatási intézmények* hálózatba szervezése 1957-ben kezdődött meg, s a hálózathoz tartozó könyvtárak száma folyamatosan növekszik az új főiskolák, egyetemek létrehozásával. Az egyes felsőoktatási intézmények központi könyvtárához — az intézmény felépítésének megfelelően — a tanszéki, valamint a módszertani kabinetek mellett működő kisebb könyvtárak kapcsolódnak. Számukra a központi könyvtár végzi az állománygyarapítást, feldolgozást, valamint a bibliográfiai munkát, és gondoskodik módszertani gondozásukról. Az Egészségügyi Minisztériumhoz tartozó intézmények szakkönyvtárainak hálózati központja az *Orvostudományi Főiskola Könyvtára*, a központi orvostudományi könyvtár.

A tudományos és a szakkönyvtárak előtt álló legidősebb feladatok a következőkben foglalhatók össze: Részt kell vállalniuk az egységes nemzeti könyvtárállomány kialakításában, ennek érdekében szoros együttműködést kell kialakítaniuk más könyvtárakkal; a központi katalógusok rendszerének létrehozásával segíteniük kell az egyes hálózatok állományának szélesebb körű használatát; a tájékoztató szolgálat színvonalának hatékonysága érdekében meg kell ismertetniük a könyvtári és a bibliográfiai tudnivalókat a használókkal. Feladatuk továbbá szakbibliográfiai kiadása; információk szolgáltatása intézmények és személyek számára; a könyvtári és a bibliográfiai folyamatok gépesítése az egyszerű gyorsmásoló, mikrofilmező berendezések alkalmazásától a számítógép-technika bevezetéséig.

MEGYEI KÖNYVTÁRAK. A megyei könyvtáraknak az 1950-es években történt kialakításával olyan könyvtárakat kívántak létrehozni, amelyek alkalmasak a megye területén levő, különféle típusú (olvasóköri—csalíste, szakszervezeti, iskolai stb.) könyvtárak módszertani irányítására, ugyanakkor gazdag és viszonylag teljes hazai szép- és szakirodalmi állományukkal javítják a lakosság könyvtári ellátását. Az 1959-es közigazgatási átszervezés következményeképpen a megyék száma lényegesen megnőtt, s ennek megfelelően új megyei könyvtárak jöttek létre. Ma Bulgáriában 27 megyei könyvtár működik.

A megyei könyvtárak nemcsak a közművelődési könyvtárhálózat gerincét képezik, hanem megyéjük általános tudományos könyvtárai is. Az elmúlt években javult a könyvtárak anyagi ellátása, elkészült, illetve tervezés alatt áll néhány új megyei könyvtári épület.

A Művészeti és Kulturális Bizottság Elnöksége (Kulturális Minisztérium) az 1975. évi, a megyei könyvtárak fejlesztésére vonatkozó rendeletében a *megyei könyvtárak közül regionális könyvtárrá jelölte ki a plovdivi nemzeti könyvtárat* (ez Bulgária második nemzeti könyvtára) 8 megyére szóló hatáskörrel, a *ruszei könyvtárat*, amelyhez 7 megye tartozik, a *várnai könyvtárat* 5 megye, valamint a *szófiai városi könyvtárat* 7 megye számára.

E könyvtárak feladata a régiójukba tartozó megyei könyvtárak munkájának összehangolása, a feladataikban mutatkozó párhuzamosságok kiküszöbölése, pénz- és időmegtakarítás az állománygyarapítási munkában, a könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítása, kiadványok szerkesztése és terjesztése a régió könyvtárai számára, illetve körében, továbbképzések, tapasztalatcserék szervezése, módszertani tevékenység, a helyismereti munka összefogása.

A regionális könyvtárak munkájuk megfelelő színvonalú ellátása érdekében teljes kötelepéldánysort kapnak a bolgár sajtótermékekből és hanglemezekből, gazdag állományt alakítanak ki az orosz nyelvű szovjet kiadványokból, ugyanakkor az alapműveket egyéb idegen nyelven is beszerzik. Állományukból csereállományt szerveznek a régió könyvtárai számára, s a könyvtárközi kölcsönzések lebonyolításához reprográfiai lehetőséget teremtenek. Központi lelőhelyjegyzéket adnak ki a régió könyvtáraiba járó külföldi periodikumokról, s összehangolják a könyvtárak bibliográfiai tevékenységét. A ruszei könyvtár mellet a *Veliko Tirnovo-i*, a várnai mellett a *sumeni könyvtár* is részt vesz a könyvtárközi kölcsönzés igényeinek ellátásában, mivel ezek a könyvtárak — a korábbi kötelepéldány-szolgáltatás révén — gazdag régi

állománnyal rendelkeznek. A regionális könyvtár az éves és a távlati terveket egyezteti a megyei könyvtárigazgatókkal, és a közművelődési könyvtárak módszertani irányítása érdekében néhány napos tanfolyamokat szervez a középfokú képzésű könyvtárosok számára.

Az elmúlt két évtizedben a vidéki városoknak nemcsak a lakosságszámuk emelkedett, hanem gazdasági, kulturális arculatuk is megváltozott. A fővároson kívül számos tudományos kutatóintézet jött létre, és sok főiskola települt át a fővárosból. Szakkönyvtárak egész sora alakult, amelyekkel kapcsolatosan gondot okoz, hogy ezekre nem terjed ki a megyei könyvtár módszertani irányítása, bár az 1970. évi 2. sz. minisztertanácsi határozat értelmében az ágazati szakkönyvtárak szükség esetén kérhetik a megyei könyvtár segítségét.

Jelenleg a megyében található, hasonló funkciójú könyvtárak (megyei, szak-, olvasóköri, iskolai) közötti feladatmegosztás, az együttműködés formájának megtalálása a könyvtárügy egyik legidősebb feladata.

KÖZPONTOSÍTÁSI KÍSÉRLETEK. A könyvtári ellátás színvonala és az olvasási-tájékoztatói igények közötti ellentmondás, illetve ennek a gazdaságosság jegyében történő feloldása hozta felszínre a központosítás eszméjét. Az 1976 júniusában erről tartott országos értekezleten a következő kérdések merültek fel: a megyei könyvtár vagy a központi olvasóköri (csitaliste) könyvtár legyen-e a centralizált rendszer központja; szükség van-e a városokban két egymással párhuzamos könyvtári rendszerre; hogyan érvényesíthető a megyei könyvtárak központi szerepe, ha az olvasóköri könyvtárak önálló népművelői szervezet részei?

A falvak fő művelődési intézménye Bulgáriában — a történelmi hagyományokból adódóan — a *csitaliste*. Az intézmény — amely leginkább a mi, könyvtárat is magában foglaló művelődési házainkra emlékeztet — központjában eszmeileg és gyakorlatilag is a könyvtár áll, s ezt a könyvtárközpontúságot ott természetesen tekintik. A csitalisték történelmileg kialakult önállósága azonban több tekintetben gátja is az állam koordináló tevékenységének. Hasonló adottság az iskolai és a szakszervezeti könyvtárak önállósága is.

Jelenleg napirenden van a csitalisték részleges, az állománygyarapításra és a feldolgozásra vonatkozó központosítása, amelyet sürget a rendelkezésre álló anyagi eszközök, a munkaerő és a munkaidő ésszerűbb kihasználásának, valamint a magasabb színvonalú könyvtári ellátásnak igénye is.

A központosítás gyakorlati megvalósítása több helyi tényező függvénye. Ennek megfelelően többféle megoldása is lehetséges. Például: azokon a *megyeshelyeken*, ahol csak megyei könyvtár működik, ennek a könyvtárnak a feladata a központosított hálózat kiépítése. Abban az esetben viszont, ha vannak kerületi olvasóköri könyvtárak is, de nincs központi városi könyvtár, a hálózatot irányítsa a megyei könyvtár. Központi városi könyvtár működése esetén legyen ez a városi hálózat irányítója, s működjék szorosan együtt a megyei könyvtárral, hogy egy következő lépésben majd egységes szervezeti keretet alakíthassanak ki.

A *városok* központosított ellátása a városi közművelődési könyvtár feladata, s a rendszerbe a városokhoz csatolt falvak könyvtárait is be kell vonniuk. A *falvak* könyvtári ellátásának rendszerbe szervezésekor a csitalistéknek kell alapul venni.

A központosított rendszernek *részleges* és *teljes* változata is lehetséges. Részleges centralizálás esetén a központi könyvtárnál összpontosul a gyarapítási keret, a gyarapítási, a feldolgozó, a módszertani és a tájékoztató munka, miközben a többi könyvtár megtartja önállóságát. A teljesen központosított rendszerben az egész hálózat egyetlen adminisztratív egységet alkot, amelynek közös a költségvetése, létszámkerete és irányítása.

A megyei könyvtárakra fontos feladatok hárulnak a központosított könyvtári rendszer előkészítésében: tanulmányozniuk és a szükségletekhez kell alakítaniuk a könyvtárak állományát, egységesíteniük kell a katalógusszerkesztési elveket, központi katalógusokat kell építeniük stb.

SAKSZERVEZETI ÉS ISKOLAI KÖNYVTÁRAK. A *szakszervezeti könyvtárak* — mivel nincsenek központi könyvtáraik — módszertani irányítás szempontjából az illetékes városi, illetve megyei könyvtárhoz tartoznak. Ezeknek a könyvtáraknak egy-egy módszertani munkatársa foglalkozik velük: így az állami közművelődési könyvtárak és a szakszervezeti könyvtárosok között igen szoros munkakapcsolat alakul ki, míg a szakszervezeti könyvtárak eléggé elszigeteltek egymástól.

A szakszervezeti könyvtárak feladata a dolgozók munkahelyen történő könyvtári ellátása. Beszerezik a szakszervezet, az iparág vagy üzem profiljának megfelelő műszaki, közgazdasági és tájékoztató irodalmat; a társadalomtudományi, politikai, az ismeretterjesztő és a szépirodalmat csak válogatva gyűjtik. Az említett 1970-es határozat értelmében minden 1000-nél több dolgozót foglalkoztató vállalatnál és intéz-

ménynél szakszervezeti könyvtárat kell létrehozni, a kisebb vállalatoknál pedig fiókkönyvtárak vagy mozgókönyvtárak működtetése kívánatos. Ez utóbbi esetben a vállalatnak csak saját kézikönyvtárat kell kialakítania. A szakszervezeti könyvtárak a területi elv alapján részt vesznek az egységes könyvtári rendszerben. Együttműködnek a település többi könyvtárával, valamint a vállalat műszaki könyvtárával.

Az *iskolai könyvtárak* módszertani irányítás tekintetében a területileg illetékes állami (megyei, városi) könyvtárhoz tartoznak: vagy az állami könyvtár fiókja működik az iskolában, vagy az iskola rendelkezik saját könyvtárral. Az iskolai könyvtár állománya a kötelező irodalom viszonylag nagy példányszáma mellett a szükséges hazai és orosz nyelvű kézikönyvekből, a gyermekeket érdeklő egyéb irodalomból is megfelelő választékot kínál, a pedagógusok tájékoztatását pedig pedagógiai szakirodalmi állományrész szolgálja.

KÖNYVTÁRI IGAZGATÓSÁGOK — SZAKFELÜGYELET. A Kulturális Bizottság (Kulturális Minisztérium) 1978-ban kiadott rendelete létrehozta a megyei könyvtári igazgatóságokat, amelyek a megyei tanácsok kulturális osztályának háttérszervezetei, és közvetlen módon irányítják a tanácsi, valamint olvasóköri könyvtárakat, koordinációs, illetve szakfelügyeleti szerepet látnak el a megye területén levő valamennyi könyvtárral kapcsolatban.

A könyvtári igazgatóság a megyei könyvtárak szervezetére épül oly módon, hogy igazgatója egy személyben a megyei könyvtár igazgatói feladatát is ellátja, helyettese a koordinálási feladatok felelős megbízottja.

Az igazgatóság szervezeteiben működik — könyvtárközi és hálózatközi funkcióval — egy szervezési és hálózatfejlesztési osztály, egy olvasószolgálati és információszervezési osztály. Az igazgatóság feladatai a következőkben foglalhatók össze:

A megyei könyvtárra és hálózatára, valamint a csitaliste könyvtárak munkájára vonatkozóan ellátja a szervezési, hálózatszervezési, továbbá a munka technológiájával kapcsolatos feladatokat, egyúttal módszertani tanácsadó központja a megye területén levő könyvtáraknak, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárakat is beleértve. Javaslatot tesz könyvtárak létesítésére, megszüntetésére és összevonására, több funkciójú könyvtárak létrehozására. Gondoskodik a könyvtárak állománygyarapításának központi irányításáról, s meghatározott körben állománygyarapítási funkciókat lát el. Felelőse a megyében a könyvtárosképzésnek és továbbképzésnek, beiskolázási terveket készít, végzi a könyvtárosok szakmai minősítését. Felelős a teljes könyvtári statisztikáért. Saját hálózatában és a csitaliste könyvtárakban munkáltatói jogokat gyakorol, más könyvtárakkal kapcsolatban széles körű ellenőrzési, szakfelügyeleti megbízása van. (Ennek jellemzésére említjük, hogy csak az igazgatóság egyetértésével lehet más hálózatokban is könyvtárost kinevezni.) A könyvtárosok szakmai munkájának kitüntetésben vagy elismerésben részesítéséhez ki kell kérni az igazgatóság szakvéleményét. Az igazgatóság tervezi a könyvtárak költségvetését, és ellenőrzi felhasználását is.

Ugyanebben az évben egy másik rendelet a könyvtári igazgatóságok tanácsadó szerveként létrehozta a *könyvtári tanácsokat*, a hálózatközi koordinálás és a társadalmi szervekkel, szervezetekkel való kapcsolat megteremtése és ápolása végett. A tanácsnak tagja valamennyi könyvtárferentartó megyei képviselője, tagjai továbbá a társadalmi szervezetek kulturális aktivistái, a kulturális élet kiemelkedő személyiségei, a nagy szakmai tekintéllyel rendelkező könyvtárosok. A tanács elnöki tisztét a könyvtári igazgatóság vezetője tölti be, titkári teendőit a hálózatfejlesztési osztály vezetője látja el. A tanács tagjainak kiválasztására vonatkozóan az igazgatóság tesz javaslatot a megyei tanács kulturális osztályának, amely felkéri a tanács tagjait. A tanács ügykörébe tartozó fontosabb feladatok: a megye könyvtári hálózatfejlesztési tervének megtárgyalása, a felügyeleti tervek jóváhagyása, a felügyeleti jegyzőkönyvek megbeszélése, a könyvtári rendszer egészét érintő szakmai reformok gazdasági vagy módszertani természetű intézkedéseinek előzetes jóváhagyása. A könyvtári tanács évente kétszer ülésezik, előre kidolgozott munkaterv alapján.

KÖNYVTÁROSKÉPZÉS. Bulgáriában a könyvtárosképzés legfőbb bázisa az *Állami Könyvtárosképző Intézet*, amely 1950-ben alakult, elsősorban azért, hogy a közművelődési könyvtárakat ellássa középfokú szakemberekkel. Középiszkolai végzettségre épülő kétéves kurzusain irodalmi, ideológiai és könyvtári-bibliográfiai ismereteket nyújtott. Az intézet a kezdetben igen nagyszámú szakképzettéssel nélküli könyvtáros részére 1953-ban levelező tagozatot is indított, amelyen évente 80—90 hallgatót képzett ki. A tudományos tájékoztatási igény jelentkezésével szükségessé vált a tudományos tájékoztatási szakképzés is, amely 1969-ben indult meg.

Jelenleg a *könyvtárismereti szakon* ideológiai tárgyakat, irodalmi ismereteket, orosz nyelvet, könyvtári és bibliográfiai ismereteket tanulnak a hallgatók. A *tudományos tájékoztatási szakon* az ideológiai tárgyakhoz közművelődési ismeretek (ezen

belül a nyelvtanulás), könyvtári és bibliográfiai, valamint tudományos tájékoztatói ismeretek kapcsolódnak.

Az Állami Könyvtárosképző Intézet 1977-ben új, korszerű épületet kapott, amelyben kellemesen berendezett könyvtár, szeminárium szobák és előadótermek állnak a hallgatók rendelkezésére.

Az intézet fennállásának 25. évfordulója alkalmából készült tájékoztatóban közölték, a végzett hallgatók elhelyezkedését kimutató statisztikából az is kiténik, hogy milyen szerepet tölt be az intézet a könyvtárak személyzeti fejlesztésében. A nappali tagozaton végzett hallgatók 59 százaléka került közművelődési könyvtárakba (elsősorban a csitalistékba), 25 százaléku megyei könyvtárakba, 14,5 százaléku tudományos és szakkönyvtárakba, 1,5 százaléku a nemzeti könyvtárba. A megyei könyvtárak igazgatóinak egyharmada és módszertanosainak 80 százaléka végzett az intézetben. A szovjet—bolgár együttműködés keretében a hallgatók közül évente 3—4 tanulhat tovább a Szovjetunióban; Moszkvában, Leningrádban és Kijevben.

Az intézetben kívül a szófiai egyetemen is folyik könyvtárosképzés: itt a hallgatók a filológiai tárgyak mellé második vagy harmadik szakként választhatják a könyvtár szakot. A könyvtárosok alapfokú képzéséről a regionális könyvtárak által szervezett 45 napos tanfolyamok, továbbképzésükről a Kulturális Bizottság, valamint a nemzeti könyvtár által szervezett tanfolyamok gondoskodnak.

OLVASÁSKUTATÁS. Az elmúlt évek olvasáskutatási vizsgálódásai elsősorban az ifjúság és a szakemberek olvasási szokásaira vonatkoztak. A 60-as évek végén elkezdett vizsgálatok közül a könyv és a 14—30 éves fiatalok kapcsolatát elemző, a *Narodna Mladezs* újság olvasóközönységét vizsgáló és a falusi fiatalok lakóhelyváltoztatásának és művelődési szokásainak összefüggéseit kutató munka fejeződött be.

Az ifjúság esztétikai nevelése ma központi kérdés Bulgáriában. Ezzel kapcsolatosan a nemzeti könyvtár kutatói a hetvenes évek elején négy éven keresztül 91 közművelődési könyvtárban vizsgálták a kortárs bolgár irodalom olvasottságát. A vizsgálat az olvasmányok műfajok szerinti megoszlására, az életkor és az olvasmányok összefüggésére, a témák és az olvasói kategóriák kapcsolatára, valamint az olvasási aktivitást befolyásoló tényezők szerepére vonatkozóan hozott eredményeket.

A hatvanas évek közepétől a hetvenes évek közepéig több olyan felmérés is készült, amely a különféle szakemberek (orvosok, műszakiak, mezőgazdasági szakemberek és egyetemi oktatók) könyvtárhasználati, olvasási szokásaival foglalkozott. Különösen a periodikumok használata és a használók nyelvtudása közötti összefüggésben vizsgálták a könyvtárak állományát. Ilyen vizsgálatot végzett a nemzeti könyvtár, a szófiai egyetemi könyvtár, a Mezőgazdasági Akadémia könyvtára és a plovdivi nemzeti könyvtár a saját állományára vonatkozóan. A nemzeti könyvtár és a szófiai egyetemi könyvtár felmérte a megyeszékhelyeken élő értelmiségiek szakirodalmi igényeit, ezzel lehetőséget nyújtott a fővárosi és a vidéki szakemberek könyvtárhasználati szokásainak és könyvtári ellátottságának összehasonlítására, valamint a könyvtárak ezzel kapcsolatos további feladatainak körvonalazására.

A KÖNYVTÁRI SZAKSAJTÓ. A bolgár szaksajtóról szólva elsősorban a nemzeti könyvtár kiadói tevékenységét kell kiemelni. A szófiai nemzeti könyvtár adja ki a *Bibliotekar* című, havonta megjelenő szakfolyóiratot, amely a könyvtárügy időszerű kérdéseivel foglalkozik, és a könyvtárosok széles körű szakmai tájékoztatását szolgálja. A rendszeresen megjelenő *Izvesztija*, a könyvtár évkönyve az évi beszámoló jelentéseken kívül a munkatársak módszertani, könyvtörténeti tanulmányait is tartalmazza. Két sorozata közül az egyik különgyűjteményi és orientalisztikai témákat dolgoz fel (kéziratkatalógusok, levéltári fondok, történelmi dokumentumok stb.), a másik pedig könyvtártudományi, bibliográfiai kérdésekkel foglalkozik (állománygyarapítás, feldolgozási, tájékoztatói kérdések, bibliográfiaelméleti tanulmányok stb.). A plovdivi *Ivan Vazov* nemzeti könyvtár, valamint a Tudományos Akadémia Központi Könyvtára is közreadja rendszertelenül megjelenő évkönyvében munkatársainak tanulmányait. Az említetteken kívül még a mezőgazdasági és a műszaki könyvtári hálózat munkatársainak szakmai tájékoztatását is szolgálják időszakos kiadványok. (*A Mezőgazdasági Tájékoztatás Módszertani Anyagai; Módszer, Technika, Tapasztalatok* stb.)

AZ ÁLTALÁNOS MEGÚJULÁS korát élte a bolgár könyvtárügy a hetvenes években. Ugy tűnik, most ért be a gyümölcse annak az erőfeszítésnek, amit a bolgár könyvtárügy állami és társadalmi irányítása a könyvtárosképzés, a könyvtárépítés és a szervezeti kérdések tisztázása érdekében tett. Mindamellet vannak még bőven gondjaik is. Ezek többsége hasonlít a mieinkhez, és a megoldásokat is hasonló irányban és módon keresik, mint ahogy mi tesszük.

Pál Tiborné

Bemutatjuk

a Magyar Néphadsereg Művelődési Házának könyvtárát

A budapesti Városliget tőszomszédságában, a hajdani kocsikorzójáról nevezetes *Stefánia* — ma *Népstadion* — úton, újjávarázsolt régi park közepén ultramodern épület emelkedik. Tartózkodó eleganciájú, barnás színű üvegfalaival jól illik a környező századvégi-századeleji paloták sorába. Kapuján bronzbetűs felirat hirdeti, hogy az épület néphadseregünk budapesti művelődési házának nyújt otthont, s aki már megfordult falai között, tudja, hogy első emeletének nagy részét az intézmény *könyvtára* foglalja el.

Negyedszázad a mérlegen

A *Váci utcai*, régi „tisztai ház”-ból költöztek a Népstadion úti palotába 1979 elején — mesélte el ottjártunk alkalmával *Szántó Boriszné*, a könyvtár vezetője. Emlékező szavaiból megértettük, hogy az öreg épület falai között eltelt huszonöt esztendő (a könyvtáralapítás éve 1953) az ő könyvtáruk számára is a manapság annyit emlegetett hőskor, majd az útkeresések buktatóin át a felemelkedést megalapozó kemény munka időszaka volt. Mi pedig, hallgatva szavait, arra vállalkoztunk, hogy miközben felidéződik a múlt, megkíséreljük szembe-síteni a jelen — a révbé érés — tényeivel, s így tegyünk eleget vállalt feladatunknak: fejlődésének állomásaival együtt mutassuk be ezt a gyönyörű, új könyvtárat.

Előljáróban hadd idézzünk két beszédes adatot! Legyen az egyik 180 és a másik 480 — természetesen mindkettő *négyzetméter*. Nyilvánvaló, hogy a *Váci utcai* régi, illetve a mostani új könyvtár *alapterületének* nagyságát jelzik. A *gyarapodás* tekintélyes, hiszen a *növekedés* 300 négyzetméter, s ez maga csaknem kétszerese a régi könyvtár alapterületének. Am a számok ezúttal sem árulják el mindazt, ami mögöttük van!

A *Váci utcában* — szükségből — „két-szintes” volt a könyvtár. A kölcsönzőtér mindössze 70 négyzetméteren legfeljebb ötezer könyvet lehetett a szabadpolcon — zsúfoltan — az olvasók keze ügyébe helyezni. Az állomány nagyobbik részét a könyvtárosok is csak nyaktörő mutatványok árán, „létrázva” tudták megközelíteni a másik „szintet” elfoglaló, magas fémállványokkal teletömött raktárban.

Az új könyvtárban ezzel szemben csak a *könyvkválasztó* tér alapterülete 190 négyzetméter, azaz 10 négyzetméterrel nagyobb, mint a régi könyvtár *egésze* volt raktárral, mindennel együtt. Így mintegy 20 ezer kötet könyvből (*négyzszeres növekedés!*) válogathatnak az olvasók a levegősen elhelyezett, kényelmesen bejárható és könnyen áttekinthető állványosok között. (Itt kell említenünk, hogy a felnőttek igényeit szolgáló szépirodalmi és ismeretterjesztő művek szomszédságában található a gyermek- és ifjúsági irodalom alkotásai — azaz *nincs* a könyvtárnak *gyermekrészlege* —, de erről szönlünk még.)

Jó gyakorlati érzékre vall, hogy közvetlenül a könyvkválasztó térhez kapcsolódik (természetesen fallal elhatárolva) a jelenleg 40 ezer kötetet tároló, *guruló állványokkal* berendezett *tömör raktár*, ahol a szakszerű helykihasználást szolgálva a könyveket nagyság szerint, folyószámos rendben állítják a polcokra. Alapterülete 110 négyzetméter.

A párhuzamos bemutatás mostantól egy időre megszakad, mivel az éppen szóba kerülő új részlegeknek s egyben szolgáltatásoknak nincs múltbeli párhuzamuk. Ez persze az eddig közölték alapján várható volt, hiszen az említett 480 négyzetméter új alapterületből eddig csak 300 négyzetmétert „használtunk fel”, ez pedig csak a gyarapodás, a többlet.

Újonnan létrehozott részlegekről lesz most szó, s ezzel azt is elárultuk, hogy az átköltözéssel *új szolgáltatásokkal* bővült, gazdagodott a könyvtár. Ismerkedjünk meg velük!

A könyvkválasztó térből lehet megközelíteni az egyszerre 18 olvasó befogadására alkalmas *folyóirat-olvasót*. (Közbevetőleg: adások vagyunk még annak közlésével, hogy a bejárat ellenőrző, adminisztrációs pult előtt elhalad minden könyvtárlátogató, bármelyik részbe tartson is; itt helyezték el az olvasószolgálat *segédkönyvtárát*, amely a tájékoztató munka bázisanyagát foglalja magában.)

Ha egyszerre nem is használhatják sokan a folyóirat-olvasót, a folyóirat-kínálat — figyelembe véve a könyvtár jelentőségét — lehetne bőségesebb is; 120-féle periodikát ajánl az érdeklődőknek.

Tovább haladva a jól összeválogatott kézikönyvtárral (a szokásos és szükséges lexikonok, enciklopédiák, szótárak társaságában fellelhetők a különféle katonai alapmunkák is) felszerelt *kutató*-, emellett a részben másfajta igényeket szolgáló *tanulósobát* találjuk (itt előre elkészített és féltetett irodalom várja a tanulni vágyókat s persze teljes csend és nyugalom).

A könyvtárlátogatóknak berendezett szolgáltató helyiségek sorát az egyelőre még csak korlátozott lehetőségeket kínáló *zenei szoba* (szándékosan nem mondtunk „részleget”) említésével zárjuk. Itt a korszerű berendezés e pillanatban 6 hallgatónak teszi lehetővé az egyidejű használatot. Jelenleg 700, többségében komolyzenei s mellettük szépirodalmi, illetve mesefelvételeket rögzítő prózai lemez alkotja az állományt; nem hiányoznak azonban a nyelvtanulást szolgáló s kis számban megtalálhatók a könnyűzenei lemezek is.

Részletezés nélkül: az említett szolgáltató részlegek 126 négyzetmétert foglalnak el a teljes alapterületből, így még mindig „maradt” 54 négyzetméter. Ezen *másolófülke* (*Minigraph* készülék szolgálja benne a könyvtár katalóguscédulamásolási szükségletét) osztozik egy *feldolgozó szobával* meg a közlekedési stb. terekkel.

Mindez mint növekedés örvendetes, mégis vannak *gondok*, amelyek — mint szerte e hazában oly sok új könyvtár esetében — itt is arra az egyetlen okra vezethetők vissza, hogy a tervezéskor senki sem kérdezte meg a könyvtárosokat arról, hogy tulajdonképpen *mit is szeretnének!*

Vallanak a számok

És most ismét a múlt! Negyedszázaddal ezelőtt, az induláskor 29 ezer kötet könyv sorakozott a régi könyvtár polcain. Ehhez képest a jelenlegi 60 ezer kötetes állomány nem valami dinamikus állománygyarapodást tükröz. Vigyázat, ismét megtéveszthetnek bennünket a számok!

Mindenekelőtt tudnunk kell azt, hogy kezdetben — s ez a „kezdet” jó ideig eltartott — tisztázatlan volt a tisztí házi könyvtár „profilja” Így esett meg, hogy viszonylag nagy számban szereztek be egyetemi felkészültséget igénylő részterületi szakmunkákat. Természetesen, amint létrejöttek a honvédségen belül is a különféle *szakkönyvtárak*, illetve velük párhuzamosan kialakult a könyvtár tisztán közművelődési jellege, ezek a *szakkönyvek* a megfelelő helyekre vándoroltak. S végül, mint valamennyi, 1953

óta fennálló közművelődési könyvtárban, itt is bőven volt ok a profilba tartozó állomány viszonylag nagy hányadának selejtezésére. Utoljára a költözés előtt tisztították meg a polcokat a még megbúvó „ballaszttól”. — Mindezt végiggondolva már nem tűnik olyan kevésnek az állomány megduplázódása, még ha közben eltelt is egy negyedszázad.

A jelenre térve, a közművelődési jelleg világosan megszabja ugyan a könyvtár *gyűjtőkörét*, nem zárja, nem is zárhatja ki azonban annak figyelembevételét, hogy mégiscsak *sajátos* olvasói közegekben működik. Természetesnek tartjuk, hogy beszerzi a *hadtudomány*, a *hadtörténet*, a *haditechnika*, továbbá a *katonapolitika* stb. irodalmát is.

Az anyagiakra térve nem volna értelem annak, hogy megpróbáljuk összevetni az *állománygyarapításra* jelenleg rendelkezésre álló összeget a múltbelivel, hiszen, hogy csak egyet említsünk, huszonöt év alatt változtak az árak, a könyvtárak is.

S most valóban legyen a szó a számoké! Tehát: *új könyvek* beszerzésére 250 ezer forintot költhetnek egy-egy évben. A központi könyvtár ebből 120 ezer forintot használ fel, és 130 ezer forint jut a honvédségi intézményekben működő három *fiókkönyvtárnak*. Ezek a fiókkönyvtárak egyébként 10 és 22 ezer kötetes könyvvállománnyal rendelkeznek, s az egyikben egy, a másik kettőben két-két főfoglalkozású könyvtáros dolgozik; ők a központi könyvtár jóváhagyásával önállóan szerzeményeznek. *Folyóiratok* előfizetésére (a fiókkönyvtárakba is járatnak 60-félét) ettől az évtől 65 ezer forintot szánnak. S végül a *zenei gyűjtemény* hangzó állományának gyarapítására évi 30 ezer forint jut.

A könyvtár valamennyi szolgáltatása igénybe vehető a *nyitvatartás* idején; ez heti 45 óra. Hétfőn 14 és 20 óra között, keddtől péntekig 11-től 20 óráig, szombaton pedig a 10 és 13 óra közötti időben lehet felkeresni. A könyvvállományban való eligazodást *szerzői betűrendes, címszerinti és sorozati*, továbbá *szakkatalógus* segíti, katalógus tárja fel az 500 kötetes, főként orosz nyelvű, katonai szakmunkákat tartalmazó *idegen nyelvű könyvvállományt*, a *zenei és természetesen a folyóirat-gyűjteményt* is.

A könyvtár vezetője, *Szántó Boriszné* 1955 óta könyvtáros. Pályáját a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban kezdte, majd a *Honvédelmi Minisztériumban* dolgozott könyvtárosként, jelenlegi munkahelyére 1972-ben került, és 1978-ban bízták meg a könyvtár vezetésével. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen könyvtár—tör-

ténelem szakon végzett. Négy munkatár-sa főiskolán, illetve középfokú könyvtár-szképző szaktanfolyamon sajátította el a szakmai ismereteket. (Ők éppen a fő-iskolai államvizsgára készülnek.) Az ol-vasószolgálatban egymást váltva min-denki részt vesz. Ezenkívül egyikük a feldolgozó munkát végzi, a másik pedig a katalógusokat gondozza, és ellátja a gyermekszolgálatot. A zeneszoba ugyan-csak igénybe veszi egy munkatárs teljes munkáját. A negyedik feladata a propa-ganda, továbbá a három fiókkönyvtárban időnként szükségessé váló helyettesítés.

A gyermekekkel foglalkozó munkatárs vezetői a *gyermekolvasók klubját*, ahol havonta egyszer foglalkozást tart (pél-dául a könyvtár használatáról, az írás történetéről, az elmúlt korok művésze-téről), kirándulást szervez (például a pla-netáriumba), és időnként filmet vetít a számukra. Esetenként összejön 15—20, iskolás korú gyermek. Mivel közöttük túl nagyok az életkori eltérések, azt terve-zik, hogy a társaságot a nagyok és a ki-csik csoportjára választják szét.

A munkatársak fiatalok és kedvesek, de észrevételemhez a könyvtárvezető sietve hozzáteszi, hogy valamennyien „könyvtáros alkatúak”. Nem „fruskák”. Könyvtárban akartak és akarnak dolgoz-ni. És jól dolgoznak!

Az viszont az átköltözéstől eltelt vi-szonylag rövid idő alatt már kiderült: *kevesen vannak*. Sürgősen szükség lenne önálló *zenei könyvtáros* alkalmazására (különösen, ha a jelenlegi „szobát” rész-leggé fejlesztik — erről még szólunk). Úgyszintén külön *gyermekkönyvtáros* kell, hogy foglalkozzék a legifjabbakkal (lásd majd a „terveknél”). Azt azonban már jó előre eldöntötték, hogy csak szakképzett könyvtárost vesznek fel. (Már-is többen ajánlottak, hogy szívesen dol-goznának itt... Mindenesetre jól meg kell fontolni, kire essék a választás, mert ez a szép könyvtári környezet esetleg té-vedésbe ejthet egynémely „gyanútlan” fiatalt a benne végzendő kemény munka felől.)

Biztató jelek

Tulajdonképpen kié vagy kiké ez a könyvtár? A kérdés természetesen nem a fenntartóra vonatkozik, ennek kiléte ugyanis az otthont nyújtó intézmény ne-véből egyértelműen kitűnik. Kérdésünk-re a pontos válasz: a *hivatásos katonáké* (tisztelők, tiszthelyetteseké). Igénybe ve-hetik továbbá a *honvédség polgári alkal-mazottai*, a *művelődési ház dolgozói*, a *társ fegyveres erők* (határőrség, Belügy-minisztérium, munkasőrség) *tagjai* — s persze a *hozzátartozók*. A mi szakmai nyelvünkön fogalmazva tehát zárt, in-tézményi közművelődési könyvtár, amely azonban valamennyi honvédségi könyv-tárral együtt része az egységes magyar könyvtári rendszernek.

Az övék, de látogatják-e?

Ismét idézzük meg tanúnak a múltat. Persze nem a huszonöt évvel ezelőttöt, csak az utolsó *teljes Váci* utcai év (1977) adatait fogjuk egybevetni a költözés utá-ni első *háromnegyed* évi adataival.

Tehát: 1977-ben 12 hónap alatt 1343 beiratkozott olvasó 14 363 látogatás során 42 420 kötet könyvet kölcsönzött. Más szolgáltatást nem vettek igénybe — mert nem volt. Ezzel szemben 1979-ben az új könyvtár működésének 9 hónapja alatt 1361 olvasó iratkozott be az új könyvtárba, és 9026 látogatás alkalmával 41 314 könyvet kölcsönzött...

Messzemenő következtetéseket levon-ni — ilyen rövid idő elteltével — korai volna. Mégis azt hisszük, érdemes egy kissé „körüljárni” a két adatsort. Egyet s mást azért elárulnak. Így mindenek-előtt azt, hogy a régi könyvtárban 12 hó-nap alatt *18-cal kevesebben* iratkoztak be, mint az újban három hónappal ke-vesebb idő alatt! Ehhez tegyük hozzá, hogy a régi könyvtár helyét évtizedek óta ismerték, a város központjában volt, viszont a költözés hónapjaiban szüne-telt az olvasók fogadása, ami a tömeges beiratkozás ellen ható tényező. Lássuk tovább... A havi átlagban tekintve lé-nyegében azonos számú *látogató* (1196, illetve 1002) az új könyvtárban ugyan-abból a (sőt, a selejtezéssel némileg csök-kentett) könyvvállományból — ismét csak havi átlagban számolva — 1055-tel több könyvet kölcsönzött.

Mi mással magyarázható ez a jelenté-keny növekedés, mint az új, nagyobb, szebb könyvtár vonzásával? Pedig köz-ben nem „szüneteltek” azok az ismert, országosan ható okok, amelyek az ol-vasás, a könyvtárhasztnalat ellen hatnak — tévé, hobbi, kiskert, másodállás stb. Tud-juk, érvényesülni fognak ezek egy bi-zonyos határon túl a Népstadion úton is. Csakhogy éppen az látszik beigazolódni

itt is, mint mindenhol az országban, ahol működni kezd a régi helyén vagy helyett az új, a szebb, a korszerűbb könyvtár: van még „tartalék” a társadalom könyvtár, olvasás iránti igényében. Talán felesleges megismételni, mi az, ami napvilágra hozza ezt az igényt...

Hogy az olvasók kezdik „belakni” a könyvtárt, azt nem egy jeltől érzékelik a könyvtárosok. A *tanulószo*ba napi használóinak átlaga 20, a *folyóirat-olvasó*é 25, a *zeneszobát* áprilistól decemberrig 750-en használták. Ez volt a legnagyobb meglepetés! Gondoltak ugyan arra, hogy majd megkedvelik az olvasók, de ilyen gyors és nagy sikerre nem számítottak, és nem is voltak rá felkészülve. Valódi dolgozószobává lett a *kutatószo*ba, a hadtörténettel foglalkozók, szakfordítók és jogászok elmélyült munkahelyévé. A kisiskolások meg a felnőtt egyéni tanulók pedig egymást nem zavarva ülnek a tanulószobában tankönyveik, jegyzeteik fölé hajolva. Hadd mondjunk el még egy apróságot: A Váci utcai könyvtárnak „civil” olvasói is voltak. A környék lakóiból verbuválódtak, és — mint értesültünk — valamilyen látogatási jegy váltása ellenében járhattak a könyvtárba. Erre itt, az új helyen nincs lehetőségük. Pedig bizonyára voltak köztük több éves tagsággal rendelkező régi, hűséges olvasók is...

A előbbieken felsorolt sok örvendezni való nem felelteti el azonban a *gondokat*, melyek taglalásába már többször belekaptunk. A tervezés hibái, mondjuk, s talójában a *nem* tervezésre gondolunk...

Egy *ilyen* színvonalon működő könyvtár nem lehet meg önálló *gyermekrészleg* nélkül (amit, sajnos, csak egy eme-

lettel feljebb tudnak majd kialakítani — elszakítva a könyvtártól). Növelni kell a *zenei részleg* befogadó, illetve szolgáltató képességét, ez — szerencsére — a könyvtáron belüli átrendezéssel megoldható. A könyvtárosok tervei készen vannak. A szükséges létszámfejlesztésről már szóltunk.

Nem szóltunk viszont sok mindenről, ami fontos. S most már csak távirati stílusban sorolhatjuk fel ezeket: Jó a kapcsolat a könyvtár és a művelődési ház között, mindenki a saját eszközeivel szolgálja a közös célt. A népművelők szervezik a rendezvényeket, a könyvtár megteremti a dokumentumháttérrel. S persze az olvasók körében folytatott vizsgálódásaik eredményeit hasznosítják a művelődési ház programjainak kiválasztásában (látogatásunk idején a mai magyar regény és novella olvasói fogadtatását kutatták). — Nem maradhat említetlenül, hogy a könyvtár otthont kíván nyújtani falai között a *budapesti honvédségi könyvtárosok* tervezett *klubjának*, és magára vállalta a programtervezet összeállítását is; ennek középpontjában a szakmai továbbképzés és a színvonalas szórakozás áll. S ha már szó esett arról, hogy szép, sőt gyönyörű ez a könyvtár, hadd jegyezzük meg: mi úgy érezzük, hogy nyugalmat árasztó szépségét — miként az egész épületét is — az a visszafogott elegancia sugározza magából, melyet az épületbelső tervezője a matt faburkolatok és a középtónusú textilanyagok (kárpit, függöny stb.) gazdag felhasználásával teremtett meg.

Simay Norbert

VISSZHANG

Közvetlenebb hangvételű levelezőlapok készülnek!

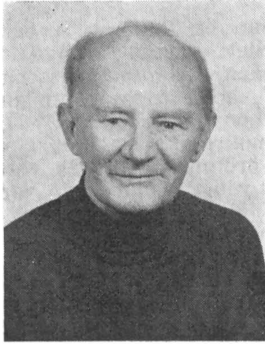
Nagy örömmel olvastam a *Könyvtáros* 1980. januári számának „Visszhang” rovatában *Pethő Zsoltné*nak, a Pest megyei Könyvtár gyermekkönyvtár-vezetőjének „Még egyszer a gyermekkönyvtári propagandáról!” című írását. Jól estek a Könyvértékesítő Vállalat könyvtárellátó főosztályának és propagandaosztályának munkáját elismerő sorai „A mi íróink” leporollóval kapcsolatban. *Pethő Zsoltné* kérését — amelyet minket ösztönző javaslatnak is tekinthetünk a gyermekkönyvtárosok gondjainak megoldása ér-

dekében — megvalósíthatónak tartjuk. Az általa kért közvetlenebb, kedvesebb, vidámabb hangvételű, rajzos és játékosan feddő levelezőlap, meg más, hasonló könyvtári propagandaanyagok és nyomtatványok elkészítését is sürgős feladataink közé soroljuk. Az észrevételeket munkatársaim és magam nevében megköszönve sok sikert kívánok a gyermekkönyvtárosok áldozatos és szép munkájához.

Drucker Tibor
a Könyvértékesítő Vállalat
igazgatója

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Mindennapi kenyerünk: a könyvtár

**SZENTIVÁNYI
JENŐ**
író

Nos, a sűrűjén kell kezdenem! Gyermekkorom útra bocsátó élménye az úgynevezett életbe a könyvtár volt. Amikor elértem az iskoláskort, Szentendréről Pestre kerültem a Cukor utcai elemibe. Mint afféle falusi gyerek, hamar megtaláltam az ösvényt a Kecskeméti utcából az iskola küszöbéig és visszafelé, de óvakodtam ismeretlen tájakra kerülni. Mígnem 1915 telén, karácsony előtt, egy reggelre irdatlan hótömeg hullott a fővárosra, úgyhogy hazafelé tartván az iskolából, bizony eltévedtem a hóbuckák között.

A Királyi Pál utcába kanyarodtam be a Kecskeméti utca helyett, új tájakra. Felfedező utamat egy aranybetűs üveg-tábla szakította meg a Bástya utca sarkán. A betűk ragyogva hirdették, hogy ott található a Fővárosi 1. sz. Gyermekekönnyvtár. Földbegyökerezett a lábam. Ekkor már, ötéves korom óta imádtam a betűt, a könyvet, de fogalmam sem volt arról, hogy ilyesmi létezhet.

Nagy nehezen erőt vettem féltékenységem és benyitottam. Két hatalmas terem fogadott, magasra felnyúló könyvespolcokkal és nyüzsgő gyerekhaddal. Egy hosszú szál férfi, látván tévovázásomat, váratlanul kézen fogott.

— Mit keresel itt, kislíam?

— Én csak olvasni szeretnék — mondtam bátorítalannul —, mint a többiek.

A magas termetű férfinak *Zsák Wilfried* volt a neve, ő nyitotta meg előttem a paradicsom kapuját.

— Annyit olvashatsz, amennyit akarsz — felelte mosolyogva és körülviitt. — Nézd, ezek a könyvek mind terád várnak!

És ettől kezdve hűséges híve lettem a könyvtárnak s magának *Zsák Wilfried-*

nek is, aki sok évtizeden át, még felnőtt koromban sem eresztette el a kezem és vitt tovább, tovább a könyvtárak mind magasabb régióiba. Ő tanított meg arra, hogy a könyvekben az élet és a tudomány minden kérdésére választ lehet találni, ha az ember tudja, hol keresgéljen.

A sors azután az újságírás frontjára sodort, és később kigyúlt bennem az írás vágya: tollam alól ifjúsági regények kerültek és kerülnek ki mindmáig. Ezzel együtt jár, hogy mivel kalandos történelmi és tudományos ismeretterjesztő regényeket írok, úgyszólván nem képzelhető el egyetlen napom sem könyvtár nélkül. Az ember bármennyire szeretné is, nem szerezhet meg magának minden áhított vagy szükséges művet, és ekkor a könyvtárak milliós gyűjteményei sietnek segítségére.

Könyveim jó része nem születhetett volna meg a könyvtárak intézménye nélkül.

Ők voltak mindmáig első számú segítőim, ha eredeti forrásmunkák után kutattgattam. Számlálatlanul sok mű került így hozzám, messze korokból is, távoli országokból, a könyvtárközi kölcsönzés útján. E csodálatos segítség nélkül olykor meg sem moccanhattam volna munkámban.

Számolhatatlanul sok mindent köszönhettem a könyvtárak világának az elmúlt hatvan egynéhány esztendő alatt, és köszönhetek ma is. Nemcsak a számomra nélkülözhetetlen ismeretszerzésben, hanem mindennapjaim színessé tételében is, hiszen valahányszor elfáradva, szellemi táplálék után nyúlok, a könyvek zöme könyvtárból származik.

Elképzelhetetlen az életem könyvtárak nélkül. És hadd fejezzem be ezzel a „szerelmi vallomással”: legnagyobb örömeim közé tartozik, ha az ország valamely eldugott szegletében jól működő könyvtárat és elhivatott könyvtárost fedezek fel.

Kívánom, hogy szerfelett sok ilyen öröm adassék meg valamennyiünknek!

Káplány Géza

(1880—1952)

A magyar könyvtárügy egyik kiemelkedő egyéniségének, a műszaki könyvtárosok példaképének és a hazai ipari dokumentáció úttörőjének születési évfordulója alkalmából munkásságának felidézését az is időszerűvé teszi, hogy — úgy tűnik — egy kicsit megfeledeztünk erről a kiváló szakemberről. A halála után néhány évvel megjelent portrén (*Könyvtáros* 1958. évi 6. és 10. sz.) kívül hosszú időn át nem találkozhattunk nevével. és csak mostanában olvashattunk róla újból: kortársak, tanítványok hivatkoznak példájára, idézik gondolatait.

Hét évtizedes életútja, mely a kiegyezés utáni dualizmus korából két világháborún át a felszabadulást követő évekig ívelt, történelmünknek talán legeseménydúsabb időszakára esik. 1880. február 4-én született Erdélyben, a Kisküküllő megyei Erzsébetvárosban. Apja törvényszéki bíró volt, aki fizetéséből kilenc gyermeket nevelt. A nehéz körülmények arra készítették, hogy Géza fiát az ingyenes, majd biztos megélhetést kínáló, hivatásos katonatiszteket képző Ludovika Akadémiára küldje. Erről később, önéletrajzában Káplány így vall: „A katona pálya, melyet egy 14 éves gyermek könnyen hevülő készségével, de némi részben édesatyám... könnyebbségére is választottam, amint azt untalan tapasztalnom kellett, sehogy se felelt meg hajlaimnak, tehetségemnek, gondolkodásomnak.” Ezért az Akadémia elvégzése s néhány évi szolgálat után, 1907-ben lemondott főhadnagyi rangjáról, és ott hagyta a katonaságot, mert szabad emberként akart élni és szabadon akart véleményt nyilvánítani. Ezt tette akkor is, amikor a Monarchia hadseregének leleplezésére és a militarizmus bírálatára *A ma militarizmusa* (Bp. Orsz. Közp. Községi ny., 1908.; 2. kiad. 1909) címmel könyvet írt. Tanulmánya a háború kérdésében a történelmi materializmus fel fogását osztja és érveit részletesen ismerteti. A nagy feltűnést keltő munkáról a *Huszdik Század* kiemeli, hogy a könyv a háború és a béke kérdésében vilá-

gosan és tömören a béke mellett foglal állást. A reakciós *Alkotmány* szerint „...ahogy a szerző megírta könyvét, csak a szociáldemokratáknak lehet benne örömük”. A vidék véleményét a *Nagyvárad*i *Napló* tolmácsolta, szerinte a könyv írója „egy tudós áleszlásával tudott belesnélni a maga társadalmának mélységeibe”.

Az új és szokatlan hangra felfigyeltek azok a haladó polgári írók, publicisták és szociológusok, akik a Huszadik Századot szerkesztették és a *Társadalomtudományi Társaságba* tömörülve a feudalizmus, a klerikalizmus és a militarizmus elleni küzdelmüktől remélték a szabad, demokratikus Magyarország megteremtését. E „második reformnemzedék” köréhez kapcsolta nézetazonossága Káplányt, itt ismerkedett meg vezéreikkel, így *Jászi Oszkár*ral és általa *Szabó Ervinnel* is. Tanácsukra beiratkozott a budapesti tudományegyetemre, ahol megszerezte az abszolutóriumot (ugyanitt évtizedekkel később, 1944-ben, 64 éves korában letette a bölcsészdoktori szigorlatot is!). Majd tanulmányait külföldön folytatta: Párizsban az *École des Hautes Études Sociales* főiskola filozófiai, pedagógiai, közgazdasági és publicisztikai tanfolyamait hallgatta, de sűrűn látogatta a *Sorbonne* és a *Collège de France* előadásait is. Hosszabb időt töltött Londonban, és bejárta csaknem egész Európát. Több éves külföldi tartózkodása alatt német nyelvtudása mellé kitűnően elsajátította a franciát, jól beszélt angolul, olvasott olaszul. (Később, az első világháborús hadifogsága idején pedig oroszul is megtanult.)

Tudással és tapasztalatokkal gazdagon tért haza 1911-ben, és kezdetben nyelvtanítással, fordítással és írással foglalkozott. Megpróbálkozott a lapszerkesztéssel is, *Szülő és a gyermek* elnevezéssel 1912-ben pedagógiai folyóiratot indított, amelynek azonban a korabeli érdeklenség miatt csak az első száma jelent meg. Ebben az időben a Társadalomtudományi Társaságban már nagy hatású előadásokat tartott a korszerű francia és más külföldi irányzatokról. Ilyen tárgyú

dolgozatai a Huszadik Század 1913—1914-i évfolyamaiban, *Braun Róbert*, *Játszi Oszkár*, *Pikler Gyula*, *Szabó Dezső*, *Varga Jenő*, *Zigány Zoltán* és a többi radikális politikai és társadalmi elveket képviselő, haladó szellemű író tanulmányainak társaságában jelentek meg.

Időközben megnősült, és mivel két gyermeke született, a család érdekében állandó állást kellett keresnie. Élete döntő fordulatához érkezett, amikor 1913-ban felvették a *Kereskedelmi Múzeum Könyvtárába*, amely akkor az Akadémia utca 3. szám alatti, *Hild József* által tervezett, klasszicista palotában működött. Ez a 21 ezer kötetes szakkönyvtár abban az időben rendezte anyagát, és tért át a tizedes rendszerű osztályozásra a Brüsszelben kiadott szabályzat (*Manuel du répertoire bibliographique universelle*, 1905) alapján. Így a könyvtár tapasztalt vezetőjének, *Csilléry András*nak jól jött a nagy nyelvtudású, művelt fiatalember. Káplány „könyvtártiszt” pedig a munkálatok során megtanulta a könyvtárosszakmát. Az ipar, a kereskedelem és a közlekedés irodalmát gyűjtő könyvtár jó iskolának bizonyult, olyannyira, hogy — leszámítva a háborús éveket, amikor közhonvédként bevonultatták, s hadifogolyként hosszabb ideig távol volt — a Kereskedelmi Múzeum könyvtárában töltött munkás évek alatt vált vérbeli könyvtárossá. Magatartásával kiérdemelte, hogy amikor a Kereskedelmi Múzeummal együtt a könyvtárat is megszüntették, őt magasabb beosztásba helyezték, s 1923-ban kinevezték a *Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet könyvtárának* vezetőjévé.

A Technológiai Könyvtár élén

Ezt az intézetet, az 1883-ban alapított *Technológiai Iparmúzeum* jogutódját a huszas évek elején összevonták más, hasonló intézményekkel. Sokáig mint az ország egyetlen ipari kísérleti műhelye vizsgálatokat végzett, később pedig kutatóintézetként működött. E tevékenységében segítette könyvtára, amely kezdetől fogva a közönség rendelkezésére állt. Hogy milyen állapotokat talált új munkahelyén Káplány, erre saját szavait idézzük: „Az 1923-ik évben, midőn a jó sors engem ebbe a könyvtárba vezetett, ebbe, az akkoriban már 40 éves múltú nyilvános szakkönyvtárba, őszintén szólva itt is a trianoni gyászt találtam... mozdulatlanság, mondhatni kriptai csend honolt a termekben. A könyvtár évek óta zárva volt.” Az átszervezett intézetbe máshonnan került könyvtári anyag ömlesztve hevert a József körút

és Népszínház utca sarkán levő, a köznap nyelvhasználatban „Technológiá”-nak nevezett épületben.

A gazdátlan, elhanyagolt könyvtár Káplány hét évi megfeszített munkával valósággal újjávarázsolta. Minden könyvet kézbe vett, és átszakozott a Dewey-féle tizedes rendszerbe. A rendezés után a művek nagyságuk szerint: a könyvek A, B, C, a folyóiratok pedig D, E, F betűkkel jelölt sorszámozással kerültek az 1927-ben beszerzett *Schlick—Vajda*-féle vasállványok polcaira. (Lényegileg ezt a raktározási rendszert használja ma is az Országos Műszaki Könyvtár.) Az újrakatalogizálás eredményeképpen az áttekinthetetlen jegyzékeket decimális és betűrendes kartoték-katalogusok váltották fel. Káplány körültekintésére jellemző, hogy a legújabb könyvekről úgynevezett *expressz-katalógusban* tájékoztatta az olvasókat.

Arról is gondoskodott, hogy az ország egyetlen nyilvános ipari-technikai szakkönyvtárának, a *Technológiai Könyvtár*-nak mintegy 45 ezer kötetes anyagát ne csak a látogatók, hanem a többi, elsősorban a vidéki szakemberek is megismerjék. Ebből a célból 1931-ben megindította a *Műszaki Bibliográfiai Közlemények* című időszaki kiadványt, és ebben az ETO-szakrendjébe sorolva közreadta a könyvtár 1923 óta gyűjtött új beszerzéseinek címanyagát. Az MBK így a *kurrens műszaki bibliográfia* feladatát teljesítette, de egyben az akkoriban még alig ismert *nemzetközi osztályozás* elterjedését is elősegítette. A jól szerkesztett periodikum hírekkel, beszámolókkal szolgált a könyvtári propagandát, és itt jelentek meg később Káplány tanulmányai, amelyek különnyomatai önálló kiadványként is gazdagították a könyvtári szakirodalmat. Az MBK folyamatos megjelenését a *Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesületétől* (működését a *Könyvtáros* 1979/8. számában ismertettük) kapott anyagi támogatás tette lehetővé. Káplány ebben is megelőzte korát: a könyvtár látogatóiból alakult egyesület révén társadalmi ügyé tette a könyvtár dolgait azáltal, hogy kikérte az olvasók, a szakemberek véleményét, és megköszönte segítő bírálatukat. Az egyesület és kiadványai ezáltal a szakirodalmi tájékoztatás mellett az olvasók — köztük iparosok, szakmunkások — ízlésének, nevelésének feladatát végezték el, és a közvélemény-alakítás (public relations) útján nemcsak a Technológiai Könyvtár, hanem az ipari-műszaki könyvek barátainak számát is megnövelték. A jogutód intézmény, az *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ* hatékony kiadói tevékenységének, a bibliográfiák,

referáló lapok, indexek stb. szerkesztésének gyökerei tehát a fél évszázaddal ezelőtti, Káplány-féle Műszaki Bibliográfiai Közleményekből erednek.

Eközben az érdeklődés fokozódása egyre növelte az olvasótábort, amelynek részére csak szívós kitartással sikerült a szükséges teret megszerezni; a Nemzeti Színházra néző, körüti, első emeleti nagy olvasón kívül 1935-ben megnyílt a 100 személyes folyóirat-olvasó, és ezzel a könyvtár olvasóhelyeinek száma megkétszereződött. Az állomány gyarapítását viszont hátrányosan befolyásolták a világgazdasági válság évei. A dotációt Káplány javarészt folyóiratok beszerzésére fordította. Ennek köszönhető, hogy 1938-ban 413 folyóirat járt a könyvtárba, és közülük körülbelül 70 külföldi szakfolyóiratot az egész országban csak itt lehetett megtalálni. Mindehhez jól megszervezett, készséges olvasószolgálat járult. Érthető tehát, hogy a forgalom rohamosan emelkedett, és 1936-ban 61 332 látogatóval tehető. Ezzel a Technológiai Könyvtár ország második leglátogatottabb nyilvános közkönyvtára lett, csupán a *Fővárosi Nyilvános Könyvtár*, a mai *Szabó Ervin Könyvtár* megelőzte azelőtte meg (fiókjaival együtt számítva), és ez így is maradt a második világháború végéig. Az olvasók között számarányukat tekintve az iparosok és a szakmunkások vezettek: 1937-ben például a könyvtár 13 686 mérnök olvasójával szemben 16 585-en voltak.

Milyen legyen az új típusú könyvtáros és könyvtár?

Az eredményekért sokat kellett küzdenie az ellenforradalom művelődéspolitikájának a „szellemtudományokat” előnyben részesítő és a műszakiakat lenéző korszakában. A könyvtár jó színvonalon tartása sok diplomáciai ügyességet, szívós küzdelmet követelt. „A vezetőkönyvtárosnak harcos szellemmel kell eltelve lennie — mondta Káplány —, vállalnia kell, hogy a könyvtárak klasszikussá vált hármás fájdalma: a hely, a pénz és a személyzet hiánya... miatt sikraszálljon, és megtalálja a megfelelő instanciák helyét.” Vallotta, hogy a könyvtáros agitálásának jellege legkifejezöbben a könyvtár fejlesztésében nyilvánul meg. Korunkat évtizedekkel megelőzve a menedzserfűszerű könyvtárvezetőt tekintette példaképnek: „Ugyanis a modern könyvtárvezető ma már nem annyira konzervátor, könyvtárőr, mint inkább organizátor, tehát a praktikus tapasztalat s az élet embere” — állapította meg.

Káplány legfontosabb gondolatait élete fő művében, a *Könyvtárak korszerű ren-*

dezése és fejlesztése (Bp. Pátria 1943.) című könyvében összegezte. Közülük idézünk néhányat időtállóságuk illusztrálására: „Mondják, hogy a könyvtárnak lelke van, s a könyvtáros a lelke! ... Jó vagy rossz, amit a könyvtáros idő folyamán produkál, a helyes, a jó mindig értékes segítség marad, a helytelen, a tévest, a felületest soha nem lehet egészen eltüntetni, a könyvtáros lelkiismeretlenségének állandó nyoma marad.” A könyvtárosi munkakör szerinte sokoldalú speciális tudást és szakértelmet kíván, melyet csak gyakorlat útján lehet megszerezni. „A munka eredménye: a könyvtár szolgáltatásainak mérve és minősége. Ez az egyetlen biztos bázis a könyvtár értékének, s munkája eredményének felbecsülésére.”

Ismeretes, hogy könyvének második kötetében Káplány elsőként publikálta az ETO-t, rövid magyar nyelvű kiadásban. A rendszer alkalmazásához közt körülbelül 10 ezer fogalom, szakkifejezés, tárgyszó magyar megfelelőjének meghatározásával igen nagy szolgálatot tett. Könyve előszavában a nemzetközi osztályozó rendszer keletkezéséről, kiépítéséről és fejlesztéséről szólt. De jól jellemzik egyéniségét, munkaszerepét azok a sorok is, amelyeket több évtizedes osztályozási gyakorlat után írt e tevékenységről: „Decimálni! Idővel — még ha némelykor hosszas s kínos fejtörést is okoz, de mégis élvezet. — Aki számára ez unatkozó, kellemetlen foglalkozás, inkább bele se fogjon, az ördögök számára dolgozik s az olvasók nagy kárára végzi a munkát.”

Közleményeit nagyon sok mérnök, tanár és vezető állású szakember, műszaki igazgatók és mások olvasták. Arról igyekezett őket meggyőzni, hogy a könyvtárosi tevékenység nem önmagáért van, hanem munkájukat kívánja elősegíteni. Okulásukra szögezte le, hogy „*valamely tudományos intézet össz munkájának valódi értéke ... nem utolsósorban jut kifejezésre abban is, hogy az illető intézmény milyen állapotban tartja könyvtárát.*” Ugyancsak a kívülről tájékoztatására fejtette ki álláspontját egy mindmáig vitatott kérdésben: „Sokak előtt tán szokatlanak tűnik fel... , hogy van speciális *könyvtártudomány* is. Kétségtelen, hogy ez a most kialakuló új tudományág általában véve kevésbé ismert, mert különben nem kérdeznék, hogy a könyvtárosnak mit kell »külön is« tudnia? Mint ahogy egynéhány évtized előtt komoly tudósok fölünyesen mosolyogtak, ha valaki mérnöki vagy műszaki tudományok létezését, illetve jogszerűségét kezdte feszegetni.” Hogy ez a tudományág miből áll, azt a könyvtáros-

képző tanfolyam diszciplináinak (igazgatás, könyvtár, bibliográfia, osztályozás, ősnymtatványok, nyomdászat stb.) bemutatásával szemlélte. Sok ismeretet kell tehát a könyvtárosnak megtanulnia, ezenfelül el kell sajátítania „*még valami fontosat, mit úgy hívunk: könyvtárosi öntudat!*”.

Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolását jól mutatják a dokumentáció fogalmának tisztázására és a dokumentációs tevékenység megvalósítására tett erőfeszítései. Ez a terület fehér foltnak számított hazánkban, és külföldön is csak az 1937. évi első párizsi dokumentációs világkongresszuson átalakult FID (Nemzetközi Dokumentációs Szövetség) munkájával kapcsolatban került be a köztudatba és kezdett elterjedni. Káplánnak az a törekvése, hogy a fejlett ipari országokban működő dokumentációt a hazai körökkel megismertesse és követésükre buzdítson, talán életművének leghaladóbb cselekedete volt. E téren úttörő munkát végzett, amikor az elsők között ismerte fel, hogy a tudományok rohamos fejlődésének korában a szakirodalom oly mértékben növekszik, hogy rendszeres gyűjtése és nyomon kísérése szinte lehetetlen. Ezért szükséges az állandó szakirodalmi forráskutatás és tájékozódás, vagyis „amint a nemzetközi műnyelven nevezik: a dokumentáció” — írta 1936 áprilisában a „Technikai könyvtárak korszerű problémái...” című tanulmányában, amelyben a „dokumentáció” kifejezést először használta. Rövidesen az új fogalom meghatározását is megadta: „...dokumentáció az emberi tevékenység valamennyi területén mindenfajta dokumentum gyűjtése, rendszerezése és hasznosítása”. Hangsúlyozta, hogy a dokumentációban az aktualitás mellett a praktikus jelleg és a szolgáltatások gyorsasága a döntő.

A népek közötti megértés szolgálatában

Mint a kérdés legjobb szakembere, az 1937. évi dokumentációs világkongresszuson ő vezette a magyar küldöttséget. Többször felszólalt, és a dokumentáció népszerűsítésére tett indítványát a kongresszus egyhangúlag elfogadta. Tekintélyét mutatja, hogy szerepelt a záróülésen felkért négy felszólaló között, és kifogástalan franciásgal elmondott beszédét nagy tetszésnyilvánítás követte. Beszédének utolsó mondata — szabad fordításunkban — így hangzik: „...a dokumentáció nemcsak a tudomány fejlődését képes biztosítani, hanem hozzájárulhat a népek közötti jobb egyetértéshez, és így biztosítékul szolgálhat az általános és talán végleges javulásnak.” Hogy Magyarország képviselőjében a

FID első kongresszusán — a második világháború előestéjén — a népek közötti jobb megértés fontosságát hangsúlyozta, ez értékes adalék könyvtárügyünk nemzetközi kapcsolatainak történetéhez is.

De Káplány további szereplése is a nemzetközi összejöveteleken (1938-ban *Brüsszel, Oxford*; 1939-ben *Zürich*; 1942-ben *Salzburg*; 1947-ben *Bern*; 1948-ban *Hága*) nagyban hozzájárult külföldi kapcsolataink fejlesztéséhez. Erről a szemtanú, dr. Lázár Péter így nyilatkozott: „Kimagasló szolgálatokat tett Káplány Géza hazájának a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség 1948. évi hágai konferenciáján... Személyesen láthattam és tapasztalhattam, hogy milyen szeretetben és tekintélyben részesült a Szövetségben. A Szövetség néhai főtájkára, dr. F. Donker Duyvis, a régi, háború előtti szeretettel fogadta Káplányt és hallgatta szavait hazánk helyzetéről és problémáiról. Nem kétséges, hogy Káplány Géza nemzetközi kapcsolatai szolgáltatták az alapot ahhoz, hogy hazánk a későbbiekben olyan nagy szerepet játszhatott a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség életében és irányításában.”

Ezeken a nemzetközi konferenciákon Káplány a legjobb szakemberekkel folytatott eszmecserét, a tapasztalatokat pedig itthon hazai megvalósításuk érdekében az érdekeltek elé tárta. Először a főhatósághoz fordult, és kérte az iparügyi minisztertől, hogy „a Technológiai Könyvtár kebelében egy műszaki forrás- és adattudakozó központ, illetve *Műszaki Dokumentációs Központ* felállítsák”. Majd 1938 májusában, az ő kezdeményezésére a *Magyar Racionálizálási Bizottság* keretében előkészítő bizottság alakult az *Ipari Dokumentációs Központ* felállítására. Külföldi kapcsolatai révén Hollandiából, Németországból, Angliából, sőt Amerikából is dokumentációs kártyákat és egyéb anyagokat kapott, feldolgozásukra és hasznosításukra azonban a második világháború miatt nem kerülhetett sor. A felszabadulás után létrejött *Műszaki Dokumentációs Központ* (1949) rövid működését követően 1952-ben a könyvtári és dokumentációs munkát egységes szervezetben összefogó *Országos Műszaki Könyvtárban* (1962-től az intézmény neve *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ*) megindult hazánkban is a korszerű műszaki dokumentáció. Káplány tehát a kezdeteket még megérte...

Káplány közösségi érzése és a társadalom iránti felelőssége a könyvtárosok nagy családjában, a *Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesületében* kifejtett aktivitásában is kifejezésre jutott. Mint az egyesület könyvtárosi szakosz-

tályának alelnöke 1937-től vezette e tagozatot. Az üléseken és a kongresszusokon tartott előadásai nagyban elősegítették, hogy a könyvtárosok tisztábban lássanak a dokumentáció kérdésében. De egyéb területekre is kiterjedt figyelme. Így az 1941. évi közgyűlésen előterjesztette a magyar szakkönyvtárak együttműködésének tervét és erre vonatkozó irányelveit (központi kartoték-katalógusok, az ETO egységes bevezetése, könyvtárosképző tanfolyamok, korszerű propaganda stb.). Javaslatát egyhangúlag elfogadták, megvalósítását azonban a háború megghiúsította.

Sokat foglalkozott azzal is, hogyan lehetne a vidéket ipari-műszaki könyvtárakkal ellátni. Erre részben alkalma nyílt, amikor az erdélyi iparmúzeumok a budapesti Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet gondozásába kerültek. Jellemző, hogy az anyatézmény elsőként a könyvtárakat hozta rendbe, és 1942-ben Marosvásárhelyen a *Szekelyföldi Iparmúzeumban*, majd 1943-ban a *kolozsvári*

Iparmúzeumban nyíltak meg a Technológiai Könyvtár fiókjai, amelyek anyagát Káplány válogatta össze és feldolgozva szállította a helyszínre. Kedvenc eszméje, a vidéki műszaki fiókkönyvtárak felállítása is megkezdődött 1949-ben, és szervezésükben őszinte örömmel vett részt. (Lásd *Nyitrai József: Emlékek Káplány Gézáról...* című cikkét a *Könyvtáros* 1979/3. számában.) Ezek voltak életének utolsó évei, de még 70 évesen, idős korában is serényen dolgozott, és tanácsaival, tapasztalataival segítette könyvtári utódját, *Szekeres Pált* és a fiatal könyvtárosnemzedéket. Legutoljára a Műszaki Dokumentációs Központban munkálkodott 1951 februárjáig, ekkor megbetegedett, majd kórházba került, ahol 1952. május 19-én hunyt el. Halálának huszonötödik évfordulóján az OMKDK emlékkiállítás mutatta be munkásságát, és 1977-ben emlékbizottság alakult tiszteletére.

Dr. Móra László

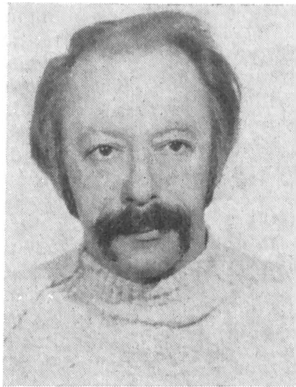
Pethes Iván

1924—1980

A január 18-án elhunyt Pethes Iván a zenei életből került a könyvtárügybe. Zeneakadémiai tanulmányai után fordult figyelme a zenei könyvtárak felé. Előbb a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola könyvtárában, majd 1960 és 1972 között az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. 1972-től haláláig az Országos Vezetőképző Központ információs és dokumentációs osztályának vezetője volt.

A Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetségének (AIBM) tagjaként 1963-tól 1977-ig több nemzetközi vállalkozást kezdeményezett, és ezek végrehajtásából tevékenyen kivette részét. Első hazai munkatársa volt az 1966-ban indított Zenei Kiadványok Nemzetközi Forrásjegyzékének (RILM); az osztályozási bizottság vezetőjeként pedig nagy hozzájárulással dolgozott a könyvtárosképzési bizottság, a könyvtártudományi szakirodalmi s a tezaurusz-bizottság munkájában is. Sokrétű, kezdeményező munkájának elismeréseként az AIBM egyik alelnökévé választották, s ebben a tisztségben 1974 és 1977 között működött.

Itthon az ő kezdeményezésére született

meg 1970-ben a Magyar Könyvtárosok Egyesületének zenei könyvtárosi szekciójára, melynek első elnöke volt. Számtalan előadásával, írásaival — ezek közül a *Fonotéka* című kiadvány a magyar zenei könyvtárügy egyetlen kézikönyve — segítette a hazai, elsősorban a közművelődési zenei gyűjtemények munkáját.

Különösen behatóan érdeklődött az osztályozás — főleg a zenei osztályozás — kérdései iránt, doktori disszertációjában is a zenei osztályozás kérdéseivel foglalkozott. 1971 és 1973 között kidolgozta egy nagyszabású *Magyar Nemzeti Hangtár* felállításának tervét is.

Utolsó éveiben az ETO számítógépre való alkalmazásával és egyéb könyvtári — dokumentációs tájékoztatási feladatok számítógépes megvalósításával foglalkozott. A *Könyvtári Figyelőben* és másutt több tanulmánya ismertette az Országos Vezetőképző Központban általa és a MŰM Számítástechnikai Intézete által közösen kifejlesztett BIBDOSZ-számítógépes rendszert. (BIBDOSZ=Bibliográfiai Dokumentációs Számítógépes Tájékoztatási Rendszer.) (V. V.)

Események, krónika 1979...

Összeállításunk — előzményeihez, a *Könyvtáros* 1978. évi 6. és 1979. évi 5. számában megjelent krónikákhoz hasonlóan — az általunk fontosnak vélt könyvtárügyi események és a könyvtárak életét, tevékenységét érintő országos akciók (könyvhetek, könyvhónapok) dátumait tartalmazza. Számba veszi az évfordulókat is, ha ezek pontos dátumhoz köthetők. A vezetők személyének változását a megyei, főiskolai, egyetemi stb. könyvtárak és a nagy szakkönyvtárak, valamint az SZMT központi, a szakmai központi (szakszervezeti), továbbá a városi könyvtárak vonatkozásában kívántuk feljegyezni. A tanácskozások, valamint a könyvtárosegyesületi rendezvények közül a több megyére kiterjedőket, illetve a nem előadás, hanem tanácskozás jellegűeket regisztrálja a jegyzék. A külföldön rendezett nemzetközi tanácskozások, kongresszusok közül csak az IFLA és a FID éves (kétéves) összejöveteleinek dátumát vesszük fel.

A könyvtáratadások esetében a felvétel alsó határa falusi könyvtárak vonatkozásában a legalább 120 m², a városokban levő könyvtárak esetében a 150 m² alapterület volt. A település jellegétől függetlenül igyekeztünk regisztrálni a legalább 90—100 m² alapterületű gyermek- és iskolai könyvtárak (-részlegek) felavatását is.

Az olvasótáborokat ebben az évben már nem vettük fel a krónikába.

Az évfordulók dátumának megállapításához felhasználtuk *Bereczky László*nak „A felszabadulás utáni magyar könyvtárügy kronológiája 1945—1969” című összeállítását is.

JANUÁR

1. Húsz éve, 1959-ben az Országos Széchényi Könyvtár módszertani osztályának jogutódaként megkezdte működését a Könyvtártudományi és Módszertani Központ.
Életbe lépett a Magyar Néphadsereg új könyvtárszabályzata.
Keszthely város és a keszthelyi járás Veszprém megyétől Zala megyéhez került, s átvette a megszüntetett zalaszentgróti járás községeit is. A Zalaszentgróti Nagyközségi-Járásí Könyvtár nagyközségi könyvtárrá vált. — Megszűnt a Csongrád megyei makói és a Nógrád megyei szécsényi járás. A Makói Városi-Járásí Könyvtár városi, a Szécsényi Nagyközségi-Járásí Könyvtár nagyközségi könyvtár lett. Baranya megyében megszűnt a sásdi járás, és Komló székhellyel új járás alakult. A közigazgatási átszervezés nem érintette a sásdi könyvtár járási szerepkörét. Az ugyancsak megszüntetett pécsi járás könyvtárai a Pécsi Városi Könyvtárhoz és a négy, járási szerepkörű könyvtárhoz kerültek.
Városi címet kapott *Berettyóújfalu, Paks, Érd, Lenti, Fehérgyarmat, Vásárosnamény, Körmenő, Celldömölk, Barcs* — ezek központi könyvtára városi, illetve városi-járásí könyvtárrá vált.
A Kulturális Minisztérium közgyűjteményi főosztályának új vezetője *Villangó István*.
A Csongrád megyei SZMT Központi Könyvtár új igazgatója *dr. Csuri Károlyné*.
Az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének új központi-könyvtár-igazgatója *Király Istvánné*.
2. Húsz éve, 1959-ben Tolna, Fejér és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében megkezdődött a falusi letéti könyvtárak önállósítása, az ún. tanácsi kezelésbe adás, „tanácsosítás”.
3. A Vas megyei Tanács V. B. határozatot hozott a megye tanácsi könyvtárhálózatának munkájáról és a további feladatokról.
7. Száz éve, 1879-ben született *Braun Róbert* szociográfus, Szabó Ervin munkatársa, 1911 és 1918 közötti helyettese.
8. Életének 68. évében meghalt *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ ny. főosztályvezetője, az 1949 utáni magyar könyvtárügy egyik legnagyobb hatású, iskolát teremtő alakja.
39 éves korában meghalt *Grófné Bánó Zsuzsa*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa, a „Celldömölk irodalma” c. városbibliográfia szerzője.
250 órás könyvtárkezelői tanfolyam kezdődött Nyíregyházán Szabolcs-Szatmár megye tanácsi és szakszervezeti könyvtárosai számára.

11. A Művelődésügyi Közlöny 1979/1. számában megjelent az 5/1978. (XII. 12.) KM számú rendelet a könyvtári rendszer szervezetről és működéséről. (Lásd a Magyar Közlöny 1978/86. számát is) — A rendelet mellékletei közül az 1. sz. a könyvtári hálózatokat sorolja fel, a 2. sz. az országos feladatkörű szakkönyvtárakat, a 3. sz. a területi együttműködési köröket, a 4. sz. a koordinációs központokat, valamint az általuk összefogott könyvtári hálózatokat és együttműködési köröket, az 5. sz. a nemzetiségi alapkönyvtárakat; továbbá a Közlöny szabályzatmintákat is ad az egyes könyvtárak (könyvtárhálózatok) szervezeti és működési szabályzatának elkészítéséhez.
- Befejeződött a Könyvtártudományi és Módszertani Központ zenei könyvtárosi továbbképző tanfolyama.
14. 140 m² alapterületű, hangtárral is felszerelt új községi könyvtár felavatása Boldogon (Heves m.).
- 16—17. Könyvkiállítással egybekötött szakmai nap Debrecenben az AGRO-INFORM, a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, a Kölcsey Ferenc Megyei Művelődési Központ, a Könyvértékesítő Vállalat és a Mezőgazdasági Könyvkiadó rendezésében.
- 25—27. A műszaki egyetemi könyvtárak második szakmai szemináriuma Sopronban. Téma: a könyvtárhasználat és a szakirodalom-keresés oktatása.
29. 56 éves korában elhunyt Ócsai József, a Magyar Testnevelési Főiskola könyvtárának vezetője.
- 200 órás könyvtárkezelői tanfolyamot indított a Székesfehérvári Megyei Könyvtár Fejér megye tanácsi és szakszervezeti könyvtárosai számára.
30. Zenemű- és hangtárral bővült a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár.
31. Csanádi Józsefné, a Csongrád megyei SZMT Központi Könyvtár igazgatója nyugalomba vonult.

FEBRUÁR

1. Nyugalomba vonult dr. *Tabiczky Zoltánné*, a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtárának igazgatója.
- Zenei részleget avattak a Sárospataki Városi Könyvtárban.
2. A mezőgazdasági könyvhónap megnyitása Kalocsán.
4. Életének 85. évében elhunyt dr. *Goriupp Alíz*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. fősztályvezetője.
- 69 éves korában elhunyt *Németh Béla*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ elődintézményének, a Műszaki Dokumentációs Központnak egyik megszervezője és első vezetője.
9. Ötven éve, 1929-ben megalakult a Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete.
12. Megkezdődtek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ továbbképző tanfolyamai az új bibliográfiai leírási szabályok megismertetésére.
13. A Könyvtárosegyesület gyermekkönyvtárosi szekciója és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett tanácskozás Budapesten az 1979. évi továbbképzések programjáról.
14. Az alapozó betoncölöpök leverésével megkezdődött a szegedi Somogyi Könyvtár új otthonának építése.
15. A dél-dunántúli (Baranya, Somogy, Tolna) könyvtárak képviselőinek megbeszélése a Pécsi Egyetemi Könyvtárban az új kötelempéldányrend tapasztalatairól.
19. Szakszervezeti könyvtárosok részére vezetői tanfolyamot indított a Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Szakszervezetek Országos Tanácsa.
22. Vita a Magyar Nemzeti Bibliográfia Időszaki Kiadványok Repertóriumának fejlesztési kérdéseiről a Könyvtárosegyesület rendezésében, Budapesten.
23. A Művelődésügyi Közlöny 4. számában megjelent a 3/1979. (I. 20.) MT sz. rendelet a művelődési otthonokról, valamint az 1/1979. (I. 20.) KM sz. rendelet a művelődési otthonokról szóló 3/1979. (I. 20.) MT sz. rendelet végrehajtásáról.
27. Tanácskozás az Országos Széchényi Könyvtár szervezésében — a

regionális központok szakembereinek közreműködésével — az új kö-
telespéldányrend tapasztalatairól.
Vita az Eötvös Klubban a könyvtárosképzésről az ELTE közműve-
lődési titkárságának és a Könyvtárosegységnek rendezésében.

MÁRCIUS

5. Az „Életünk” című folyóirat estjének nyilvános rádiófelvétele a Szombathelyi Megyei Könyvtárban.
Az Egyetemi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának ülése a Budapesti Műszaki Egyetemen a tanács 1979. évi munkatervéről.
15. A kulturális miniszter a közgyűteményi főosztály keretében működő könyvtárügyi osztály vezetőjévé *Juhász Jenőt* nevezte ki. Helyettese *Sárdy Péter* lett. *Futala Tibort*, a könyvtárügyi osztály megbízott vezetőjét, minisztériumi tanácsost, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ könyvtári igazgatóhelyettesévé nevezték ki. Huszonöt éve, 1954-ben *Lipták Pál*, a Békéscsabai Megyei Könyvtár igazgatója a könyvtárosok közül elsőként kapott Kossuth-díjat.
A KISZ éves akciósorozata keretében meghirdette a „Könyv és ifjú-ság” olvasópályázatot.
250 órás könyvtárkezelői tanfolyam indult a Miskolci Megyei Könyvtárban Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megye érettségizett könyvtári munkatársai részére.
Újból megnyitották az 1978. jún. 22-i földrengés következtében bezárt Békési Városi Könyvtárt.
19. A Tatai Városi Könyvtár 90 m² alapterületű új gyermekrészlegének felavatása.
21. A Magyar Néphadsereg Művelődési Házának új épületében levő, 480 m² alapterületű könyvtár megnyitása.
A 130 m² alapterületűre kibővített Eleki Községi Könyvtár (Békés m.) felavatása.
23. A „Kell a jó könyv '77” olvasópályázat záró- és díjkiosztó ünnepsége, a fődíjak sorsolása a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában.
26. A Kulturális Minisztérium a KGST-országok „Interinformkultúra” nevű nemzetközi kulturális és művészeti információs rendszerének magyar nemzeti szervéül az Országos Széchényi Könyvtárt jelölte ki.
27. Kilencven éve, 1889-ben született Tokajban *Dienes László*, a Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügyi megbízottja, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1945 utáni igazgatója, egyetemi tanár.
- 27—30. A Nemzetközi Építésügyi Tudományos és Műszaki Rendszertanács első ülése, az Építésügyi Tájékoztatói Központ rendezésében, Budapesten.
31. Nyugalomba vonult *Rumpler Lászlóné*, az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének központikönyvtár-igazgatója.

ÁPRILIS

2. Először ünnepelték meg hazánkban a nemzetközi gyermekkönyvnapot.
A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár zenei részlegének felavatása. Ideiglenesen más épületbe költözött a Szerencsi Nagyközségi-Járási Könyvtár, mindaddig, míg a Rákóczi-várban levő régi otthonát az Országos Műemléki Felügyelőség fel nem újítja.
3. A Dombóvári Városi Művelődési Központ és Könyvtár új épületének felavatása. A könyvtári rész alapterülete 600 m².
A 140 m² alapterületű Dávodi Községi Könyvtár (Bács-Kiskun megye) felavatása.
4. Harminc éve, 1949-ben Veszprémben megkezdte működését az ország első körzeti könyvtára, a mai Veszprém megyei Könyvtár jogelőde.
- 5—7. A Nemzetközi Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottság (Comité international pour l'information et la documentation en sciences sociales = CIIDSS) vezetőségének ülése az MTA közgazdasági információs csoportjának rendezésében.
8. és 11. „Szombathelyi rébusz” címmel rádiós vetélkedő közvetítése a Szombathelyi Megyei Könyvtárból Szombathely és Vas megye történetéről.

12. Befejeződött a Könyvtártudományi és Módszertani Központ bibliográfiai továbbképző tanfolyama.
13. A KPVDSZ központi könyvtárának új igazgatója *dr. Pásztor József*.
15. 68 éves korában elhunyt *Martsa Alajos*, az Esztergomi Városi Könyvtár ny. igazgatója, fotóművész.
17. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ ajánló bibliográfiai tanfolyamának befejezése.
19. A Könyvtárosegyesület területi szervezeteinek és szekcióinak vezetői részére szervezett tanácskozás Budapesten.
20. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése az Országos Széchényi Könyvtárban a könyvtárosképzésről.
24. Az első népkönyvtár felavatásának harmincadik, valamint az „Olvasó népert” mozgalom társadalmi elnöksége által kibocsátott felhívás közzétételének tizedik évfordulója alkalmából ünnepi tanácskozás Székesfehérváron és emléktábla avató ünnepség a Lepsényhez tartozó Mezőszentgyörgyön, Eötvös Károly házánál, az első népkönyvtárnak otthont adó épületnél. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által összeállított „A magyar könyvtárügy harminc éve” című vándorkiállítás útnak indítása.
27. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának ülése Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban.
28. Koszorúzási ünnepség Széchényi Ferenc Múzeum-kerti szobránál, a nemzetikönyvtár- és múzeumalapító születésének 225. évfordulója alkalmából.
Befejeződött a szakszervezeti hálózati központok igazgatói részére szervezett vezetőképző tanfolyam. (Lásd február 19-nél is.)

MÁJUS

1. A Magyar Testnevelési Főiskola könyvtárának új vezetője *Krasovec Ferenc*.
132 m² alapterületű könyvtár felavatása a Győr-Sopron megyei Beled községben.
Megalakult az MTA veszprémi akadémiai bizottságának könyvtártudományi munkabizottsága, amely a hat észak- és közép-dunántúli megye közművelődési és tudományos intézményeiben dolgozó könyvtárosokat fogja össze.
- 2—27. Veszprém megyei gyermekkönyv-napok.
- 2—31. Pécs—baranyai gyermekkönyvtári hónap.
7. A Békés megye által meghirdetett román és szlovák olvasópályázat ünnepélyes eredményhirdetése Gyulán, illetve Békéscsabán.
- 7—11. Bolgár—magyar szeminárium Budapesten a könyvtárügyi szakirodalmi információs rendszerek közötti együttműködésről.
8. Befejeződött az AGROINFORM egész éves továbbképző tanfolyama a korszerű technika könyvtári és információs alkalmazásáról.
Ünnepség Székesfehérváron az SZMT hálózat megalakulásának huszadik évfordulója alkalmából.
A berettyóújfalusi, a püspökladányi és a szeghalmi járás könyvtárosainak tanácskozása a Sárrét helytörténeti irodalmáról a Szeghalmi Járási-Nagyközségi Könyvtárban.
- 8—9. A Könyvtárosegyesület zenei szekciója és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által rendezett szakmai továbbképzés zenei könyvtárosok számára Kaposváron.
- 9—10. Az „A”-típusú tanácsi könyvtárak vezetői és meghívott szakszervezeti könyvtárigazgatók részvételével rendezett tanácskozás Egerben a közművelődési könyvtári szakfelügyelet és a hálózati módszertani munka kérdéseiről.
11. A Rádió „Tiszatáj”-estjének közvetítése a Makói Városi Könyvtárból.
12. Harminc éve, 1949-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészeti karán megkezdte működését a könyvtártudományi tanszék, és ezzel megindult hazánkban az egyetemi szintű könyvtárosképzés.
15. Kiállítással egybekötött szakmai tanácskozás a könyvtárellátás kérdéseiről és az ünnepi könyvhétről Békéscsabán a Könyvértékesítő Vállalat, a Békés megyei Könyvtár, a Móra Ferenc és az Európa könyvkiadók rendezésében.
- 16—19. Jugoszláv—magyar helyismereti szeminárium Pécsen.

- 16—31. A „Könyv és ifjúság nevű hagyományos Bács-Kiskun megyei rendezvénysorozat tanácskozásai és író-olvasó találkozói.
17. Emlékezés a Tanácsköztársaság tiszteletére az Országos Széchényi Könyvtár dísztermében a nemzeti könyvtárnak és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete könyv- és könyvtártörténeti bizottságának rendezésében.
- 17—18. Az MKE ifjúsági szekciójának továbbképzés jellegű összejövetele és tanácskozása Budapesten.
21. Befejeződött a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának „Régi könyvtárak — korszerű információi. Fejezetek az Akadémiai Könyvtár munkájából” című, nyolc előadásból álló sorozata, amely 1978. okt. 23-án indult.
22. Kiállítással egybekötött szakmai tanácskozás Kecskeméten a könyvtárellátásról és az ünnepi könyvhétről a Könyvértékesítő Vállalat, a Kecskeméti Megyei Könyvtár, az Európa és a Móra Ferenc könyvkiadók rendezésében.
- 23—31. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „Számítógépes szelektív információszolgáltatás az OMKDK-ban” c. kiállítása a Budapesti Nemzetközi Vásáron.
25. Az Országos Széchényi Könyvtárhoz tartozó, régi épületébe visszaköltöztetett gyöngyösi műemlékkönyvtár — a volt ferences könyvtár — megnyitása.
A Szegedi Könyvtárközi Bizottság megszervezésének negyedszázados évfordulója alkalmából rendezett jubileumi ülés a József Attila Tudományegyetemen.
31. Képzőművészeti tár nyílt a miskolci városi könyvtárhálózat József Attila könyvtárában.

JÚNIUS

- Húsz éve, 1959-ben hozott határozatot a Gazdasági Bizottság arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtárt a Budavári Palota „F” épületének átalakításával kell új otthonhoz juttatni.
1. Huszonöt éve, 1954-ben szüntették meg az 1949-ben létrehozott Népkönyvtári Központot.
- 1—8. Az ünnepi könyvhét rendezvényei az első könyvhét ötvenedik évfordulója jegyében. Az országos megnyitó Budapesten, a vidéki Miskolcon, a szövetségi — 2-án — Nagykőrösön.
- 4—12. A Magyar UNESCO Bizottság megbízásából a fejlődő országok szakemberei számára az információszabványok alkalmazásáról szervezett szeminárium az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban.
5. Tanácskozás Nagykőrösön a könyvtárellátásról, Pest megyei könyvtárosok, népművelők és könyvtérjesztők részvételével, a Könyvértékesítő Vállalat, a Pest megyei Művelődési Központ és Könyvtár, valamint a városi könyvtár rendezésében.
7. A megyei általános és középiskolai könyvtári szakfelügyelők tanácskozása Budapesten az 1979/80-as tanév előkészítéséről.
8. 290 m² alapterületű, 20 ezer kötetes városi fiókkönyvtár felavatása Székesfehérváron, a Vorosiloverád lakótelepen.
- 13—15. „Móricz a világban” címmel hét ország Móricz-fordítóinak nemzetközi tanácskozása a Nyíregyházi Megyei Könyvtárban.
14. Konferencia a helyismereti munka történetéről Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárában a Könyvtárosegyesület bibliográfiai szakbizottságának és a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak a rendezésében.
- 18—21. A honvédségi könyvtárosok két és fél éves levelező szaktanfolyamának képesítő vizsgái.
19. Tanácskozás a könyvtárellátásról Budapesten — a Fővárosi Művelődési Házban — a szakszervezeti könyvtárosok részvételével a Könyvértékesítő Vállalat, a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, a Táncsics és a Móra Ferenc könyvkiadók rendezésében.
22. A prospektustárak vezetőinek első országos találkozója Budapesten, az MTESZ Tájékoztatói Tudományos Társaságának rendezésében.
- 22—23. Záróvizsgával befejeződött az első, 250 órás könyvtárkezelői tanfolyam, amelyet a Pest megyei Könyvtár szervezett.

- 25—26. A Könyvtárosegyesület műszaki könyvtárosi szekciójának tanácskozása Miskolcon a műszaki felsőoktatási intézmények központi könyvtárainak szolgáltatásairól, valamint a központi könyvtár és a taneszéki könyvtárak kapcsolatáról.
- 26—27. Magyar—szovjet közművelődési szeminárium Debrecenben, a Kulturális Minisztérium szervezésében.
28. Az Országos Széchényi Könyvtár mellett működő könyvtárközi kölcsönzési tanácsadó bizottság országos összejövedele Budapesten.

JÚLIUS

1. Nyugalomba vonult *Hont Péterné*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese. *Kiss Jenőt*, a Kulturális Minisztérium közművelődési főosztályának vezetőjét kinevezték a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettesévé.
- Nyugalomba vonult az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója, *Kurdi József*, akit ebből az alkalomból a Munka Érdemrend ezüst fokozatával tüntettek ki. A könyvtár megbízott igazgatója *Bakonyi Ferencné* lett.
3. A Budapesti Művelődési Központ és a benne levő, 1300 m² alapterületű, 3. sz. Fővárosi Szabó Ervin Kerületi Könyvtár felavatása (Kelenföld, Szakasits Árpád út 55.).
- 3—7. A Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer (MISZON) negyedik rendszertanácsi ülése Budapesten, az MTA könyvtárának rendezésében.
8. 48 éves korában elhunyt *Puskás Sándorné*, a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese, a „Kiváló Népművelő” cím és a Szabó Ervin-émlékérem kitüntetés, az MSZMP Vas megyei Bizottságának tagja.
- 9—13. Román nemzetiségi könyvtárosok továbbképzése Gyulán.
15. A Gyulai Városi-Járási Könyvtár új igazgatója *Havasi Istvánné*. (Elődje, *Kiss László* a Békés megyei Könyvtár igazgatóhelyettese lett.)
22. Harminc éve, 1949-ben a Miskolci Városi Könyvtár külön szervezeti egységként létrehozták a Technológiai Könyvtár első vidéki műszaki fiókkönyvtárát. (A többi Békéscsabán, Győrött, Dunapentelén és Tatabányán létesült.)
23. A Művelődésügyi Közlöny 15. számában megjelent a 107/1979. (MK 15.) KM—AH számú utasítás a belföldön forgalomba került könyvek, tankönyvek és egyéb, könyv jellegű kiadványok fogyasztói áráról.
29. Harminc éve, 1949-ben a 4118/1949/136. korm. sz. rendelet intézkedett a dokumentációs tevékenység országos megindításáról, és életre hívta az Országos Dokumentációs Központot, amelynek keretében öt szakmai dokumentációs központ létesült.

AUGUSZTUS

1. Hatvan éve, 1919-ben kezdte meg működését a Debreceni Városi Könyvtár, a mai Debreceni Városi Könyvtár és a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár jogelődje.
- Az Építésügyi Tájékoztatási Központ új igazgatója *dr. Tiszai István*.
- 9—11. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének XI. vándorgyűlése Veszorém-ben. Témája: „A könyvtárközi munkamegosztás és együttműködés a hatékonyság és a gazdaságosság szolgálatában.”
17. Kitüntetések átadása az Országházban. Szabó Ervin-émlékérmeket kapott: *Csibra Lajos*, *Ferenczyné Wendelin Lídta*, *dr. Kováts Zoltán*, *Lisztos László*, *Pápay Lászlóné*, *Vajda Erik*, *Vályi Gábor*. „Kiváló népművelő” címmel a következőket tüntették ki: *Dán Gyuláné*, *Kapui Ferenc*, *Meiszner Tamásné*, *Weisz Gábor*.
18. A 328 m² alapterületűre bővített Gyomai Nagyközségi Könyvtár (Békés m.) felavatása.
19. 128 m² alapterületű, „C”-típusú könyvtár nyílt a Vas megyei Ikervár községben felavatott új művelődési házban.
20. Tíz éve, 1969-ben hirdette meg az Országos Népművelési Tanács a „Száz falu — száz könyvtár” nevű könyvtárépítési akciót a felszabadulás negyedszázados évfordulójának méltó megünneplésére.

- A Heves megyei Besenyőtelek községben felavatott új nevelési központban 180 m² alapterületű könyvtár is létesült.
21. Tíz éve, 1969-ben kezdte meg működését új épületében a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára.
Az újjáalakított tatabányai „Népház”-ban megnyílt a 189 m²-ről 332 m² alapterületűre bővített, új zenei részleggel felszerelt Bányász Körzeti Könyvtár.
- 21—24. A Könyvtárosegyesület gyermekkönyvtárosi szekciójának és a Szolnoki Megyei Könyvtárnak továbbképzése Zebegényben Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár és Szolnok megye gyermekkönyvtárosai részére.
- 27.—szept. 1. Az IFLA 45. közgyűlése Koppenhágában. Témája: könyvtári törvényhozás, könyvtárigazgatás.
- 30—31. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ országos propagandista-értekezlete és továbbképzése Kaposváron az ifjúsági olvasómozgalomról (1. márc. 15. is.).

SZEPTEMBER

1. Harminc éve, 1949-ben nyílt meg az új alapítású Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtára.
A Siófoki Városi-Járási Könyvtár új igazgatója *Rácz Béláné*.
4. Megkezdődött a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gyermekkönyvtárosi tanfolyama.
Kiállítással egybekötött tanácskozás a könyvtárellátás és a könyvkiadás kérdéseiről a Kaposvári Megyei Könyvtárban a Könyvértékesítő Vállalat, a Somogy megyei Könyvtár, a Gondolat és a Szépirodalmi kiadók rendezésében.
11. Megkezdődött a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által a tanácsi könyvtárak módszertani munkatársai számára szervezett tanfolyam.
14. 220 órás könyvtárkezelői tanfolyam indult Szekszárdon Tolna megye tanácsi, szakszervezeti és iskolai könyvtárosai számára.
15. Harminc éve, 1949-ben kezdte meg működését az Orvostudományi Dokumentációs Központ, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ elődintézménye.
- 17—20. A műszaki és a mezőgazdasági könyvtárosok utolsó — két és fél éves — levelező szaktanfolyamának képesítő vizsgái az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban.
- 17—22. A VIII. Komárom megyei könyvtári hét eseményei Tatabányán, Oroszlányban, Esztergomban és Almásfüzitőn; 17-én ünnepi megemlékezés a megye szakszervezeti könyvtárhálózatának 20. alapítási évfordulójáról.
- 18—19. Az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók nyolcadik országos értekezlete Budapesten.
A honvédségi könyvtárosok országos tanácskozása Zánkán.
19. Szakmai tanácskozás a könyvtárellátás kérdéseiről Budapesten, a Könyvértékesítő Vállalat és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendezésében.
20. A kohó- és gépipari hálózathoz tartozó műszaki könyvtárak és tájékoztató irodák munkatársainak tanácskozása Budapesten a könyvtárak műszaki fejlesztésének kérdéseiről.
22. Harmincéves a fordítások kötelező bejelentése.
- 24—25. Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye gyermekkönyvtárosainak továbbképzése és tanácskozása Salgótarjánban.
- 25—27. A szakszervezeti könyvtárigazgatók országos tanácskozása Miskolcon az új szakmai követelményrendszerrel és a szakszervezeti könyvtárak új szervezeti és működési szabályzatáról.
„Speciális dokumentumok a könyvtárakban” címmel — elsősorban a hangos-képes dokumentumokkal foglalkozó — továbbképző konferenciák kezdődtek a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a Veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ rendezésében. (Lásd okt. 23—25.; nov. 27—29. és dec. 11—12. is.)
27. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Szegeden az új köteleespéldányrendről és az egyetemi hallgatók olvasási szokásairól.
28. Szakmai tanácskozás könyvtárellátási és könyvkiadási kérdésekről Szekszárdon, a Könyvértékesítő Vállalat, a Tolna megyei Könyvtár, az Akadémiai és az Európa könyvkiadók rendezésében.

OKTÓBER

1. A Kőszegi Városi Könyvtár új igazgatója *Simon Gizella*. Elődje, *Miklósi Károlyné* nyugalomba vonult.
- 1—5. Tanárképző főiskolai államvizsgára előkészítő tanfolyam Heves és Szolnok megyei könyvtárosok részére Szolnokon, a Könyvtárosegyesület területi szervezetének rendezésében.
- 1—6. A szocialista országok nemzeti könyvtárainak állományépítési és kiadványcsere-szakértői részére szervezett harmadik nemzetközi tanácskozás Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtárban.
3. *Dr. Boros Sándor* kulturális miniszterhelyettes elnökletével megtartotta alakuló ülését az újjászervezett Országos Könyvtárügyi Tanács. Országos szakmai tanácskozás könyvtárellátási és kiadványkérdekről Budapesten, a Pataky István Művelődési Központban a Könyvértékesítő Vállalat, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, valamint a Műszaki Könyvkiadó rendezésében.
4. Szakmai tanácskozás a könyvtárellátás kérdéseiről az Egri Megyei Könyvtárban a Könyvértékesítő Vállalatnak és a Könyvtárosegyesület Heves megyei szervezetének rendezésében.
5. Harminc éve, 1949-ben került a „nép- és közművelődési könyvtárak” felügyelete az újonnan megszervezett Népművelési Minisztérium hatáskörébe.
- 5—31. Műszaki könyvnapok. Országos megnyitó Budapesten.
- 8—13. Gyermekkönyvtári napok a Miskolci Városi Könyvtárban; „A gyermekkönyv nemzetközi nyelve a grafika” című országos kiállítás megnyitása és — 9-én — tanácskozás „A könyv és a képzőművészet” címmel Miskolcon.
10. A pedagógusképző intézmények könyvtárvezetőinek tagozati ülése Egerben a Ho Si Minh Tanárképző Főiskola könyvtárának felülvizsgálatáról. Szakmai tanácskozás könyvtárellátási kérdésekről a Fővárosi Művelődési Házban az ország iskolai könyvtári szakfelügyelői részére, a Könyvértékesítő Vállalat és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum rendezésében.
- 10—12. Gyermekkönyvtáros napok Győrben — a megyei könyvtár rendezésében — Fejér, Győr-Sopron, Komárom, Vas és Veszprém megye könyvtárosai részére.
12. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ által irányított propaganda-bizottság országos tanácskozása Szentendrén.
15. Tudományos ülésszak a Budapesti Műszaki Egyetemen a műszaki könyvnapok alkalmából.
- 15—17. Emlékküléssel és szakmai napokkal ünnepelte a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az intézmény megalapításának 75. évfordulóját.
- 16—17. Szakmai tanácskozás az AGROINFORM és a Konzerv- és Paprikaipari Kutatóintézet könyvtárának szervezésében, a konzervgyárak könyvtárkezelőinek részvételével, a könyvtárak együttműködéséről.
- 16.—nov. 3. Hajdú-Bihar megyei gyermekkönyv-napok, a megyei könyvtár, a megyei pedagógus-továbbképzési intézet és a megyei úttörőelnökség szervezésében.
17. A mezőgazdasági főiskolák könyvtárvezetőinek tagozati ülése Kaposváron a Mezőgazdasági Főiskola könyvtárának felülvizsgálatáról. Szakmai tanácskozás a Győri Megyei Könyvtárban könyvtárellátási és kiadványkérdekről a Könyvértékesítő Vállalat, a megyei könyvtár és a Szépirodalmi Könyvkiadó rendezésében.
- 19.—nov. 18. Őszi megyei könyvhetek. Országos megnyitó Lentiben.
- 22—25. A MEDINFORM (a KGST-országok orvosi szakirodalmi tájékoztatási rendszere) információs és tervezési szakértőinek éves munkaértekezlete Budapesten, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ rendezésében.
- 22—27. Bács-Kiskun, Baranya, Somogy és Zala megye főhivatású könyvtárosainak hagyományos továbbképző tanfolyama Boglárlellén.
- 23—25. A „Speciális dokumentumok a könyvtárakban” c. továbbképzés konferenciája Veszprémben. (Lásd szeret. 25—27. is.)
24. A Szépirodalmi Könyvkiadó, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár és a Magyar Rádió „Könyvklub” című irodalmi estjének közvetítése a székesfehérvári József Attila Gimnáziumból.

25. A 240 m²-ről 460 m² alapterületűre bővített műszaki könyvtár megnyitása a Borsodi Vegyiművekben, Kazincbarcikán.
26. Irodalmi est a 75 éves *Keresztury Dezső* tiszteletére a Veszprémi Megyei Könyvtárban, a Magyar Rádió, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és a városi TIT-szervezet rendezésében.
A 166 m² alapterületűre kibővített Mezogyáni Községi Könyvtár (Békés m.) felavatása.
27. A Magyar Televízió első műsorában megkezdte a „Híres magyar könyvtárak” c., hétrészes sorozat vetítését. A sorozat műsorvezetője Keresztury Dezső akadémikus.
28. Nemzetiségi könyvtárosok országos továbbképzése az Állami Gorkij Könyvtárban.
A Zala megyei Tótszerdahelyen, a nemzetiségi terület központi könyvtáraként 112 m² alapterületű közművelődési és iskolai könyvtárat avattak.
30. A Martonvásári Nagyközségi Könyvtár (Fejér m.) 120 m² alapterületű új otthonának felavatása.
31. A műszaki és gazdasági főiskolák könyvtárvezetőinek tagozati ülése Budapesten a Külkereskedelmi Főiskola könyvtárának felülvizsgálatáról.

NOVEMBER

- 2—30. Politikai könyvnapok. Megnyitó Salgótarjánban.
3. A Pest megyei Könyvtár és a Nógrád megyei Könyvtár által, szlovák nemzetiségi könyvtárosok részére szervezett tanácskozás Rétságán.
5. Felavatták az Orvos-Egészségügyi Dolgozók Szakszervezetének 150 m² alapterületűre bővített központi könyvtárát.
330 m² alapterületű új klubkönyvtár — a könyvtári rész tiszta alapterülete 110 m² — felavatása a tiszavasvári (Szabolcs-Szatmár m.) Alkaloida Vegyészeti Gyár lakótelepén.
Szakmai tanácskozás könyvtárellátási és könyvkiadási kérdésekről Pécsen, a Könyvértékesítő Vállalat, a Baranya megyei Könyvtár és a Kossuth Könyvkiadó rendezésében.
- 5—10. A szovjet könyv ünnepi hete. Országos megnyitó Budapesten; országos vidéki megnyitó Győrben.
6. A 150 m² alapterületű új Bodajki Községi Könyvtár (Fejér m.) felavatása.
- 9—26. Közművelődési napok Dabason (Pest m.), a Dabasi Nagyközségi-Járási Könyvtár megszervezésének huszadik évfordulója alkalmából.
15. „A gyermekirodalom és olvasói” című, a Könyvtárosegyesület gyermekkönyvtáros szekciója, valamint olvasáskutatói és -pedagógiai bizottsága által kiírt pályázat eredményhirdetése.
A Könyvtárosegyesület zenei könyvtáros szekciójának és a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak országos értekezlete Budapesten „Az audiovizuális dokumentumok és a zenei részleg” címmel.
19. Csillaghegyen megnyílt a Textilipari Dolgozók Szakszervezetének új, 600 m² alapterületű központi könyvtára (III., Kalászi u. 30—32. sz.), amely a terület lakosságának is kölcsönöz.
23. A Magyar Rádió „Játék a könyvtárban” című, a nemzetközi gyermekév alkalmából rendezett nyilvános adása a debreceni városi Benedek Elek Gyermekkönyvtárból.
26. Harminc éve, 1949-ben a Minisztertanács felállította a Népkönyvtári Központot, amelynek első vezetője *Sallai István* lett.
- 26.—dec. 4. Az orvosi könyvtárosok utolsó, két és fél éves levelező szaktanfolyamának képesítő vizsgái az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központban.
- 27—29. A „Speciális dokumentumok a könyvtárakban” c. továbbképzés konferenciája Budapesten (Lásd szept. 25—27., okt. 23—25. is).

DECEMBER

1. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ új főigazgatója *Agoston Mihály*; főigazgató-helyettesek: *Duzs János* (általános főig.-h.), *Szabó István* (műszaki főig.-h.).
- 3—8. A II. országos gyermekkönyv-hét. Megnyitója Egerben.

- 3—23. Gyermekkönyv-napok Debrecenben, a városi könyvtár rendezésében.
4. A Nagykőrösi Városi Könyvtár 102 m² alapterületű gyermekkönyvtárának felavatása.
5. A Debreceni Városi Könyvtár által a Móricz-évforduló alkalmából kiírt olvasópályázat eredményhirdetése.
5—11. Gyermekkönyv-hét Bács-Kiskun megyében.
6. *Deák Ferenc* jugoszláviai magyar író szerzői estjének nyilvános rádiófelvétele a Szentesi Városi Könyvtárban.
7. Kiállítással egybekötött szakmai tanácskozás könyvtárellátási és könyvkiadási kérdésekről Szombathelyen, a Könyvértékesítő Vállalat, a Vas megyei Könyvtár és a Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó rendezésében.
11. Pest megye második „könyvesház”-ának felavatása Pilis községben. A könyvtár alapterülete 120 m².
11—12. A „Speciális dokumentumok a könyvtárakban” c. továbbképzés konferenciája Budapesten (Lásd szept. 25—27., okt. 23—25., nov. 27—29.).
12—13. Iskolai könyvtári szimpózium és világkiállítás Genovában, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által összeállított magyar részleggel.
13. A Tótkomlói Művelődési Központ (Békés m.) új épületében levő, 558 m² alapterületű nagyközségi könyvtár felavatása.
14. A felszabadulás óta eltelt időszak hárommilliomodik olvasója kereste fel az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központot.
16. „Üdvözet az olvasónak” címmel rádiós irodalmi rejtvényműsor közvetítése a hódmezővásárhelyi Németh László Városi Könyvtárból.
18. Tanácskozás a KG-INFORMATIK szervezésében az üzemi műszaki és közművelődési könyvtárak együttműködéséről.
20. A Hajdúböszörményi Óvónőképző Intézet 180 m² alapterületű új könyvtárának felavatása.
27. Az Elnöki Tanács „A Magyar Népköztársaság Zászlórendjé”-vel tüntette ki *Révész Ferencet*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatóját nyugállományba vonulása alkalmából.
31. Nyugalomba vonult *Benedek Jenő*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója; *Futala Tibort* az Országos Műszaki Könyvtár igazgatójává, *Pantó Dénest* az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ szakirodalmi információs szolgálatának igazgatójává nevezte ki az OMKDK főigazgatója.

PÓTLÁS 1978 - RÓL

JÚLIUS

- 10—14. Az első sikeres on-line kapcsolat az INIS (International Nuclear Information System) központi számítógépe (Bécs) és a magyar felhasználók között.

SZEPTEMBER

20. A Jászberényi Tanítóképző Főiskola 140 m²-ről 280 m² alapterületűre bővített könyvtárának megnyitása.

Összeállította: *Gerő Gyula*

Kitüntetések

A kulturális miniszter a nemzetközi nőnap alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Ható Dávidné*nek, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár munkatársának, *Havasi Istvánné*nek, a gyulai Mogyoróssy János Városi-Járási Könyvtár igazgatójának, *Mester Sándorné*nek, a tiszafüredi Nagyközségi-Járási Könyvtár munkatársának, valamint *Vári Lajosné*nek, a Békési Városi Könyvtár munkatársának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Hősz Iloná*nek, a Dunaegyházi Községi Könyvtár (Bács-Kiskun m.) ny. tiszteletdíjas könyvtárosának és *Kerti Istvánné*nek, a Solti Községi Könyvtár (Bács-Kiskun m.) vezetőjének; az oktatási miniszter *dr. Párkányi Jenő*nek, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum tudományos munkatársának — nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréseként — a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta.

Perei Zoltán portré-fametszetei

Perei Zoltán grafikusművész életútjával, munkásságával már megismerkedhettek e folyóirat olvasói (*Könyvtáros*, 1977. 6. sz.), s talán ezért is különösen érdemes a művész kisgrafikai tevékenységének egy újabb szakaszáról szólnunk. Perei Zoltán az elmúlt években mintegy 40 magyar író portréját metszette fába. A metszeteket az 1979-es könyvhéten a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár mutatta be egy sikerült tárlaton. De túl a kiállítás időben-térben korlátozott nyilvánosságán, oly módon is közkinccsé tették e páratlan alkotásokat, hogy az eredeti dúcokról — egy kiselejtezett kötészeti vágógép présén — pár száz nyomatot készítettek, majd a metszeteiket valóban bibliofil értékű, számozott, az alkotó által aláírt kiadványban jelentették meg.

Perei Zoltán fametszet-sorozatában ezúttal a múlt a jelennel találkozik nemzeti művelődésünk két ágazatában, a kép és az írás művészetében.

A magyar irodalom halhatatlanjai immár nem megközelíthetetlen magasságban, hanem minden olvasni vágyó ember számára elérhetően, remekműveik új meg új kiadásában élnek tovább. Írásaik jellege-szelleme szólal meg e fametszetenek is, ha alakjuk megjelenítése kissé szokatlan is illusztrálásunk történetében. Nem azzal a fennkölt hűvösséggel közelítenek az ábrázoltakhoz és hozzánk, aminőhöz az „Írók Arcképcsarnokának” múltbéli szelleme szokott hozzá bennünket, de nem is az egykori „kötelező” iskolai olvasmányok szerzőit kell tisztelnünk bennük... Inkább ismerőseink ők, s nem annyira a régi fényképekhez és ismert arcmásaihoz találó külső hasonlatosság miatt, hanem inkább arckifejezésük meghökkenítő belső jellemezettségétől, attól az emberi közvetlenségtől, ahogyan a művész vésője megközelíthetővé teszi őket.

Ezek az egymástól oly érdekesen különböző, eredeti arcom különös sorsokat, kedvet, búkat, indulatokat sejtetnek meg velünk, s bár egyikükről-másikukról hirtelenjében úgy vélhetnők, hogy mi nem éppen ilyennek képeltük őket, azt bizonyossággal érezzük, hogy Perei Zoltán valami újat, eredetit is felfedezett bennük a magunk alkotta, irodalmi komolyságú kép mellé. Az, aki ilyennek látja őket, a művész, nemcsak belefeledkezett írásaik világába, de kissé a szívét is otthagytá tünődéseik mellett, zálogul azért, hogy rajzában rátalálhasson írásmódjuk sajátosságára, szavaik, gon-

dolataik ismétелhetetlen bájjára, erejére, zamatára.

Olyan arcom ezek, amelyek nagy önkéntelenséggel nemcsak azt vallották meg magukról, amit az irodalomtörténet meg a lexikonok tudnak róluk. Ha aztán vonásaikba, tekintetükbe, tartásukba némi furcsaság, feszesség vagy éppen félszesség, megilletődöttség, megszerévlés, rajtakapottság, olykor valamiféle döbbenet is vegyül, ennek nemcsak a metszett formák archaizáló tömörsége — Perei Zoltán fametszői stílusa — az oka, hanem az is, hogy az ő emberábrázolását mindig is a jellegzetesnek kiélezése jellemzi. De mintha az arcom kifejezésének felfokozott expressziója olyasmire is utalna, hogy a gondolat jelentékenységének ára van: a költő, a művész át kell hogy élje az érzület nagy rianásait, a kedély háborgását, a képzelet merész fordulatait... Olykor drámai s mindig lelkesülő a kifejezés és a mód, ahogyan Perei fába róta: mint a gondot, e lánglelkű elmék történelmi felelősségtudatát, örködését népünk ügye, szabadsága felett. Érzékelnünk tudjuk e szobás formákban koruk és személyük visszaálmódott elevenségét — olyasféleképpen, mintha egy múlt századi zeneművet nem a mai, hanem a korabeli hangszer tisztá, áhítatos csendülésében, naivitásában hallgathatnánk, s az ismerős dallam ettől válnék igazában megértetté, élményünké.

Elévülhetetlen érdeme ennek az arcképsorozatnak, hogy megrendelés nélkül, nagyszerű kedvből, művészi ihletésből született — afféle szerelemgyereke a vésőt és írott formák műzsáinak. A gondolat réti virágai e lapok, melyek a kegyelet komor sirkertjéből kivágytak a mezőkre, ahol Perei Zoltán olvasói áhítatára és rajzolói képzeletére bízva bensőséges, atyafiságos társalkodásba bocsátkoznak velünk, a megilletődött utókorral.

Dr. B. Supka Magdolna

Gereben Ferenc—Katsányi Sándor—Nagy Attila: Olvasásismeret

Olvasszociológia, olvasáslélektan, olvasáspedagógia

A két műfaj — egyetemi jegyzet és szöveggyűjtemény — között „elhelyezkedő összeállítás” (ahogyan a szerzők kiadványuk típusát nevezik) „elsősorban” a leendő könyvtárosok felsőfokú tanulmányaihoz „kíván segítséget nyújtani azzal, hogy — korántsem a teljesség igényével — csokorba gyűjtötte az olvasás szociológiai, pszichológiai és pedagógiai szempontú vizsgálatának főbb eredményeit, gondolatait.”

E célmegjelölés arról árulkodik, hogy a jegyzet *nem csupán a hallgatónak* íródott (ennyiben tehát több funkciójú könyvről van szó), továbbá arról, hogy az olvasáskutatási vizsgálatoknak nemcsak eredményeit, hanem gondolatait is összefoglalja. Ez utóbbi mozzanat azért lényeges, mert elsősorban olyan „féliszakemberek” kezébe kerül a kötet, akik jóval több és sokkalta élesebb problémahelyzetet várnak el (provokálnak ki) környezetüktől, olvasmányaiktól és tankönyveiktől is, mint amennyivel és amilyenekkel az átlagos felsőoktatási jegyzetekben találkozhatnak. Nem volnánk meglepve, ha az *Olvasásismeret* éppen problémafelvető, aktivitásra serkentő, „kétkedve elfogadó” *szemléletet* alakító volta miatt — riasztónak tűnő terjedelme ellenére is „sikerkönyv”-vé válnék a hallgatók körében.

A szakirodalmi termés javát válogatták össze a szerző-szerkesztők (már ahol válogatni lehetett), nagyjából sikeresen hidalva át egyfelől a különböző stílusok egymás mellé helyezéséből eredő zökkenőket, másfelől pedig az összekötő szövegek és a summázatok-összefoglalások, illetve az eredeti szemelvények közötti (módszerbeli okok miatt előadódó) feszültségeket. Külön gondot fordítottak a könnyű használhatóságra; a kiemelések, a didaktikai célzatú közbevetések, a rövidítések az összefoglalások enyhítik, és remélhetőleg el is oszlatják a „tanulni-való”-tól természet szerint idegenkedő hallgatók aggodalmait.

Az *Olvasásismeret* nem pusztán információközlő és problémafelvető jegyzet, de a témák valamennyi fő csomópontján alapozó körül-, illetve kitekintésre is vállalkozik. Sőt nem csupán „önmagát”

alapozza, de alighanem „a magyar olvasáskultúra átfogó kézikönyvét” is.

Az alapozás mellett nagy erénye a komplex látásmódra törekvés is: magát az olvasó embert is mint sokváltozós függvényt vizsgálja; másfelől az irodalmat (az olvasmányt) mint a társművészetek egyikét kezeli, figyelmét tehát a filmmel, a képzőművészettel kapcsolatos befogadásvizsgálatok eredményei sem kerülnek el. (Talán csak az olvasáspedagógiai fejezet szűkebb horizontú e tekintetben.) A mértéktartó hangnem és a „főcsapások” pontos kijelölése mellett főként a többszörösen is komplex és tárgyilagos anyagkezelés a magyarázata annak, hogy az olvasás rendkívül összetett (társadalmi, életmódbeli, pszichológiai stb.) folyamat részeként jelenik meg, illetve ilyen minőségben kap kitüntetett szerepet. A kötet summája ennél fogva az, hogy az olvasás befolyásolása csakis úgy képzelhető el, ha valamely oksági láncolat eredményeként fogjuk fel, vagyis — *Gereben Ferenc* szavaival — „ízlést nevelni annyi, mint emberibb embert nevelni.”

Az *Olvasásismeret* természetesen rávilágít az egyes kutatási területek meg nem oldott problémáira és gyenge pontjaira is. Az olvasásszociológiai fejezet (egyébként a kötet legértékesebb, legkimunkáltabb része) például felhívja a figyelmet arra, hogy még mindig nem fogadja el minden kutató a szépirodalom valószínűleg már megnyugtató módon megoldott kategorizálását, továbbá: a különböző olvasói rétegekben végzett hasonló célzatú kutatások során nem azonos „mérőműszereket” használnak, s itt-ott terminológiai zavarok is jelentkeznek. A „leg”-irodalom és a „leg”-könyvek kutatására például a következő, az összevethetőséget roppantul megnehezítő normatívák egyaránt használatosak: *legkedvesebb, legértékesebb, legnépszerűbb, legnagyobb hatású*.

Hiányérzetünk az olvasáspedagógiai fejezet tanulmányozása közben megnövekszik. Túl gyakori ebben a részben az általános pedagógiai alapelvekből átvett séma, erősen érződnek a kísérleti vizsgálatok elégtelen számának következmé-

neyei (hiába, az iskola még mindig „el-lenáll”, nem szívesen enged kutatókat falai közé, zárt világát nem szívesen teszi ki — kockázatoknak). Továbbá: azt sem tudjuk pontosan (legfeljebb csak sejtjük), hogy megvannak-e egyáltalán nálunk a magas színvonalú olvasáspedagógia személyi feltételei, a jól képzett, pedagógiában, pszichológiában jártas könyvtárosok és — uram bocsá! — pedagógusok. A kísérleti eredmények helyett gyakran csúsznak be ebbe a fejezetbe olyan, kényszer szülte fejtegetések is, amelyek valós lehetőségek híján inkább csak fölvetik a kívánatos állapotok lehetőségét, illetve — a pedagógiánkra nem ritkán általában is jellemző — szölamyszerűségekkel próbálnak mozgósítani. Ne legyünk persze igazságtalanok, a fejezet „mentségére” el kell mondani azt is, hogy az olvasáspedagógiai kutatások nálunk jószerivel csak a hetvenes évek elején kezdődtek meg nagyobb lendülettel, s a remélt eredmények nyilvánvalóan csak később jelentkeznek majd. (Mindazonáltal a határozottabban szerkesztői olló eltüntetett volna néhány felesleges bekezdést!)

A másik — hangosabb — ellenkezésünk az olvasásszociológiai és az olvasáslélektani fejezetek kötetbeni elhelyezkedésével kapcsolatos. Véleményünk szerint a két fejezet sorrendi cseréje nem csupán az olvasás természetes folyamatát tükrözte volna hívebben, de a társadalmi, szociális, életmódbeli stb. hatások mellett nyilvánvalóbbá, plasztikusabbá váltak volna az olvasást motiváló tényezők közül a szociálpszichológiai, illet-

ve az „egyéni” sajátosságok is. És idejében váltak volna nyilvánvalóbbá.

E dohogás után ismét dicsérrünk lehet a jegyzetet. „Kellemetlenkedő” kérdések és feladatok (Kamarás István ötletei) zárják le az egyes rész tanulmányokat. Nagyon helyesen itt is a probléma-központúság a meghatározó szempont, jóllehet e feladatok némelykor túl nehezek, máshol meg (ez persze cseppet sem baj!) egyenesen szakdolgozati vagy kutatási témák is egyben. Ezek a kérdésföltételek is abba az irányba mutatnak, hogy a szerkesztők több funkciójú könyvnek szánták munkájukat: nemcsak megtanulásra, hanem titokban talán cselekvésre, például kísérletezésre ösztönző kalauznak is.

Aligha lehet túlbecsülni a források összegyűjtését, a szakirodalmi apparátus és a módszertani útmutatók kötetbeni jelenlétét. Számos, alapműnek számító folyóirat-közleményt fedeztek fel újra a szerkesztők; a „témabibliográfiák” egyéseket, a szerényebb igényűeket mentesítik a fáradságos és nagy hibaszázalékkal járó egyéni irodalomkutatás kötelezettsége alól, az érdeklődőbb olvasókat viszont elvezetik a források viszonylagos teljességéhez.

Jó szívvel ajánljuk ezt az Olvasásismeretet nemcsak a könyvtárosjelölteknek, hanem a már pályán levő könyvtárosoknak és pedagógusoknak, a gyermekeket tudatosan nevelni akaró szülőknek és a *kulturális irányítás szakembereinek is.* (Tankönyvkiadó, 1979. [1980.] 408 l. 26 Ft)

Monostori Imre

könyvtári szakirodalom

Szepesváry Tamás: Referáló és indexelő szolgáltatások a természettudományi és műszaki információs rendszerekben

Az elmúlt tíz-tizenöt évben a könyvtári munkaterületek közül talán a tájékoztatási tevékenység fejlődött a legerőteljesebben, e téren tapasztalhatók a szakmánkban bekövetkezett legszembetűnőbb változások. Ennek a társadalom és a kutatás-fejlesztés részéről jelentkező, egyre növekvő információs szükségletek kielégítését szolgáló törekvések mellett főleg az a magyarázata, hogy a korszerű technikai eljárásokat, elsősorban a számítógépek nyújtotta lehetőségeket leginkább ezen a területen aknázták ki.

A szakirodalmi tájékoztatás fogalma, eszközrendszere megváltozott, kitágult, a hagyományos tájékoztatási források, kiadványok, bibliográfiák, referáló lapok, témafigyelés stb. mellé és részben helyébe hatalmas adatbázisok, nemzeti és nemzetközi összefogással működő szolgáltatási rendszerek léptek. Ezek az információt nyomtatott formában, számítógépes adathordozón vagy mikroméretben szolgáltatják, számos esetben az információkhoz való közvetlen, *on-line* hozzáférést is megvalósítva, lehetővé téve a folya-

matos, SDI, azaz szelektív információszolgáltatás mellett a retrospektív keresést is. Megfigyelhető az a törekvés is, hogy egyszerű feldolgozással lehetőleg minél többféle, a különböző felhasználói igényeket kielégítő szolgáltatásokat építhessenek ki.

A számítógépes szolgáltatások némelyike már hazánkba is eljutott, s főleg honosításuk kapcsán jelentek is meg róluks ismertetések. Összefoglaló áttekintés azonban nem készült a tájékoztatási műfajokról, kiadványokról, szolgáltatásokról, legfeljebb egy-egy rendszerről. Az utolsó ilyen átfogó vállalkozás *Polzovics Iván* 1962-ben megjelent műve volt (*Bevezetés a szakirodalmi dokumentációba a műszaki és természettudományok területén*. 1962, OMKDK. 450 l.) Ezért üdvözlhetjük örömmel *Szepesváry Tamás* elemző munkáját, mely „összefoglalja a referáló és indexelő szolgáltatásokkal kapcsolatos szakmai ismereteket”, s ezen felül hozzásegít a korszerű tájékoztatási szemlélet kialakításához is.

A kötet első részében a szerző a dokumentációs feltáró műfajokról nyújt áttekintést, s kiemelten foglalkozik a referátum műfajával, típusaival és készítésének módszertanával. Mondanivalóját számos hazai és külföldi referáló lapból vett példával illusztrálja, illetve támasztja alá. *Polzovics Iván* említett könyve óta a referálás műfaji-módszertani kérdéseivel ilyen behatóan nem foglalkozott a hazai szakirodalom, pedig nagyon sokan és sok helyütt készítenek

referátumokat, szerkesztenek referáló folyóiratokat, amelyek bizony gyakorta kifogásolhatók.

A tanulmány kövekező része a szakmai információs rendszerek meghatározásával, jellemzésével, elvi modelljeinek felvázolásával foglalkozik. Ezután a hazai szakmai tájékoztatási — referáló és indexelő — szolgáltatások főbb irányairól, típusairól kapunk áttekintést. A zárófejezet négy kiemelkedően fontos külföldi referáló és indexelő szolgáltatási rendszert mutat be: a *VINITI*, a *Chemical Abstracts Service*, az *Engineering Index* és az *Institut for Scientific Information* (a *Science Citation Index* előállítója) tájékoztatási rendszerét. E négy rendszer megismertetésén kívül ez a fejezet érzékelteti a szakirodalmi tájékoztatás fejlődésének irányát is. A kötet mellékletben közli a fontosabb hazai referáló és indexelő szolgáltatásoknak, valamint azoknak az adattáraknak, forrásműveknek jegyzékét, amelyek áttekintést nyújtanak a fontosabb, elsősorban a külföldi referáló és indexelő szolgáltatásokról.

A hazai szakirodalomban ténylegesen hiányt pótló, gazdag irodalomra támaszkodó, a témakört elemző módon feltáró mű korszerű szemlélete, tartalmi gazdagsága, filológiai pontossága, precizitása miatt egyaránt figyelmet érdemel. A kötetet 113 tételes irodalomjegyzék egészíti ki. (1979., *OMKDK 101 l. Módszertani kiadványok 47.*)

Szabó Sándor

bibliográfiák

A magyar bibliográfiák bibliográfiája 1974—1976

A magyar nemzeti bibliográfiai rendszer e fontos sorozatának új kötete, amely hároméves ciklust ölel fel, „csak” három év késéssel látott napvilágot, s ez már javulás, hiszen az 1961—64. és 1965—66-os ciklusok hároméves késésével szemben az 1967—68. és az 1969—70. évek anyaga négy, sőt az 1971—73-as kötet már ötéves késéssel jelent meg.

Tapasztalatból tudom, hogy sok esetben nem az összeállítókon múlik a késedelem, mivel hazánkban különben is igen hosszúak a nyomdai átfutási idők, másrészt a nyomda is szereti minél későbbre hagyni a bibliográfiák szedését, mivel ez nem kedvelt nyomdászati „műfaj”. Mégis meg kellene találni a módját annak, hogy a folyóiratoknak a tárgyévéről a következőre való átcusúsásával is számolva, legfeljebb másfél éves késéssel

kézbe lehessen adni az ilyen fontos könyvészeteket. Hiszen e kötet a „tájékoztatás alapműve, enélkül nem „élhetnek” a könyvtárak, és nem lehet hatékony a szakirodalmi tájékoztatás.

A bibliográfia az eddigi gyakorlatban

kialakult szerkezettel készült: 2213 tétel az Egyetemes Tizedes Osztályozás rendszeréből kialakított szakcsoportokban közli. Az összeállítók nemcsak az önálló, hanem a folyóiratokban, könyvekben megjelent, 50 tételnél nagyobb rejtett bibliográfiákat is felsorolják.

Az anyag méretei valóban imponálóak, mégis a *Magyar Nemzet* kritikusa után én szintén találtam hiányzó tételt, *Péter László: Bálint Sándor munkássága* című, a *Somogyi-könyvtár kiadványai* sorozat 17. tagjaként megjelent (Szeged, 1974. Szegedi ny. 63 l.) személyi bibliográfiáját, mely sokkal bővebb, mint az *Ethnographiában* megjelent (781. tétel) válogatása.

A hiánnyal szemben azonban „többletem” is van. Fogalmam sincs arról, miért van felsorolva *Hernádi Gyula: Az erőd* című regénye (2011. tétel), amelynek filmváltozatát nemrég vetítették a mozikban. Igaz, az én kezembe csak a mű első kiadása került, alig hihető azonban, hogy a második kiadás már bibliográfiával bővült volna.

A könnyebb megkülönböztetés végett az önálló bibliográfiákat a tételszám elé tett csillag jelzi. Az ilyen tételek alatt megjegyzésként, apróbetűs szedéssel igen hasznos információkat kapunk a bibliográfiák szerkezetéről, mutatóiról. Kár, hogy az összeállítók ezt nem közzölték következetesen minden önálló bibliográfiánál. Mert ahol az alcím megjelöli a szerkezetet, mint például az 1957. tétel esetében, ott valóban fölösleges a megjegyzés, több tételnél viszont kifejezetten hiányzik (155., 719., 907., 1834. stb.). Másról túl bőkezűen találunk csillagot a tételszám előtt: nem önálló bibliográfia például a 891. és az 1376. tétel.

A bibliográfiai tételek leírása még a máig érvényes MSZ 3424—60. sz. címleírási szabvány alapján készült, a címlap fonákján viszont már az új MSZ 3424/1—78. sz. *Bibliográfiai leírás. Könyvek* című szabvány alapján találjuk a kötet címleírását. A tételek leírásai pontosak, csak egy helyütt bukkantam pongyolásra: a 681. és 682. tétel esetében a lekövetkező megadása az érvényes szabvány szerint ugyan elegendő, de a közreadói, kiadói név hiánya nagyon megnehezítené a dolgát annak, aki ezt a bibliográfiát kézbe venné.

A több szakcsoportba is beosztható tételeket a legjellemzőbb helyen találjuk, a többi helyről utalók irányítják a használót a megfelelő szakcsoportokhoz. Kár, hogy a szakcsoportokhoz, s nem közvetlenül a tételhez. Az utalók ugyanis csak a szakcsoportszámot jelölik meg, nem a tételszámot. Ha már ragaszkodnak ehhez az összeállítók (a kötet előzményeiben is ez volt a gyakorlat), legalább a szakcsoport-

szám élőfejből való közlésével könnyíthetnék meg a használók dolgát. A jelenlegi gyakorlat kissé nehézkessé teszi az utalások kezelését.

A bibliográfia törzsanyagát függelékben a magyar bibliográfiai és dokumentációs jellegű periodikumok jegyzéke zárja. A 262 tételt felsorakoztató összeállítás valóban felöleli az ilyen periodikumok teljes körét, s jól használható jegyzéket ad a tájékoztató könyvtárosok kezébe. Egyben azonban a takarékosagra is figyelmeztethetne, itt derül ki ugyanis, hogy papírszegény országunkban hányszoros átfedéssel adunk ki akárcsak dokumentációs lapokat is.

A rövidítésjegyzék után betűrendes mutató zárja a kötetet. Ez egyaránt tartalmazza a szerzői neveket, a tételekben előforduló személy- és földrajzi, sőt a testületi neveket s az anonim, illetve rejtett szerzőjű bibliográfiák címeit. Kár, hogy elég sok kimaradt belőle. Hiányzik a mutatóból például *Daday Jenő* (1063. tétel), *Jancsó Miklós* (1843.) és *Federico Fellini* (1841.) neve. *Króó György: Bartók-kalauzájának* (így!) tételszámát (1810.) sem találok *Bartók Béla* neve mellett. De hiányzik például *Hajdúböszörmény* (207.), a címek közül a *Zaj és rezgés* (886.), *A brit szakszervezeti mozgalom* (339.), a *Vizgazdálkodási tározók tervezése* (1359.) stb.

Sajnos, a sajtóhiba ördöge sem nyugszik soha. *Staud Géza* neve mellett a mutatóban az 1955. tételszám helyett az 1851. a helyes. *Gyöngyösi Éva* neve pedig a 2107. tétel helyett az 1207-ben található. *Verbóczi Gyulánéból* *Verbócziné* lett. Nem található viszont a mutatóban a *Verbóczi Katalin* név, holott az 1209. tételben, *A magyar műszaki egyetemeken elfogadott doktori disszertációk jegyzéke* 1973-as és 1974-es kötetének leírásában e név szerepel összeállítóként. (Nem tudom, miért, hiszen a valóságos köteteken továbbra is *Verbóczi Gyuláné* neve látható.)

Ezek azonban csak szeplők, az ismeretetés írójának akadémikusodásai, hogy még pontosabb, még jobb legyen a következő mű. Mindezek az apró hibák nem homályosítják el a kötet alapvető hasznosságát és fontosságát. Ott a helye minden könyvtár kézikönyvei között és minden tájékoztató könyvtáros kezében. A magyar könyvtártudomány újabb értékes művel gazdagodott, s ezt meg kell köszönnünk az összeállítóknak, az *Országos Széchényi Könyvtár Magyar Nemzeti Bibliográfia* szerkesztőségének és *Gajtkó Évának*, a kötet felelős szerkesztőjének. Bibliográfiájukat használni fogjuk. (1979. [1980.] OSZK. 50 Ft.)

G y u r i s G y ö r g y

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS idei 1—2., összevont száma teljes egészében az orvosi könyvtárosok és orvostanácsadók nyolcadik országos tanácskozásáról szól. E tanácskozást 1979. szept. 18—19-én rendezték meg Budapesten, és nevezetességét az adta, hogy ekkor ünnepelte a szocialista magyar orvosi könyvtárügy és dokumentáció megalapításának 30. évfordulóját. A tanácskozást mégsem a jubileum ünneplő hangulata és a múlt felé fordulás jellemezte — történeti dolgokról szinte szó sem esett —, hanem a jelen helyzet felmérése és a jövőbe tekintés, különös tekintettel arra, hogy a szakkönyvtárak rendkívül nehéz helyzetbe kerültek a gazdasági nehézségek, a külföldi könyv- és folyóiratok megdrágulása miatt. Ennek ismeretében a kívülálló számára imponáló az a felelősség, amellyel a tanácskozás résztvevői a kiutat keresték, a kedvezőtlen, sárba ragasztó jelenségek, tényezők ellenére is a fejlődés szükségessége és lehetősége mellett tettek hitet. A kibontakozás útját szinte egyértelműen az *együttműködésben* jelölték meg: a könyvtári rendszeren belüli együttműködésben éppúgy, mint a hálózaton belüli kisebb-nagyobb együttműködési lehetőségek és formák kiaknázásában. A 11 előadást és 22 kiegészítő referátumot ez a szellem hatotta át, s ezért nem véletlen, hogy milyen nagy teret és figyelmet kapott két „vendégelőadó”, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató-helyettese és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának informatikai-számítógépes szakértője: mindketten olyan *központi szolgáltatások*, országos hasznú vállalkozások kifejlesztéséről szóltak, amelyek az orvosi szakirodalmi tájékoztatásügy szempontjából is létfontosságúak. — Noha a tanácskozás napirendjéhez kapcsolódó 13 felszólalást a folyóiratszám nem ismerteti, anyaga így is kerek: napjaink orvosi könyvtárügyének — tágabban: szakkönyvtárügyének — problémagyűjteményeként is érdemes tanulmányozni.

AZ OSZK HIRADÓnak, az Országos

Széchényi Könyvtár tájékoztatójának 1979. évi 11—12-es, összevont számában *Havasi Zoltán* főigazgató-helyettes a nemzeti könyvtár és más intézmények, szervezetek összefogásával folyó könyvtári forrásfeltáró és retrospektív bibliográfiai munkálatokról beszámolvva átfogó képet nyújt a magyarországi kódextörédek számbavételéről és feldolgozásáról (az Akadémiai Kiadónál van az Egyetemi Könyvtár töredékeiről készülő latin nyelvű kötet kézírata, befejezettnek tekinthetők a Központi Papnevelő Intézet fragmentumait feltáró kötet előkészítő munkái és az esztergomi főszékesegyházi könyvtár fedéltörédekével kapcsolatos gyűjtőmunkák); a kéziratok források országos katalógusának előkészületi munkálatairól; a Régi Magyarországi Nyomatványok kiadásának helyzetéről (az RMNY második, az 1601—1635-ös időszak nyomtatványait feltáró kötete az Akadémiai Kiadónál van, a harmadik kötet készül); a magyarországi könyvtárak XVI. századi külföldi anyagának feltárásáról; a retrospektív magyar sajtó-bibliográfiával összefüggő problémákról; a magyar nemzeti bibliográfia 1920—1944-es évkörének munkálatairól; könyvtáraink zenemű-kéziratainak feltárásáról a Nemzetközi Zenei Forrásrepertórium (RISM) munkálatainak keretében. — A Széchényi Könyvtárban alakult új információs osztályt vezetője, *Mohor Jenő* mutatja be. (Mivel az osztály munkája országos jelentőségű, feladatkörének kikristályosodása után a *Könyvtáros* is részletesen ismertetni fogja tevékenységét.) — Az ifjúsági rovat adatokat közöl a Nemzeti Könyvtár fiataljainak nyújtott kutatási kedvezményekről: ezek szerint 1978-ban 13, 1979-ben 9 fiatal könyvtáros kapott kutatónapot az egyetemi doktori cím elnyeréséhez szükséges dissertáció megírására. A kapott segítséggel élve 1978-ban 2 könyvtártudományi és 11 egyéb (irodalom- és történettudományi), az elmúlt évben pedig 1 könyvtártudományi és 8 egyéb témán dolgoztak a fiatalok.

A KÖNYVTÁRI JEGYZÉSEK 1980/1-es

számát kézbe véve az olvasó első megjegyzése: Végre megszűnt a Békés megyei híradó »suszternak a cipője« jellege! Az az ellentmondás tudniillik, hogy míg a Békés megyei Könyvtár publikációi az ország könyvtárügyi kiadványainak példát mutattak a tipográfiai kialakítás tekintetében — sőt a könyvtár saját előállítású bibliofil sorozatot is közreadott —, könyvtári híradója meglehetősen igénytelen formában készült. A mostani híradószám már nemcsak szép borítójával tűnik ki, hanem a belső oldalak gondos előállításával, szép illusztrációival is. Mindez a könyvtár háziinyomdáját dicséri, s remélhető, hogy a jövőben még szebb és tartalmasabb lesz a Könyvtári Jegyzések. Az idei első szám érdekes tartalmának nagyobb részét a megye zenei könyvtári részlegeinek munkájáról szóló cikkgyűjtemény teszi ki. A részlegek gyakorlati munkáját bemutató írások azért is figyelemre méltóak, mivel Békésben működik az ország legtöbb zenei részlege: a megye 69 önálló könyvtára közül 35-ben található hangzó állomány, átlagosan több mint 650 lemez. (Az orosházi sanyarú könyvtárhelyzetre jellemző, hogy a megye második legnagyobb városa, Darvas József szülőhelye nincs közöttük! Az ellenpélda: Mezőberény község könyvtárának 1211 lemeze van.) A megyében 101 lemezjátszó, 32 magnetofon, 310 fejhallgató, 96 hangszóró teszi lehetővé, hogy a 22 839 darab lemezt 180 hallgatóhelyen használhassák az érdeklődők. (1979-ben 52 ezer esetben hallgattak 20 400 lemezt.) — A Könyvtári Jegyzések egyéb cikkei helytörténeti vonatkozásúak (Bakó József író, könyvtáros külföldi utazásainak adalékai; Falus Elek orosházi születésű könyvgrafikus és munkái: a Nyugat-könyvek, illetve azok borítói), valamint a békéscsabai és a gyulai könyvtár eszperantó nyelvű folyóiratairól, könyvgyűjteményeiről szólnak.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1979. évi 3. számában folytatja a hálózati módszertani könyvtárosok tapasztalatainak közlését, amelyet az 1978/2-es számban kezdett el. Ezúttal egy kisközséges járás — a váci — hálózati könyvtárosa számol be munkája tanulságairól, nehézségeiről. Idézünk cikkéből: „a nyitvatartási időt sok esetben nem tartják be a könyvtárosok. Erről rendszerint tájékoztatjuk az intézmények fenntartóit, azonban esetenként ez sem jár eredménnyel. Ez évben történt, hogy a községi könyvtárak ellenőrzésekor egy este 9 könyvtárat találtunk zárva a rendes nyitvatartási idejében. Ekkor levelet írtunk minden zárva tartó könyvtár vezetőjének, amelyben közöltük, hogy erről jelentést küldtünk a járási hivatal

művelődésügyi osztályának. A hivatal levélben kereste meg a fenntartókat, igazolják, miért volt zárva az intézmény. A fenntartók megküldték az indoklásokat, amelyekben szép számmal akadt nem éppen meggyőző [is], de hinni kellett a »papírnak.« — A híradó fontos továbbképzési anyagot is közöl: a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa, *Varga Ildikó* összefoglalja az új bibliográfiai leírási szabvány előírásait, és a megyei könyvtárak munkatársainak véleményét figyelembe véve javaslatot tesz a szabvány vagylagos esetekben követendő előírások egységes alkalmazására. — A Pest megyei Könyvtáros más írásai a megye első könyvesházának, az üllőinek könyvtárát mutatják be; megismertetik az olvasót egy kitüntetett könyvtárossal, *Kányi Andrásné* ceglédi könyvtárigazgatóval, továbbá beszámolnak a Gödöllői Városi-Járási Könyvtárban 1977 tavasza óta működő nyugdíjas-klub tevékenységéről.

AZ EGYÜTT című Szolnok megyei híradó elmúlt évi 2—3., összevont száma öt beszámolóban is foglalkozik a megye könyvtárai által 1979-ben rendezett olvasótáborokkal, és megkezdte *Szurmay Ernő*: „Könyvünnepek Szolnok megyében 1929—1978” című tanulmányának közlését, amely első díjat nyert a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének jubileumi pályázatán. Egy másik „könyves” témájú írás is van még a híradóban: *Gaál Sándor* tiszafüredi könyvtárigazgató elemzése a helyi szövetkezeti könyvesbolt munkájáról, vásárlóinak érdeklődéséről, a könyvesbolt és a könyvtár együttműködésének lehetőségeiről. (A könyvesbolt forgalma 1976 és 1978 között 823 ezer forintot 2,1 millióra nőtt!) — A szám változatos tartalmából a megye általános iskolai könyvtárainak helyzetével foglalkozó összefoglalásra hívjuk fel a figyelmet: ebből kiderül, hogy 1975 és 1979 között kialakult az egységes általános iskolai hálózat, 89 könyvtáros-tanár végzett alapfokú tanfolyamot, a 107 könyvtárban működő könyvtárosok 92 százaléka részesül valamilyen díjazásban, 36 helyen alakítottak ki könyvtárhelyiséget, s napjainkban már az iskolák felében van önálló otthona a könyvtárnak. Egy tanulóra 9,1 kötet jut, az országos átlagnál 2,3 kötettel több. A gondok: a megyei fejlesztési irányelvekben megjelölt feladatokat több iskolában a határidő lejárta után másfél évvel sem hajtották végre; az iskolák 37 százalékában esetleges a gyarapítás, nem kötöttek szerződést a Könyvértékesítő Vállalattal; sok helyen ötezer forint alatt marad a beszerzésre fordítható összeg; a könyvtárosok csaknem negyede szakképzetlen.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

„BIBLIOGRÁFIAI SEGÉDLET A TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS TANULMÁNYOZÁSÁHOZ” címmel a Budapesti Műszaki Egyetemen folyó, alaptanfolyami, illetve speciális kollégiumi keretben történő oktatáshoz jelentett meg segédanyagot a központi könyvtár. Rohla Mártonné 678 tételes összeállítását az érdekelt tanszék munkájához való szoros igazodást mutatja: figyelembe veszi az oktatási sajátosságokat, és gondot fordít a hallgatók, valamint az oktatók minél szélesebb körű tájékoztatására is. Ezért nem csupán a kötelező és az ajánlott irodalmat sorolja fel, továbbá az 1970 utáni magyar nyelvű művek jegyzékét közli, hanem a tudományos szocializmus tanulmányozásához a legfontosabb magyar folyóiratok 48 tételes válogatását is nyújtja, és tájékoztatást ad a tanulmányozásra érdemes budapesti könyvtári gyűjteményekről, sőt közli az ETO megfelelő táblázatainak kivonatát is. A gondos segédlet használatát több szempontú mutatórendszer könnyíti meg. (1979 [1980] 131 l., soksz.)

A MAGYAR KÖNYVTÁROSOK EGYESÜLETÉNEK ÉVKÖNYVE 1978 című beszámoló kötet az 1978. évi, Sopronban tartott vándorgyűlés előadásait teszi közzé. Ezek zöme a központi szolgáltatásokról szól, előadói az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai voltak, akik a Magyar Nemzeti Bibliográfia rendszerét, az MNB számítógépes előállítását, a nemzetközi számítógépes adatnyilvántartási rendszerekben való részvételünket, a hazai központi katalógusokat, az országos kutatásnyilvántartást, a készülő könyvtári katasztert, valamint a könyvtárközi kölcsönzés új

rendszerét és a kötelezpéldányok elosztási rendjét ismertették. Egy nagyobb elemzést is közöl az évkönyv: a szombathelyi Kovács Mária felmérését a gyermekkönyvtárosok tevékenységrendszeréről. A Székely Sándor szerkesztette összeállításban megtalálható a Magyar Könyvtárosok Egyesületének szokásos évi jelentése is (1978-ról), az egyesület akkori vezetőségének névsorával együtt (Népművelési Propaganda Iroda 1979 [1980] 89 l. 13 Ft).

WEÖRES SÁNDOR életművének áttekintését könnyíti meg az a bibliográfia, amelyet a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adott ki „Mai magyar költők” elnevezésű sorozatában. Az FSZEK bibliográfiai műhelyének ez a hasznos terméke, Zimáné Lengyel Vera munkája, 600 példányban jelent meg. A költő pályáját 1978 végéig követő összeállítás Weöres Sándor két, ars poetica jellegű megnyilatkozásával kezdődik, majd az életrajzi kronológia után a művek és kritikáik 246 tételes felsorolása következik műfajonként, ezen belül idő-, illetve betűrendben. Külön fejezetet kaptak az interjúk, nyilatkozatok, vallomások (52 tétel), a levelezés 38 tetele, valamint a műfordítások, megzenésített művek és a hanglemezkiadások 100 tetele. Az értékes bibliográfiát a Weöres Sándorról szóló bőséges irodalom címléírásai és a költőről írt külföldi méltatások adatai zárják. (1979 [1980] 168 l. — 15 Ft)

A SZÁZADIK FÜZET jelent meg az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ „A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven” című, igen értékes ajánló

bibliográfiai sorozatában. E századik kiadvány a VÁL-LALATI ENERGIAGAZDÁLKODÁS-ról szól; a sorozat hagyományos szempontjai szerint válogatott és rendezett anyagot Szabó Bendegúz gépészmérnök gyűjtötte és tárta fel a pármondatos, szakszerű annotációk segítségével. A bibliográfia érdekessége, hogy az általa feldolgozott szakirodalom fejezetei között immár külön részben szerepelnek az atom- és napenergia felhasználásával foglalkozó munkák címléírásai.

„KI NÉPEI VAGY-TOK?” címmel értékes bibliográfiát adott ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a világ gyermekszervezeteiről és népi gyermekkultúrájáról. A módszertani és tájékoztatási segédletként is jól használható munka összeállító, Friedrich Lajosné, Godányi Ákosné és Kötél Gyuláné 1978 novemberével lezart gyűjtésükben gazdag ismeretanyagot közvetítenek a gyermekszervezetekről és azok életéről, továbbá a népi gyermekkultúrának olyan területeiről, mint a népköltészet: népdalok, gyermekdalok, játékdalok; gyermektánccok; népszokások; népi gyermekjátékok: életképek, gyermekorsók. Az 500 példányban sokszorosított, több mint 1300 tételes bibliográfiát lemezjegyzék egészíti ki. A kötet áttekinthetőségét az országok szerinti tagolás is fokozza, tájékoztató értékét pedig rendkívüli módon megnöveli jegyzetapparátusa, rövidítésjegyzéke, név- és fogalommagyarázó lexikái anyaga, a felhasznált művek önálló bibliográfiának is beillő jegyzéke, továbbá a két mutató; ezek közül az egyik tárgyi, a másik országok és — külön — népek szerint tárja fel a

kiadvány anyagát. (1979 [1980] 259 l. — 24 Ft.)

22 RÖPLAP-DOKUMENTUMOT jelentetett meg hasonló formában a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Az illegális kommunista párt harcait felidéző röpcédulák faksimiléit először 1959-ben adta ki az FSZEK, a mostani utánnomás a Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusának tiszteletére készült. Az április 4-i kiállítások megrendezését segítette a könyvtár **FAKSZIMILÉK HAZÁNK FELSZABADULÁSÁNAK ÉVFORDULÓJÁRA** című összeállítására, amely 30 dokumentum másolatát tartalmazza a nyomtatott, színes kiállítási felirattal együtt.

A **DÉL-ALFÖLD MADÁRVILÁGÁ**-ról adott ki 1300 példányban sokszorosított kötetet a szegedi Somogyi Könyvtár azoknak a megfigyeléseknek összefoglalása és közkinccsé tétele céljából, amelyeket az ornitológusok az elmúlt tizenöt évben végeztek a Szeged környéki húszerelési legjellemzőbb madár-élőhelyen. A térképekkel és fényképekkel is illusztrált összeállítás Marián Miklós szerkesztésében, a „Szeged múltjából” (!) sorozat második köteteként jelent meg. Az értékes tudományos munkát önálló bibliográfiának is beillő, 386 tételes irodalomjegyzék egészíti ki. (1980. 258 l. — 25 Ft.)

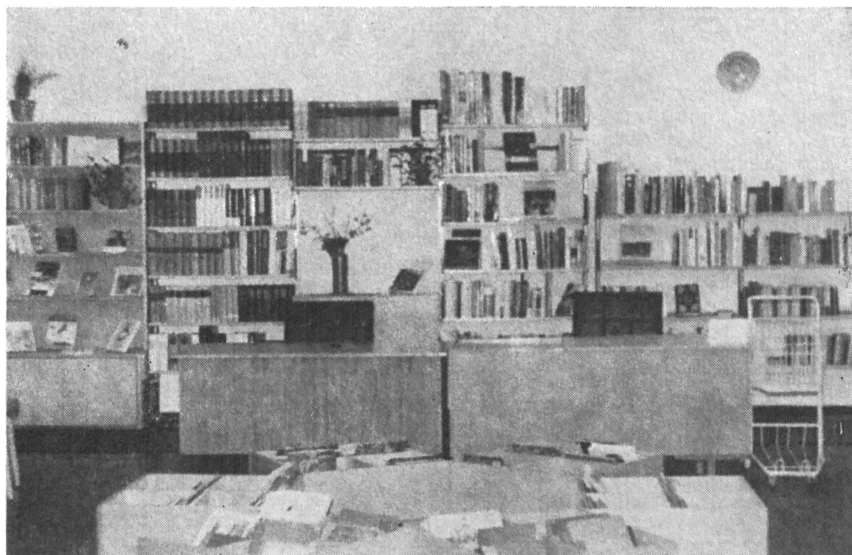
A **SZIGLIGETI SZÍNHÁZ MŰHELYE 1979—1980** elnevezésű sorozatban, amely a szolnoki színház és a Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár közös vállalkozása, újabb két összeállítás látott napvilágot: a nyolcadik kötet **Csehov** tragikomédiájának, a **Platonov** szerelmeinek munkapéldánya, a kilencedik pedig bejegyzések nélküli szövegkönyv: **Verebes István** Hašek-átültetése, **Az út, avagy Svejek, a derék katona to-**

vábbi kalandjai című, három felvonásos komédia. Mindkét kötetben bibliográfia is található, a Szejk-szövegkönyvet ezenkívül szemelvények is élénkítik, amelyeket Hašek egyéb munkáiból és Heller: **A 22-es csapdája** című könyvéből válogatott a szerkesztő.

NÉPZENEI KIADVÁNYSOROZATOT indított a **Veszprémi Megyei Könyvtár** havonta rendezett zenei előadásainak elmélyítésére. Az eddig megjelent összeállítások, **Újhelyi Tiborné** munkái azonos elvek alapján, érdekesen és tartalmasan, több oldalról mutatják be az adott ország népzenei kincsét, de néprajzával, népművészetével, népköltészetével is megismertetik az előadások látogatóit, sőt foglalkoznak az országaink közötti kapcsolatokkal is. Az eddig megjelent, 300—350 példányban sokszorosított, illusztrált, izléses füzetek a magyar, a bolgár és a lengyel népzenevel foglalkoznak: feltárják a könyvtár hanglemmez és magnófelvétel-állományát, szemelvényeket közölnek, s a zenei dokumentumokról szóló minden fejezet, rész tanulmányozását bőszéges irodalomjegyzékek közlésével is igyekeznek segíteni.

ÁPRILIS 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKATERVEK, BESZÁMOLÓK ÉS STATISZTIKAI JELENTÉSEK: **Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalma a sajtóban.** 1979. első negyedév; 1979. második negyedév (A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetek 4., 5.); **Gazdaságpolitikai Tájékoztató** 43., 1980. január (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); **Irodalomkutatások.** Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzé-

ke. 1980. március (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **A kaposvári orvosi könyvtár 1979. évi új szakirodalmi ajánlata (könyvek)** 1. (Dr. Arató Miklós Orvosi Könyvtár, Kaposvár 1979 [1980]); **Könyvtári Tájékoztató.** 1980. március (Edelényi Nagyközségi-Járásai Könyvtár); **Könyvtári Tájékoztató** 1980/1. sz. (A Szabolcs-Szatmár m. Tanács Jósza András Kórház-Rendelőintézet Gerlei orvosi szakkönyvtára, Nyíregyháza); **Könyvtári Tájékoztató** 1980/2. sz. 1979. évi gyarapodási jegyzék (A Szabolcs-Szatmár m. Tanács Jósza András Kórház-Rendelőintézet Gerlei Könyvtára, Nyíregyháza); **Külföldi pedagógiai könyvek országos gyarapodási jegyzéke.** 1979/2. (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum); **Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke.** 1979. negyedik negyedév. (Országgyűlési Könyvtár); **Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke.** 1979. negyedik negyedév. (Országgyűlési Könyvtár); **OMKDK Híradó** 1980/3. sz. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); **Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból.** 1980. február (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára** 1980/1. sz., január, 1980/2. sz., február (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); **Tájékoztató külföldi szociológiai folyóiratokról.** 1979/12., 1980/2., 1980/3. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); **Jelentés a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának 1979. évi tevékenységéről;** **A Szolnok megyei Verseghy Ferenc Könyvtár munkaterve,** 1980.; **A Vas megyei közművelődési könyvtárak számokban,** 1979. (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely).

MERABONA

könyvtári bútorcsalád

Rilzánózott és festett kivitelben

Széles skálájú színválaszték

Gyártja és forgalomba hozza :

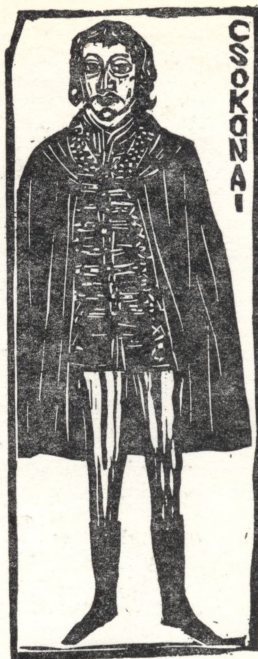
TÖVÁLL, SZANY

Ügyintéző: Németh László

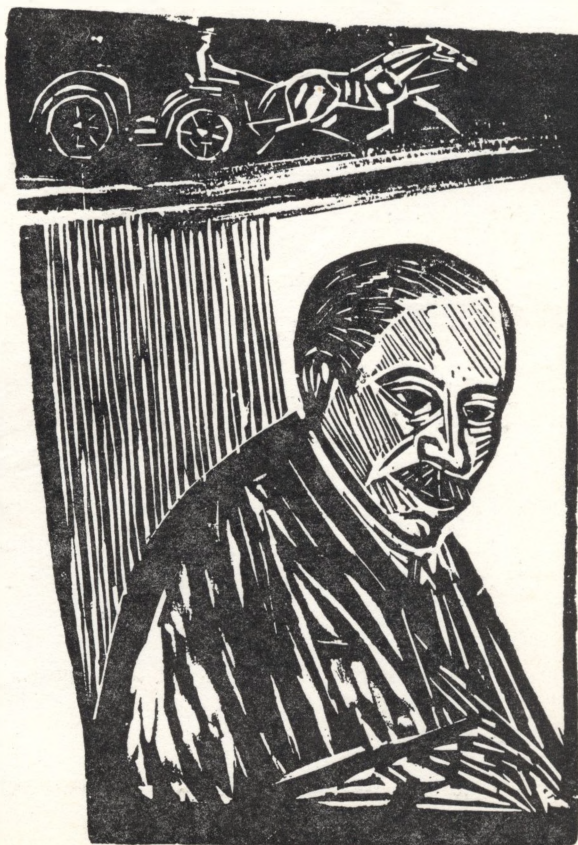
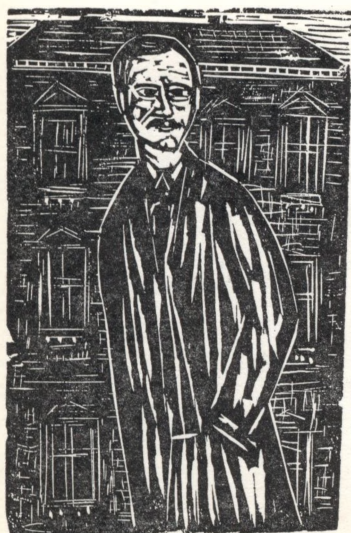
Postacím: 9317 Szany, Szabadság u. 1.

**A berendezési tárgyakat a helyszínre szállítjuk
és beszereljük.**

Díjtalan berendezési tanácsadás.

Perei Zoltán portré-fa-
metszeteiből és egyéb
grafikáiból. (Cikkünket
lásd a 303. oldalon)

Ára: 8,- Ft

HU ISSN 0450-7886